

«Frihetens fengslende toner»

En kvalitativ studie av musikk som rehabiliteringstilbud i fengsel

JENNY LOTTA LINDSTRØM

VEILEDER

Victor Andreas Lund Shammas

Universitetet i Agder, 2022

Fakultet for samfunnsvitenskap

Institutt for sosiologi og sosialt arbeid

Antall ord: 30 586

Sammendrag

Formålet med denne oppgaven er å undersøke musikk som rehabilitering i fengsel. Gjennom 8 kvalitative intervjuer med tidligere innsatte som har drevet med musikk i fengsel og fagfolk som har jobbet med musikk i fengsel og har kunnskap om musikkrehabilitering i fengsel har oppgaven til hensikt å besvare følgende problemstilling:

På hvilken måte kan musikk i fengsel ha en rehabiliterende virkning på innsatte?

For å besvare problemstillingen vil oppgaven også besvare følgende forskningsspørsmål:

«På hvilken kan musikk ha en lindrende effekt på «the pains of imprisonment»?

«I hvilken grad kan musikk som skoletilbud sammenliknet med musikk som fritidstilbud påvirke følelsen av musikkens frihet i fengsel?».

Oppgavens hovedfunn viser at musikken kan være en friplass fra den tette, kontrollerende og inngripende fengselshverdagen for de innsatte i utvalget. Fagfolkene i utvalget belyser hvordan de musikalske ferdighetene kan overføres til andre livsmestringsferdigheter. Datamaterialet viser at de innsatte i dette utvalget blir mer selvstendige, kan få økt selvtillit og forbedret selvbilde og en betydelig økning i mestringsfølelse. Musikkaktivitetene kan gi de innsatte i utvalget belønninger i form av aksept og positiv respons som kan føre til en økt følelse av verdighet, og en følelse av å være verdt mer enn den kriminelle handlingen de har begått.

Forord

Da setter jeg punktum for denne gang. Det har vært en utfordrende og slitsomt til tider, men også veldig lærerikt, spennende og morsomt å skrive masteroppgave. Samtidig som det nå føles litt rart ut å skulle sette punktum, gleder jeg meg til hva fremtiden vil bringe.

Jeg vil gjerne rette en stor takk til mine informanter, uten dere ville ikke denne oppgaven ha vært mulig. Takk for at dere åpent og uten å nøle ønsket å dele deres erfaringer og opplevelser med musikk som rehabilitering i fengsel, dere er modig.

Jeg vil også rette en stor takk til min veileder, Victor Andreas Lund Shammas. Du har virkelig vært en stor hjelp, inspirasjon og motivator under denne prosessen. Takk for at du har holdt meg på riktig spor, og kommet med gode og konstruktive tilbakemeldinger hele veien. Takk for all forståelse, og for at du har vært så tilgjengelig for å veilede underveis.

Takk til mamma og samboeren min som har trøstet og støttet når verden har rast sammen rundt meg, og oppgaven har virket umulig. Det gikk til slutt!

Kristiansand, 2022

Jenny L Lindstrøm

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	II
Forord	III
1.0 Innledning	1
1.1 Beskrivelse.....	1
1.2 Presentasjon av tema.....	1
1.3 Oppgavens relevans.....	2
1.4 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling.....	4
1.5 Stortingsmelding nr. 37 (2007 – 2008) – Del III Rehabilitering.....	5
1.6 Oppgavens oppbygning.....	7
2.0 Tidligere forskning og teoretisk rammeverk	7
2.1 Innledning.....	7
2.2 Tidligere forskning på fengsel.....	8
2.2.1 Skandinavisk eksepsjonalisme.....	9
2.3 Tidligere forskning på musikk som rehabilitering.....	11
2.4 Frihetsberøvelsen (the deprivation of liberty).....	14
2.5 Berøvelse av autonomi (the deprivation of autonomy).....	15
2.6 Escaping reality og entering reality.....	15
2.6.1 «Escaping reality».....	16
2.6.2 «Entering reality».....	16
2.7 «Depth», «weight» og ««tightness»».....	16
2.7.1 Depth.....	17
2.7.2 Tightness.....	17
2.7.3 Weight.....	18
2.8 Tillit.....	18
2.8.1 Mistillit.....	19
2.9 Prisonisering.....	20
2.10 Den totale institusjon.....	20
2.11 Isolasjon.....	21
2.12 Motstand.....	22
3.0 Metode	23
3.1 Innledning.....	23
3.2 Valg av metodisk tilnærming.....	23
3.2.1 Det kvalitative intervjuet.....	24

3.2.2	<i>Utfordringer ved bruk av det kvalitative intervjuet</i>	25
3.3	<i>Datainnsamling og utvalg</i>	26
3.3.1	<i>Rekrutteringsprosess og utvalg</i>	26
3.3.2	<i>Presentasjon av utvalget</i>	27
3.3.3	<i>Gjennomføring av intervju</i>	28
3.3.4	<i>Transkriberingen</i>	30
3.3.5	<i>Databehandling og analyse</i>	30
3.4	<i>Styrker og svakheter ved undersøkelsen</i>	31
3.4.1	<i>Validitet og reliabilitet</i>	32
3.5	<i>Etiske refleksjoner</i>	35
4.0	Musikkens lindrende effekt på <i>The Pains of Imprisonment</i>	38
4.1	<i>Innledning</i>	38
4.2	<i>Musikkens frihet i en frihetsberøvende institusjon</i>	38
4.2.1	<i>Frihetsberøvelsen/utfordringer i musikkrehabiliteringen</i>	44
4.3	<i>Berøvelse av autonomi</i>	48
4.4	<i>Mestringsfølelsen</i>	51
4.5	<i>Oppsummerende diskusjon</i>	54
5.0	Berøver musikk som skoletilbud musikkens frihet?	55
5.1	<i>Innledning</i>	55
5.2	<i>Aktivitets- og arbeidsplikt</i>	56
5.3	<i>Musikk som skoletilbud</i>	57
5.4	<i>Musikk som hobbyvirksomhet</i>	61
5.5	<i>Noen utfordringer med musikkaktivitetene</i>	65
5.6	<i>Finansiering</i>	68
5.6	<i>Oppsummerende diskusjon</i>	70
6.0	Oppsummering og konklusjon	72
7.0	Litteraturliste	77
Vedlegg		83
	<i>Vedlegg A: Intervjuguide tidligere innsatte</i>	83
	<i>Vedlegg B: Intervjuguide musikkterapeuter/fagfolk</i>	84
	<i>Vedlegg C: Samtykkeerklæring tidligere innsatte</i>	85
	<i>Vedlegg D: Samtykkeerklæring musikkterapeuter</i>	88
	<i>Vedlegg E: NSD-godkjenning</i>	91

1.0 Innledning

1.1 Beskrivelse

«Det ble jo en ny sjanse når jeg ble spurt om å bli med å spille igjen. Så da fikk jeg jo en mulighet jeg aldri hadde regnet med jeg skulle få. Så må jeg jo si det at det er, det var vel meningen at jeg skulle holde på med det da. Jeg skjønnte det ikke så tidlig. Det litt for mange år før jeg skjønnte det på en måte». (Vegard).

Fengsel er en institusjon som har til hensikt å straffe, men også rehabiliterer, disiplinere de innsatte og forhindre nye straffbare forhold. Straffen foregår gjennom frihetsberøvelse, men også ved hjelp av strenge kontrollregimer og overvåkning av de innsatte. Paradoksalt nok lever det øvrige samfunnet også i et overvåket og kontrollert samfunn, men kontrollen og overvåkning er mer skjult i form av sivilt politi, informasjonskapsler på nettsider og sporing i diverse apper på telefoner. Likevel er det noe helt annet å skulle bli stengt inne i en frihets- og autonomi berøvende institusjon. Denne oppgaven søker å belyse hvordan musikk kan være en måte å rehabiliterer de innsatte på, samtidig som den kan lette på smertene som oppstår ved en fengsling. Forskningsdeltakerne forteller om hvordan musikken ble en måte de kunne overleve soningen på, en ny sjanse og en aktivitet uten fordommer.

1.2 Presentasjon av tema

Tematikken i denne masteroppgaven er opplevelser av hvordan musikk kan fungere som rehabilitering under soning i fengsel, sett fra tidligere innsatte og mennesker som jobber med musikk i fengsel sitt perspektiv. Målet med denne oppgaven er å belyse hvordan musikkrehabilitering kan være et alternativ til rehabilitering i fengsel. I fengsel blir de innsatte som oftest kontrollert og styrt på fengselets premisser. Det finnes flere ulike typer programmer de innsatte kan delta i, som skal virke rehabiliterende, men de tilbudene retter seg i stor grad mot rusmestring, sinnemestring og livsmestring gjennom samtaler og gruppesamtaler (Kriminalomsorgen, 2022g). De innsattes egne opplevelser og erfaring med rehabilitering i fengsel vil derfor være et viktig grunnlag i denne oppgaven, med bakgrunn i deres egne tanker rundt hva som er hensiktsmessig og ikke. Musikk som rehabilitering i fengsel har vært et tilbud i Norge i over 30 år, og det første tilbudet startet opp på Bredtveit fengsel i 1991, og ble i 1996 omgjort til et landsdekkende tilbud (Musikk i fengsel og frihet,

u.å.). Hensikten med musikk i fengsel og frihet prosjektet var å tilby musikkaktiviteter til innsatte både under soning og etter soning (Musikk i fengsel og frihet, u.å.). Oppgaven søker å bidra med å gjøre musikkrehabilitering i fengsel enda mer synliggjort, samt synliggjøre effekten. Gjennom å belyse hvordan de innsatte og musikkterapeutene opplever soningshverdagen, musikktilbudet i fengsel, og hva som skal til for å rehabiliteres vil jeg forsøke å forstå hvordan musikk kan være en rehabiliteringsform i fengsel.

I dette kapittelet vil jeg begynne med å argumentere for relevansen til oppgaven, deretter vil jeg gjøre rede for egen motivasjon og bakgrunn for valg av tema. Problemstilling og forskningsspørsmål vil også bli presentert i delen om motivasjon og bakgrunn. Avslutningsvis vil jeg gå igjennom oppbygningen til resten av oppgaven.

1.3 Oppgavens relevans

Straffegjennomføringssystemet i Norge bygger på humanistiske prinsipper, individuell tilrettelegging for de innsatte og har en visjon om «straff som endrer» (Kriminalomsorgen, 2022a). Straffens skal gjennomføres på en måte som motvirker nye straffbare handlinger, og samtidig virke tillitsvekkende for det øvrige samfunnet (Kriminalomsorgen, 2022a). I St.meld. nr.37 – Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn (2007-2008) står det beskrevet at rehabiliterings hovedmål er at den domfelte skal ha et sted å bo, at den domfelte innehar lese og skrivekunnskaper, et forhold til venner og familie, har mulighet til å få seg en jobb, har evnen til å søke hjelp ved oppståtte problemer og har kontroll over sitt eget rusbruk (Regjeringen, 2007 - 2008). Alle disse ferdighetene er viktig når den domfelte skal ut igjen i samfunnet, men det er også viktig at rehabilitering blir gjennomført på en måte som fungerer for den domfelte, og ikke bare gjennom standardiserte tiltak.

Burke et al. (2019, s. 1) hevder begrepet rehabilitering både er tvetydig og allestedsnærværende. Rehabilitering har blitt definert som både en prosess hvor det handler om å «gjøre rehabilitering», men også et utfall hvor prosessen fører til at man blir rehabilitert (Burke et al., 2019, s. 1). Burke et al. (2019) hevder også at rehabilitering har blitt benyttet til å rettferdiggjøre diverse tiltak som for eksempel politisk omprogrammering. Begrepet rehabilitering har også mange ulike definisjoner, og begrepet blir mye brukt i forbindelse med opptrening av skader som har ført til funksjonsnedsettelse. I fengselssammenheng handler

rehabilitering i utgangspunktet om å erstatte kriminell atferd, med lovlydig atferd, samt å forberede den domfelte på å leve et liv uten kriminalitet.

Rehabilitering i fengsel har blitt både kritisert og hyllet. Martinson (1974, s. 22) hevder at et av problemene som har vært i forbindelse med fengselsreformen, er mangelen på kunnskap om hvorvidt rehabiliteringen fungerer eller ikke. Martinson (1974) undersøkte rehabiliteringens effekt på å redusere tilbakefall gjennom et stort prosjekt med over hundre tusen deltakere, og fant ut at det var lite som tydet på at rehabilitering kunne redusere tilbakefall. Gjennom Martinsons (1974) studie ble ideen om at «Nothing Works» utviklet, og at rehabilitering ikke hadde noen betydelig påvirkning på tilbakefall. Senere ble denne ideen utviklet til å heller fokusere på «What Works», i stedet for «Nothing Works». «What Works» debatten handler om hvorvidt det finnes rehabiliteringsprogrammer med grunnlag for å redusere tilbakefall for kriminelle handlinger (Grimwood & Berman, 2012, s. 18). «What Works» retningen handler om å konstruere kunnskap om hva som gjør at folk forandrer seg (Cullen & Gendreau, 2001, s. 329). Cullen & Gendreau (2001, s. 332) hevder også at en kriminologi som fokuserer på det som faktisk fungerer, vil oppnå bedre resultater.

Denne oppgaven fokuserer på musikkrehabilitering som et «do what works»-tiltak for rehabilitering i fengsel. Regjeringen (St.meld. nr. 37, 2007 - 2008) hevder at god rehabilitering krever gode virkemidler og fleksibilitet. Musikkrehabilitering i fengsel kan være et alternativ til en fleksibel måte å rehabilitere. Gjennom å bruke musikk som rehabilitering kan der både være med på å vekke nye interesser hos de innsatte, og kan samtidig være en alternativ måte å lære de innsatte om samarbeid, disiplin, selvtillit og andre nyttige ferdigheter for å klare et liv uten kriminalitet. Musikk aktiviteter er som nevnt et landsdekkende tilbud, som tilbys ved over 40 soningssteder i Norge i dag (Musikk i fengsel og frihet, u.å.). Allikevel virker det som om musikkrehabilitering ikke er noe som blir prioritert som annet enn et fritidstilbud, for å unngå at de innsatte blir isolert på cellene sine (Kriminalomsorgen, 2022d). Ved å forske på tema vil det bli satt fokus på både de innsattes opplevelse av rehabilitering i fengsel, men også musikkrehabilitering, og erfaringene til de som jobber med musikkrehabilitering. Fengsel er i utgangspunktet ikke en institusjon hvor brukervedvirkning står i fokus, og denne oppgaven søker å sette de domfeltes stemmer i fokus, samt et fokus på musikkrehabilitering som et «what works»-prinsipp i norsk kriminalomsorg.

1.4 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling

Bakgrunn og motivasjon for å skrive om dette temaet bunner først og fremst i en egen interesse for musikk. Samtidig er det også interessant med tanke på at musikk er noe de aller fleste mennesker har et forhold til, enten som lytter eller utøver. Det interessert meg også å se på hvilken betydning musikk kan for noens liv. Valget falt da på mennesker som har sittet i fengsel, og betydningen av musikk hos dem og deres rehabilitering. Det er også en motivasjon å kunne dele de tidligere innsattes egne erfaringer og opplevelser med rehabilitering i fengsel, da det er disse rehabilitering skal fungere for. Ved å sette på «sosiologiske» briller håper jeg å kunne bidra med et nytt perspektiv på hvordan musikk kan brukes som rehabilitering i fengsel. Hvilket perspektiv man ser på musikk som rehabilitering i fengsel vil påvirke de umiddelbare tankene man gjør seg. Jeg har igjennom prosessen med å finne et tema og utforme problemstillingen fått erfare at det er delte meninger om hvorvidt musikk kan brukes som en form for rehabilitering i fengsel. Innenfor kriminalomsorgen gis det inntrykk av at noen har generelt lite tro og negative holdninger til musikkrehabilitering, mens andre er veldig positive til kultur tilbud som musikk i fengsel. Dette har også gitt meg enda mer motivasjon til å forske på dette. Ved å se dette fra de tidligere innsattes perspektiv og menneskene som jobber med musikk i fengsel håper jeg å kunne gi et rettferdig inntrykk av musikk som rehabilitering i fengsel. Problemstillingen er formulert slik:

- *På hvilken måte kan musikk i fengsel ha en rehabiliterende virkning på innsatte?*

Med problemstillingen som utgangspunkt har jeg også formulert to ulike forskningsspørsmål som vil være utgangspunkt for analysen. Forskningsspørsmålene er formulert slik:

- *På hvilken kan musikk ha en lindrende effekt på «the pains of imprisonment»?*

Fengselsforskning fokuserer ofte på «the pains of imprisonment». Denne oppgaven vil drøfte og belyse hvordan musikkrehabilitering kan ha en lindrende effekt på fengslingsmertene med utgangspunkt i Sykes (1958) definisjon av to av «the pains of imprisonment»: «the deprivation of liberty» (frihetsberøvelsen) og «the deprivation of autonomy» (autonomiberøvelsen), samt Crewes (2011) definisjon av nye fengselsmerter: ««tightness»» (tetthet eller stramhet) og «depth» (dybde). Disse fengslingsmertene er med på å belyse hvorvidt musikken kan være noe «normalt» i en «unormal» fengslingshverdag. Gjennom et forsøk på å avklare hvorvidt musikkrehabilitering kan lette på fengslingsmertene, samt om

musikken kan føles som noe «normalt», søker oppgaven å belyse hvorvidt musikk kan ha en rehabiliterende effekt, og om denne øker ved at fengslingsmertene minker.

- *I hvilken grad kan musikk som skoletilbud sammenliknet med musikk som fritidstilbud påvirke følelsen av musikkens frihet i fengsel?*

Hvorvidt musikk skal tilbys som et skole tilbud eller fritidstilbud i fengsel varierer i fengsel til fengsel. Noen fengsler tilbyr musikk som et hobbytilbud, mens andre tilbyr begge deler. For å forske på hvordan musikk kan ha en rehabiliterende effekt på innsatte, er det også nyttig å se på hvorvidt det påvirker tilbudet om det blir presentert som et fritidstilbud eller et skoletilbud.

1.5 Stortingsmelding nr. 37 (2007 – 2008) – Del III Rehabilitering

I en oppgave som handler om rehabilitering er det nyttig å se på hva regjeringen legger i rehabilitering i fengsel. For å få en forståelse av hva rehabilitering i fengsel er, og hva som kreves vil jeg nå gi en liten innføring i del tre av Stortingsmelding nr. 37 (2007 – 2008) [heretter kalt St.meld. nr. 37 (2007 – 2008)], som omhandler rehabilitering i fengsel, med fokus på opplæring, kultur og domfeltes ansvar for egen rehabilitering.

I St.meld. nr. 37 (2007 – 2008) – del tre om rehabilitering beskriver den ønskelige utviklingen den domfelte skal ha underveis i straffegjennomføringen (Regjeringen, 2007 - 2008).

Straffegjennomføringen skal bygge på pilarer som humanistisk menneskesyn, prinsipp om likebehandling og rettsikkerhet, normalitetsprinsippet, at den domfelte har gjort opp for seg når straffen er ferdig sonet og at formålet med straffen er det lovgiver har sagt (Regjeringen, 2007 - 2008). Målet med straffen er, som nevnt, at den domfelte skal være rusfri, eventuelt ha kontroll over eget rusbruk, har ferdigheter i lesing, skriving og regning, har en egnet boplass, har mulighet til å få seg en jobb, har evner til å oppsøke hjelp dersom det dukker opp problemer etter løslatelse, kan ha et forhold til venner, familie og samfunnet øvrig og innehar evnen til å leve et uavhengig liv (Regjeringen, 2007 – 2008). Normalitetsprinsippet bygger på prinsippet om at frihetsberøvelsen er selve straffen, og at den domfelte ikke skal utsettes for en mer tyngende straff enn det som er nødvendig på bakgrunn av sikkerhetsmessige grunner (Regjeringen, 2007 - 2008). Normalitetsprinsippet innebærer å skape en hverdag i fengselet som i høyest mulig grad kan gjenspeile den normale hverdagen ute i samfunnet (Regjeringen, 2007 – 2008).

Regjeringen (2007- 2008) hevder at et av de viktigste virkemidlene for rehabilitering er god opplæring. Opplæringen i fengsel skal gjøre de domfelte i stand til å realisere egensatte mål og evnen til å utnytte sine ressurser og evner, samt at de domfelte skal kunne bidra i samfunnets utvikling og arbeid (Regjeringen, 2007 - 2008). Fengslene tilbyr tilpasset opplæring til de innsatte, og tilpasser opplæringen etter den innsattes behov, ved for eksempel lærevansker, lese og skrive vansker eller ADHD (Attention Deficit/Hyperactivity Disorder) (Regjeringen, 2007 – 2008). Opplæringen i fengsel innebærer også yrkesfaglig utdanningsretninger, hvor den innsatte i noen fengsler kan få kompetansebeviser for sin deltakelse og opplæring (Regjeringen, 2007 – 2008).

Kulturaktiviteter er også en viktig del av rehabiliteringsarbeidet i fengsel (Regjeringen, 2007 – 2008). Kulturaktiviteter skal være en integrert del av fengselshverdagen, på lik linje med hvordan kulturaktiviteter er integrert i hverdagen på utsiden av fengselet, og handler om at den domfelte skal forberedes på livet på utsiden av murene (Regjeringen, 2007 – 2008). Kulturaktivitetene har til hensikt å utvide de domfeltes selvrefleksjon og selvforståelse, samt å gi de innsatte muligheten til å oppleve og erfare livets og ens egne positive sider (Regjeringen, 2007 – 2008). Rehabiliterende arbeid gjennom kulturtilbud er en prosess som innebærer å lære å organisere sitt sosiale liv, kommunikasjon med andre og å skape en mening, og kan bidra til at de domfelte får økt livsmestring (Regjeringen, 2007 – 2008). Regjeringen (2007 - 2008) hevder at et godt kulturtilbud spiller en viktig rolle i rehabiliteringsarbeidet av de innsatte, både i forbindelse med den domfeltes egne personlige utvikling, men også fordi kulturaktiviteter kan føre de domfelte inn i nye, positive sosiale miljø.

Regjeringen (2007 - 2008) hevder at domfeltes egeninnsats og ansvar for egen rehabilitering ble vektlagt i større grad enn tidligere, på slutten av 90-tallet, noe som har blitt videreført i St.meld. nr. 37. De domfelte må få anledning til å vise at de er verdige tilliten de blir gitt, samt at de må ha et strukturert og planlagt innhold i egen rehabilitering med videre muligheter for gradvis større frihet til å prøve seg på nye ferdigheter i kontrollerte miljøer (Regjeringen, 2007 – 2008). Målet med rehabiliteringen er at flest mulig innsatte skal kunne leve et kriminalitetsfritt liv etter de har blitt løslatt, og progresjonen skal vurderes på bakgrunn av individuelle forskjeller mellom de innsatte (Regjeringen, 2007- 2008).

1.6 Oppgavens oppbygning

Oppgaven er delt inn i 6 hoved kapitler, og hovedkapitlene er igjen delt inn i underkapitler. Dette er gjort for at oppgaven skal få en bedre helhetlig oversikt for leseren. I dette kapittelet, som er det første, har jeg presentert tematikken i oppgaven, samt relevans, formål, problemstilling og forskningsspørsmål som ligger til grunn for oppgaven. I dette kapittelet har jeg også kort gjort rede for noe av St.meld. nr. 37 (2007 – 2008), om rehabilitering, opplæring, kulturarbeid og ansvar for egen rehabilitering. Kapittel 2 tar for seg den tidligere forskningen som er gjort på tema, samt det teoretiske rammeverket som ligger til grunn for analysen. Underkapittel 2.2 og 2.3 vil omhandle tidligere forskning, og kapittel 2.4 og 2.5 vil presentere en definisjon av Sykes (2007) «pains of imprisonment», som ligger til grunn for analysen. Resterende underkapitler vil omhandle det teoretiske rammeverket, herunder definisjon av Crewes (2011) nye «pains of imprisonment». Kapittel 3 vil presentere de metodiske valgene som ligger til grunn for gjennomføringen av prosjektet, samt at det vil bli reflektert rundt valgene og forskningsetikk. Kapittel 4 er det første analysekapittelet, som vil besvare, i lys av det teoretiske rammeverket, hvorvidt musikkrehabilitering kan lindre «the pains of imprisonment». Kapittel 5 er det andre analysekapittelet, og vil presentere, i lys av det teoretiske rammeverket, hvorvidt musikk som skole eller fritidstilbud har påvirkning på frihets følelsen av musikk i fengsel. I kapittel 6, som er det siste kapittelet, vil det bli presentert en oppsummering av funnene fra analysekapitlene, en konklusjon på problemstillingen og et forslag til videre forskning på tema.

2.0 Tidligere forskning og teoretisk rammeverk

2.1 Innledning

Dette kapitelet har til hensikt å redegjøre for den tidligere forskningen og det teoretiske rammeverket som ligger til grunn for analysen i oppgaven. Problemstillingen søker å gi svar på hvorvidt og hvordan musikk kan være rehabilitering i fengsel, og for å belyse dette vil dette kapittelet presentere tidligere forskning og det teoretiske rammeverket som ligger til grunn for oppgaven. Kapittel 2.2 vil presentere et utvalg tidligere forskning på fengsel, og underkapittel 2.2.1 vil ta for seg skandinavisk eksepsjonalisme og et utvalg av kritikken rettet mot dette. Deretter vil kapittel 2.3 presentere et utvalg tidligere forskning på musikk som rehabilitering i fengsel. Videre vil det teoretiske rammeverket som ligger til grunn for analysen bli presentert og aktualisert for oppgavens problemstilling.

2.2 Tidligere forskning på fengsel

Fengsel er en institusjon som har blitt forsket på i mange år, fra ulike perspektiver, og er stadig interessant for nyere forskning. Michel Foucault (1999) har skrevet om den moderne straffe og fengselshistorien, hvor han tar for seg straffens utvikling. Boken begynner med en brutal beskrivelse av Damiens, som er dømt for kongemord, og hans straff som fant sted i all offentlighet, helt ulikt hva vi i dagens samfunn er vandt til (Foucault, 1999). Beskrivelsen om Damiens går helt tilbake til 1757, og boken tar for seg straffen og fengselets endringer frem til midten av 1900- tallet (Foucault, 1999). Foucault (1999) tar for seg hvordan straffen var en offentlig tortur, med kroppen som hovedmål for avstraffelsen, og hvordan det nå er sjelen som er hovedmål for straffen (Foucault, 1999). Boken tar også for seg hvordan straffen går fra å være offentlig tortur og nesten en slags offentlig underholdning til å bli stengt for publikum bak lukkede dører og hvordan straffen nå skal regnes som en irettesettelse (Foucault, 1999). Foucault har blitt et svært viktig bidrag i den grunnleggende fengselsforskningen.

Fengselsforskningen har også vært mye preget av forskning som fokuserer på «The pains of imprisonment» (se blant annet Sykes, 1958). «The pains of imprisonment» blir definert av Sykes (2007, s. 65 - 76) som frihetsberøvelsen, berøvelse av varer og tjenester, berøvelse av heteroseksuelle forhold, berøvelsen av autonomi og berøvelsen av sikkerhet. I nyere tid har det også dukket opp andre forståelser av hva «the pains of imprisonment» kan defineres som. Ben Crewe (2011) har i senere tid utviklet begreper for nye fengselssmerter, hvor han søker å belyse hvordan fengslingssmertene i den moderne straffepraktisen har forandret og utviklet seg. Crewe (2011, s. 524) hevder at opplevelsen av å sone i dagens fengsel er mindre tung, med en mykere makt, men allikevel er dypere og psykologisk ødeleggende. Smerter og frustrasjoner er integrert i fengslingen, og det ikke er lett å fjerne fengslingssmertene helt, men fengslingssmertene heller kan reduseres (Crewe, 2011).

Shammas (2014) har videreutviklet Crewes (2011) nye fengselssmerter, ved å forske på fengselssmerter og «the pains of freedom» (frihetssmerter) i et åpent fengsel. Shammas (2014) stiller spørsmål ved hvilke typer smerter som dukker opp i det «eksepsjonelle», åpne fengslet, og hevder at det produseres nye, uvanlige smerter i den nye generasjonen fengsler. Forvirring, angst fra overgang i et lukket fengsel, til et åpent fengsel hvor grensene mellom fengsel og verden på utsiden, tilsynelatende virker grenseløs er noen av smertene som blir presentert hos Shammas (2014). De åpne fengslene legger ansvaret for egen disiplin og selvforbedring over på den innsatte selv, og de innsatte forsøkes å gjøres selvstyrte, og

makten virker usynlig samtidig som den er integrert i de innsatte (Shammas, 2014). Shammas (2014, s. 119) hevder at fremstillingen av den «myke» fengslingen ikke inkluderer de nye berøvelsene som dukker opp i de åpne fengslene, og at den tradisjonelle forestillingen må brytes med. Shammas (2014, s. 120) hevder til slutt at forskere må fornye sine begreper og analytiske redskaper for å henge med på fengselets utvikling.

2.2.1 Skandinavisk eksepsjonalisme

Skandinaviske fengsler, deriblant norske fengsler har gjerne blitt stemplet som eksepsjonelt humane, milde og med et lavt antall innsatte (jf. Pratt, 2008). Pratt (2008) argumenterer for at norske fengsler er eksepsjonelle på bakgrunn av blant annet de materielle faktorene som enestående utvendig utseende, at det finnes mindre vond lukt inne i fengslene og at fengslene ikke har matrasjoning. I de åpne fengslene argumenterer Pratt (2008) for at de er eksepsjonelle på bakgrunn av at det finnes minimalt med barrierer og gjerder som sperrer de innsatte inne, de innsattes «frihet» til å gå fritt rundt på området, og hvordan de innsatte gjerne er selvbetjente. Pratt (2008) argumenterer også for at de skandinaviske fengslene er eksepsjonelle på bakgrunn av den skandinaviske velferden og prinsippet om likhet. Forestillingen til Pratt (2008) om det skandinaviske eksepsjonelle strafferegime har fått mye kritikk av spesielt skandinaviske forskere.

Barker (2012, s. 5) hevder imidlertid at den skandinaviske eksepsjonalismen har et janusansikt, hvor den ene siden består av en mild og human straffepraksis mens den andre er et undertrykkende, disiplinerende og inngripende straffesystem. Videre hevder Barker (2012, s. 6) at skandinaviske fengsler på lavere sikkerhetsnivå har blitt feilaktig fremstilt som et barometer på skandinavisk progressivisme, og at det selv i de relativt milde og humane straffepraksisene finnes «pains of imprisonment». Barker (2012) mener at det tosidige ved skandinavisk straffeeksepsjonalisme må tas på alvor og at begrepet eksepsjonalisme er for ensidig. Barker hevder også at den skandinaviske eksepsjonalismen i Norge står overfor sterke utfordringer forbundet med innvandring og rikdom i landet. Barker påpeker også hvordan velferdsstaten både er universell og ekskluderende på samme tid.

Mathiesen (2012) stiller seg også kritisk til Pratts (2008) skandinaviske eksepsjonalisme begrep. Med argumenter om at Pratt studerer de nordiske landene fra et makrososiologisk perspektiv, hevder Mathiesen (2012) at Pratt ikke er godt nok kjent med forskningsobjektet

han studerer. Den norske straffepolitikken er trolig ikke like mild og human som Pratt hevder (Mathiesen, 2012). Mathiesen (2012, s. 14- 15) påpeker også det faktum at Pratt snakker om Skandinavia, men også trekker inn Finland, som ikke er en del av Skandinavia. Videre argumenterer Mathiesen (2012) for at dette ikke kan oversees som en bagatell, da det finnes vesentlige politiske, kulturelle og historiske forskjeller mellom Finland og «Skandinavia».

Mathiesen (2012, s. 15) hevder også at Pratt (2008) har basert seg på uttalelser fra mennesker som representerer systemet, og som dermed rosebilder hele forståelsen av det skandinaviske fengselsystemet. Videre kritiserer Mathiesen (2012) måten Pratt (2008) fremstiller forholdene inne i fengslene. Pratt (2008) hevder at forholdene i fengslene er avslappede, og Mathiesen (2012) argumenterer for at det gjerne kan virke avslappende dersom man sammenlikner med fengsler i USA, men at det ikke nødvendigvis er så avslappede forhold i realiteten. Mathiesen (2012) hevder at nærmere to tredjedeler av innsatte i Norge soner dommer i «lukkede» (høysikkerhet) fengsler, og at forholdene i disse fengslene er preget av trakassering og strenge kontrolltiltak. Pratt (2008) hevder at de aller fleste innsatte i skandinaviske fengsler kan motta fulltidsutdanning, og gjerne på et høyere nivå, eller et arbeidstiltak. Mathiesen (2012) hevder derimot at de fleste arbeidstiltakene i fengsel er preget av meningsløst arbeid. Når det kommer til utdanningstilbudene i fengsel hevder derimot Mathiesen (2012, s. 19) at dette er et av de relativt få suksessene det norske fengselsvesenet har fått til, og at mange av de innsatte verdsetter og følger utdanningskursene som blir tilbudt. På den annen side har det også blitt rapportert fra innsatte at utdanningskursene er vanskelig å følge ettersom det er mye forstyrrelser fra andre innsatte, og de disiplinære tiltakene (Mathiesen, 2012, s. 19).

Mathiesen (2012, s. 28) oppsummerer sitt kritiske syn på den skandinaviske eksepsjonalismen ved å påpeke at det helt klart finnes forskjeller mellom Skandinavia og resten av verden, som gjør at de skandinaviske fengslene ser mer eksepsjonelle ut. Straffelengdene i Norge er kortere, fengslene er mindre, og utenlandske innsatte som sammenlikner norske fengsler med utenlandske vil gjerne presentere de norske som meget flotte og humane, uten at disse forskjellene gjør det norske strafferegimet mer eller mindre humant i realiteten (Mathiesen, 2012).

2.3 Tidligere forskning på musikk som rehabilitering

På tross av at det finnes lite forskning på musikk som rehabilitering fra et sosiologisk perspektiv, finnes det imidlertid forskning som viser effekten av musikk blant innsatte i fengsel. Kougiali et al. (2017, s. 18) presenterer funn som tilsier at innsatte som frivillig deltar i musikkaktiviteter i fengsel får utbytte i form av prestasjon, myndiggjøring og tilfredstillelse. Kougiali et al. (2017, s. 20) hevder også at musikktilbudene kan utlikne den tradisjonelle maktbalansen man gjerne finner mellom innsatte og fengselsbetjenter, ettersom de innsatte og den ansatte blir likeverdige deltakere i musikkaktiviteten. Musikken blir et sted for mestring, og ikke tvangsbasert personlig utvikling (Kougiali et.al, 2017). Hjørnevik og Waage (2019, s. 466) hevder at musikken hadde stor betydning i forhold til de innsattes oppfatning av identitet, helse og mening. Hanson (2018, s. 21) presenterer funn fra en studie om musikk som rehabilitering i fengsel i California, som viser at musikkrehabiliteringsprogrammer har hatt positiv effekt på redusering av sinne og stress blant de innsatte. Videre hevder Hanson (2018, s. 21) at musikkrehabiliteringen også har vært gunstig for de innsatte for å få til å skape sunn kommunikasjon, en god selvfølelse. Hanson (2018, s. 21) hevder også at musikkrehabiliteringen har gitt de innsatte en vei inn i musikk som en hjelpende hånd for dem både inne og utenfor fengsel.

Lars Tuastad har avlagt en doktorgradsavhandling, hvor han forsker på musikken som rehabilitering under og etter soning. Doktorgradsavhandlingen til Tuastad (2014) ble gjennomført som et aksjonsforskningsprosjekt, hvor Tuastad og tre tidligere innsatte spilte i et band sammen. Hovedfokuset i doktorgraden var å besvare problemstillingen som omhandlet hvordan rockebandet, (bandet med Tuastad selv og tre tidligere innsatte), kunne fungere som et musikkterapeutisk verktøy under og etter soning i fengsel (Tuastad, 2014, s. 20). For å trekke frem noen konklusjoner Tuastad (2014, s. 72 – 73) kom frem til var det blant annet: At bandet blir et praksisfellesskap, som sammen kan løse problemer og lære av hverandre, at musikken kan brukes som et frihets sted for å komme seg gjennom soningen, og at bandet hadde en del kvaliteter som kunne minne om en selvhjelpsgruppe, uten å faktisk være en selvhjelpsgruppe, og at bandet kunne være en arena hvor medlemmene kunne dra nytte av hverandres ressurser, og samtidig utvikle seg både som band og individuelt.

Tuastad og O'Grady (2013) sammenliknet opplevelser med musikk i fengsel hos mannlig norske løslatte «fanger» og kvinnelige australske nåværende innsatte. Blant de mannlige tidligere innsatte fant forfatterne funn som påpeker hvordan musikken ble en viktig del av den

personlige utviklingen (Tuastad og O'Grady, 2013, s. 218). Forfatterne hevder at musikken kunne brukes som erstatning og forebygging av rusmisbruk og kriminalitet (Tuastad og O'Grady, 2013, s. 218). Tuastad og O'Grady (2013) hevder at musikk kunne brukes som erstatning og forebygging av rusmisbruk ved at de innsatte fikk den samme følelsen av å spille musikk, som å være påvirket av rusmidler. Videre hevder Tuastad og O'Grady (2013, s. 218) at musikk som forebygging og erstatning av kriminalitet ga effekt fordi de innsatte kunne føle seg frigjort fra den kriminelle påvirkningen i fengselet og de destruktive tankene de opplevde i fengsel. Tuastad og O'Grady hevder også at musikk har en positiv effekt etter løslatelse fra fengsel, da det for mange var vanskelig og kaotisk å skulle begynne livet etter løslatelse. Den siste kategorien Tuastad og O'Grady (2013) fant blant mennene var sosial interaksjon. Tuastad og O'Grady (2013, s. 218) hevder at de innsatte utviklet sosial kompetanse i form av å kunne lytte til hverandre og å være i ro.

Hos de kvinnelige innsatte var hovedfunnene blant annet at musikken kunne brukes som en bro mellom innsiden og utsiden av fengslet (Tuastad og O'Grady, 2013, s. 219). Forfatterne beskriver seks ulike måter musikken opplevdes for kvinnene, ved at de kunne bevege seg fritt fra fysiske og symbolske steder inne til steder ute, fra privatliv til offentlighet, fra ensomhet til fellesskap, fra fokus på seg selv til fokus på andre, fra subjektive tankeprosesser til objektive tankeprosesser og veien tilbake med musikk med følelsen av å dra hjem (Tuastad og O'Grady, 2013, s. 219).

Forfatterne presenterer både likheter og ulikheter ved de to studiene i sammenlikningen. Blant annet hevder forfatterne at det var viktig å ha fokus på at studiene innebar to ulike land, med ulike kulturer og ulike tilnærminger til musikkterapi (Tuastad og O'Grady, 2013). Videre forteller forfatterne om likhetene mellom de to studiene, og presenterer blant annet musikken som et fristed som en likhet (Tuastad og O'Grady, 2013). De mannlige innsatte ga uttrykk for at musikken var et fristed i musikken ved å fortelle om hvordan musikken gjør at de glemmer tiden, og på samme måte ga de kvinnelige innsatte uttrykk for at musikken ga dem et vindu til verden utenfor (Tuastad og O'Grady, 2013, s. 221). Videre hevder forfatterne at forskningsdeltakerne i studien trekker frem elementer som tilsier at musikken fører dem bort fra kriminell påvirkning ellers i fengselet (Tuastad og O'Grady, 2013). Forfatterne hevder også at forskningsdeltakerne fra begge studiene uttrykte en følelse av at musikken var en flukt fra realiteten og fikk tankene deres på andre ting enn grunnen til at de satt inne. Tuastad og O'Grady (2013) presenterer funn som fremhever måter de innsatte kan rømme fra

fengselstilværelsen og tilbake inn i virkeligheten igjen. Funnene viser i likhet med andre forfattere nevnt tidligere, positive effekter ved musikkterapi og musikk som rehabilitering i fengsel.

Tuastad og Stige (2018) tar utgangspunkt i hvordan mannlig tidligere innsatte få hjelpende kvaliteter gjennom musikken. I artikkelen presenterer forfatterne funn som viser hvordan musikken hjalp de tidligere innsatte å utvikle fire ulike kvaliteter (Tuastad og Stige, 2018). Den første kvaliteten som blir presenter er hvordan musikk skaper og utvikler handlemuligheter (Tuastad og Stige, 2018, s. 33). Musikken skapte nye handlemuligheter ved at de tidligere innsatte fikk mer selvrespekt, bedre selvfølelse og god læring av å spille i band sammen (Tuastad og Stige, 2018, s. 33). Den neste kvaliteten som presenteres er hvordan musikken skaper struktur. Forfatterne beskriver hvordan musikken skaper struktur gjennom måten musikken ga de tidligere innsatte en mulighet og en hjelp til å organisere tiden deres, i en ellers kaotisk og ustrukturert tid og hvordan de tidligere innsatte kunne overføre dette til livet utenom musikken (Tuastad og Stige, 2018, s. 33). Videre hevder Tuastad og Stige (2018, s. 34) at musikken kunne skape mening i livet for de tidligere innsatte. Dette kommer frem ved at de tidligere innsatte uttrykte hvordan musikken hadde en åndelig dimensjon, og fikk de tidligere innsatte til å «se lyset» (Tuastad og Stige, 2018, s. 34). Den siste kvaliteten Tuastad og Stige (2018) presenterer er hvordan musikken skaper fellesskap. Fellesskapet kommer frem ved at de tidligere innsatte var gjensidig avhengig av hverandre, og formet et fellesskap som måtte samarbeide og hjelpe hverandre (Tuastad og Stige, 2018, s. 34).

Sara Doxat-Pratt (2021) har imidlertid skrevet en artikkel som omhandler musikk i fengsel fra et kriminologisk perspektiv. Artikkelen belyser hvordan musikk kan ha noe effekt på endring i den sosiale verdenen i fengsel, samt den sosiale dynamikken i musikkprosjekter i fengsel (Doxat-Pratt, 2021, s. 290). Doxat-Pratt (2021, s. 300) presenterer funn som tyder på at musikk kan skape fjerningssamfunn, hvor det blir utviklet nye normer som både er foretrukket fremfor det typiske normene i det sosiale livet i fengselet, men også tydelig forskjellig. Gjennom et engasjement for musikk blant deltakerne dannes fellesskapene, og er preget av støtte, oppmuntring, en vilje til å uttrykke følelser og å fremme mangfold (Doxat-Pratt, 2021, s. 300). Til slutt hevder forfatteren at det sosiale samfunnet i fengsel ikke blir erstattet, men forbedret og bredere, hvor musikk blir en vei inn til interaksjon med de andre innsatte (Doxat-Pratt, 2021, s. 300).

Forskningen som tidligere er gjort på musikk som rehabilitering har mange likheter med forskningen i dette prosjektet. Allikevel vil jeg argumentere for at det finnes noen ulikheter, som gjør det nyttig å forske på. Mye av den tidligere forskningen som er presentert her er gjort på det musikkterapeutiske fagområdet, og har satt fokus på musikkterapeutiske perspektiver gjennom forskningen. Forskningen i dette prosjektet blir gjennomført i et sosiologisk perspektiv, og vil dermed skille seg fra den tidligere forskningen ved at den undersøker andre perspektiver. Dette prosjektet søker å belyse hvordan musikk kan lindre «the pains of imprisonment», og hvorvidt musikk som skoletilbud eller musikk som fritidstilbud har noe utslag på følelsen av frihet i deltakelsen av musikkaktivitetene. Disse perspektivene har ikke blitt presentert i den tidligere forskningen ovenfor, noe som gjør det interessant å forske på i dette prosjektet. Jeg vil også argumentere for at ulikheter som andre data, i form av andre forskningsdeltakere og fengsler, samt musikkfagfolk gjør det interessant å forske på effekten av musikkrehabilitering i fengsel til tross for at det har blitt forsket på tidligere.

2.4 Frihetsberøvelsen (the deprivation of liberty)

Sykes (2007, s. 65) presenterer frihetsberøvelsen som den første fengselssmerten, og den mest åpenbare. Frihetsberøvelsen innebærer at de innsatte har restriksjoner på hvor og hvordan de kan bevege seg inne i fengselet, samt en avkutting i kontakt med venner og familie (Sykes, 2007, s. 65). De innsatte blir plassert i en institusjon bak murer med restriksjoner på ringetid, brev og besøk. Sykes (2007, s. 65) hevder også at frihetsberøvelsen innebærer et tap av følelsesmessige forhold. De følelsesmessige forholdene mellom for eksempel far og barn, eller mellom samboere, blir amputert når den ene parten soner en straff i fengsel.

Følelsesmessige forhold er viktig, og tapet eller «amputeringen» av de følelsesmessige forholdene kan i følge Hammerlin (2009, s. 103) være en utløsende faktor i forbindelse med selvmord i fengsel. Sykes (2007, s. 65) mener også at den bevisste avvisningen det frie, kriminelle miljøet påfører den innsatte ved en fengsling, er det som gjør at fengselssmerten biter dypest. Sykes (2007, s. 67) hevder at det vondeste med denne fengselssmerten er tapet av å bli sett på som pålitelig eller moralsk akseptert.

Alle de tidligere innsatte som deltok i denne studien, har kjent på frihetsberøvelsen i fengselet, og frihetsberøvelsen blir ofte omtalt som det mest inngripende med straffen. Det er interessant å belyse hvorvidt musikkrehabilitering i fengsel kan lindre følelsen av å miste

friheten i fengselet. De innsatte som deltar på musikkaktiviteter i fengselet blir satt i en situasjon som krever en viss grad av pålitelighet, og det må være gjensidig tillit mellom den innsatte og den ansatte for at tilbudet skal ha noen rehabiliterende effekt. Musikkaktivitetene i fengselet skiller seg fra resten av fengselslivet, og det kan tenkes at den innsatte får større rom for å uttrykke seg både gjennom musikken, men også via musikkterapeutiske virkemidler sammen med musikkterapeuten.

2.5 Berøvelse av autonomi (the deprivation of autonomy)

Sykes (2007, s. 73) hevder at berøvelsen av autonomi kommer tydelig frem i form av de store mengdene regler og kommander de innsatte blir underlagt i fengsel, for å kontrollere oppførelsen deres. De innsattes selvbestemmelse holdes tilbake, og språket i brev, tidspunkt for når du skal sove og når du skal spise og veien du må gå for å komme til sysselsettingen er kontrollert og planlagt i form av disse tydelige reglene og kommandoene (Sykes, 2007, s. 73). Sykes (2007, s. 73) hevder også at trivialiteten til mange av embetsmennesenes kontroll ofte er det som viser seg som det mest grusomme for de innsatte. Berøvelsen av autonomi innebærer ikke at en innsatte frivillig gir makt til en ansatt for en kortere og tidsbegrenset periode, det er en total og pålagt maktsituasjon, som gjør det mer uutholdelig (Sykes, 2007, s. 73).

Tapet av autonomi i fengselet kan berøre de innsatte i den grad at de ikke lenger klarer å ta enkle beslutninger som for eksempel hva de skal spise til middag (Shammas, 2017, s. 4). De innsatte blir styrt av rutiner og regler i fengselet, som gir lite rom for egne beslutninger. Shammas (2017, s. 4) hevder det ville vært mulig å ansvarliggjøre de innsatte som ikke lever opp til de bestemte standardene for rehabiliterende tiltak, dersom de innsatte hadde fått større makt til å ta egne beslutninger. Det er interessant å se på hvordan musikk kan være en lindrende aktivitet for tapet av autonomi ved at musikken kan i noe grad kan fremme egne beslutninger og medvirkning fra de innsatte. Ved å ta utgangspunkt i Shammas (2017) sitt utsagn, hvor han hevder at de innsatte ikke kan ansvarliggjøres for egen rehabilitering uten å være beslutningsdeltaker, kan musikken sannsynligvis bli en rehabiliterings intervensjon hvor de innsatte kan ansvarliggjøres for egen rehabilitering.

2.6 Escaping reality og entering reality

Tuastad presenterer begrepene «escaping reality» og «entering reality» i sin doktorgradsavhandling. Begrepene blir presentert som to motsatser til hverandre, og med et

paradoks og en spenning som viser hvordan musikken kan brukes som en erstatning for rusmidler (Tuastad, 2014). Begrepene vil bli redegjort for under her, og i korte trekk hvorfor begrepene vil være relevant i forbindelse med mitt prosjekt.

2.6.1 «Escaping reality»

Begrepet «escaping reality» blir presentert som et fristed fra fengselslivet (Tuastad, 2014, s. 52). Tuastad (2014, s. 52) hevder også videre hvordan musikken blir et fristed fra kriminell påvirkning fra andre i fengselet. Tuastad (2014, s. 52) forklarer også at musikken kan brukes som en alternativ virkelighet, hvor rus blir byttet ut med musikk, og deltakerne kan oppleve det samme «kicket» man opplever i ruset tilstand. Tuastad (2014, s. 68) hevder at han i sin avhandling fant grunnlag for at dette kom tydeligst frem i forbindelse med konserter, da de innsatte fikk oppleve en kunstig stimulus som kunne minne om følelsen av å være ruset. For å studere hvordan musikk kan brukes som rehabilitering i fengsel er det nyttig å ta i betraktning hvilke hjelpemidler musikken kan gi de innsatte, eventuelt hva musikken kan være en erstatning for.

2.6.2 «Entering reality»

Tuastad (2014, s. 52) forklarer begrepet «entering reality» som en måte å bli humanisert i en institusjon hvor de humane faktorene er revet bort. De innsatte blir låst inn i en institusjon hvor det meste er relativt annerledes enn det er i ditt vanlige, daglige liv. Tuastad (2014, s. 68) hevder at «entering reality» er en motsats til følelsen av å få et «kick», som de innsatte opplevde gjennom musikkutøvelsen. De innsatte blir kjent med den reelle virkeligheten, og deres reelle følelser (Tuastad, 2014, s. 68). For å studere hvorvidt musikk kan være en lindring på «the pains of imprisonment» blir det relevant å se begrepet «entering reality». Begrepet kan gi en innsikt i hvorvidt de tidligere innsatte kan få kontakt med seg selv og egne følelser i en institusjon hvor frihetsberøvelsen og berøvelsen av autonomi alltid er tilstedeværende.

2.7 «Depth», «weight» og ««tightness»»

Som nevnt tidligere har Crewe (2011) i sin artikkel undersøkt de nye fengslingsmertene som dukker opp i det moderne fengsel. Igjennom hans artikkel dukker det opp tre ulike begreper som blir brukt for å forklare de nye smertene ved fengsling. «Weight» vil kun bli presentert i

korte trekk, ettersom «depth» og «tightness» belyser tema i oppgaven i større grad enn «weight».

2.7.1 Depth

Crewe (2011) presenterer begrepet «depth» som en metafor på avstanden mellom friheten på utsiden av murene og livet inne i fengselet. Crewe (2021, s. 335) hevder at graden av kontroll i fengselet, isolasjon og hvordan fengslet skiller seg fra verden utenfor sier noe om hvor «dypt» den innsatte er i soningen. Crewe (2011 s. 521) hevder med referanse til David Downes at begrepet «depth» i utgangspunktet ble brukt for å forstå forhold mellom ansatt og innsatt, kvalitet på de innsattes rettigheter og privilegerer, og graden av disiplin og hvorvidt livet i fengsel var en «prøvelse, et angrep på seg selv». Crewe (2021) hevder at et kjennetegn på «depth» er den personlige autonomien blir fjernet fra den innsatte, på bakgrunn av de strenge tidsplanene i fengsel, og tap av mulighet til å bestemme hverdagslige ting selv. Dybde er, ifølge Crewe (2021) et særlig romslig begrep, i den forstand at den refererer til de restriksjoner som angår mobilitet, samt innsattes oppfattelse av verden på utsiden. Crewe (2021, s. 351) hevder også at begrepet «depth» gjerne er assosiert med fengsler med høy sikkerhet, hvor de innsatte har større avstand til den frie verden på utsiden av murene, men at det allikevel er mulig å studere dybden av soningen på lavere sikkerhet og kortere dommer.

For å studere hvordan musikk kan ha en rehabiliterende virkning er det også nyttig å studere hvordan de innsatte opplever soningen generelt. «depth» gir innblikk i hvor dypt de innsatte har havnet i soningen, og hvor fjern den «normale» virkeligheten føles. Dybden av soningen kan si noe om hvordan de innsatte blir habitert inn i fengselets rutiner og tidsplaner, for så å bli rehabilitert ut i samfunnet igjen. Overført til musikk som rehabilitering kan dybden av soningen si noe graden av viktighet musikken får for de innsatte. Dybden av soningen kan også belyse i hvilken grad musikken kan oppleves som noe «normalt», i en relativt ukjent og unormal hverdag.

2.7.2 Tightness

Crewe (2011) hevder at den moderne straffeprosessen bringer med seg nye frustrasjoner som ikke faller inn under de allerede etablerte begrepene i straffelitteraturen om «pains of imprisonment». «tightness», er ifølge Crewe (2011, s. 522) en metafor som beskriver dette bedre. Begrepet «tightness» er et aspekt av tidligere begreper i straffelitteraturen, men skiller

seg allikevel fra de andre (Crewe, 2011, s. 522). Begrepet «tightness» blir beskrevet av Crewe (2011, s. 522) som den myke, faste, men samtidig lette makten i fengselet. «tightness» begrepet beskriver hvordan makten i fengselet oppleves som et psykologisk angrep, hvor den innsattes frykt for å gjøre feil står sterkt (Crewe, 2011). Frustrasjonen, eller smerten Crewe (2011, s. 522) beskriver med sitt begrep «tightness», er hvordan den innsatte får ansvar for sin egen selvregulering av atferd, samtidig som fengselets makt har stor innflytelse på hvordan den innsattes atferd skal reguleres. Crewe (2011) hevder også at makten er inntrengende og vanskelig å unnslippe.

«tightness» blir et relevant begrep for å belyse hvordan musikk kan brukes som rehabilitering ved å belyse i hvilken grad musikken kan bli en frisoner for den påtrengende makten. Engelstad (2005, s. 36) hevder at maktutøveren har muligheten til å utnytte og angripe selvfølelsen til «ofrene» for maktutøvelsen. De innsatte blir fortalt hva de skal og ikke skal gjøre, hva som er akseptabelt og ikke, samtidig som de selv er ansvarlige for å holde atferden sin innenfor det som er akseptert.

2.7.3 Weight

Begrepet «weight» kan defineres som tyngden på soningen, hvorvidt den oppleves lett eller tung (Crewe, 2011). Crewe (2011) hevder at «weight» kan beskrive den psykiske belastningen straffen medfører. Dersom man ser begrepet «weight» fra et perspektiv der man antar at de skandinaviske fengslene er eksepsjonelle, vil man kunne kategorisere disse som fengsler med «lav weight», altså et fengsel hvor straffens psykiske påkjenning er lett.

2.8 Tillit

Grimen (2009, s. 11) hevder at tillit kan sees på som limet og grunnmuren til samfunnet. Grimen (2009, s. 13) hevder videre at tillit kan både åpne for muligheter, men også være farlig. De som sitter i fengsel kan ha stolt på feil mennesker tidligere i livet, og etter et liv i kriminalitet har de ofte mistet tilliten til politi, fengselsvesen, rettsvesen og mennesker generelt. Uansett er tillit viktig for rehabilitering. I en studie om musikk som rehabilitering blir det derfor relevant å finne ut om musikk situasjonen kan skape en tillitsbasert situasjon, hvor de innsatte lærer seg å stole på samfunnet og andre mennesker. Tillit tar gjerne tid å bygge opp, men kan brytes fort ned. Grimen (2009, s. 51) hevder at tillit skaper muligheter for maktutøvelse hos tillitmottageren, og at det indre forholdet mellom tillit og makt forårsaker en

sårbarhet hos tillitsgiveren. I kriminelle miljøer vil man nok høyst sannsynlig finne eksempler på makt ubalanse, hvor den ene parten er avhengig av å være pålitelig til den andre parten, men ikke omvendt. Dette kan føre til at tillit er vanskelig i kriminelle miljøer.

Et fengsel er heller ikke bygd på tillit, og tillits forhold mellom innsatte og ansatte kan være utfordrende. En innsatt har allerede brutt tilliten til samfunnets lover og regler, og «lovnaden» om å være en lovlydig deltaker i samfunnet, slik som samfunnet forventer. Fengselet måler også hele tiden den innsattes pålitelighet ved å tilby goder eller gi sanksjoner utfra hvor pålitelig de innsatte oppfører seg bak murene. Grimen (2009, s. 117) hevder også at tillit til institusjoner handler om at vi har tro på at de indre kontrollordningene i institusjonene fungerer som de skal. Innsatte i fengsel kan ha utfordringer med å stole på en institusjon som låser dem ute fra samfunnet og straffer dem for deres egne upålitelighet til samfunnet.

2.8.1 Mistillit

Grimen (2009, s. 92) hevder at mistillit er dysfunksjonelt, og at mistilliten kan hindre muligheter for samarbeid. Det er vanskeligere å gjøre om mistillit til tillit, enn å gjøre om tillit til mistillit, og dersom man er inne i en negativ spiral av mistillit er det vanskelig å gjøre seg erfaringer som beviser at ikke alle er upålitelige (Grimen, 2009, s. 94). Det skilles også mellom personlig og upersonlig mistillit, hvor personlig mistillit er basert på dårlige og negative erfaringer med andre mennesker sin atferd (Grimen, 2009, s. 94). Den upersonlige mistilliten derimot handler om kontrollsysteemene alle mennesker eller tilfeldig mennesker blir påført i ulike situasjoner, og er basert på erfaringer om at ikke alle mennesker er pålitelige (Grimen, 2009). Ved besøk i fengsel med høyere sikkerhet blir de innsattes besøk kontrollert av de ansatte, ved bruk av glassvegg for å hindre fysisk kontakt mellom innsatt og besøkende og at en betjent overhører samtalen (Kriminalomsorgen, 2022k). Denne typen kontrollsysteem er noe som rammer alle de innsatte som får besøk, og er ikke en utpekt personlig mistillit mot en spesifikk innsatt. Upersonlig mistillit er lettere akseptere så lenge man er innforstått med at mistilliten er upersonlig, rammer alle eller tilfeldige og ikke er rettet mot noen spesifikke (Grimen, 2009). Likevel er trolig slik at noen innsatte føler at denne «upersonlig» mistilliten er rettet personlig mot dem, som gjør at de innsatte fatter mistillit mot betjentene.

Det kan forekomme utfordringer knyttet til å holde den upersonlige mistilliten upersonlig (Grimen, 2009). I de aller fleste tilfeller møtes profesjonelle og klienter som fremmede, uten

kjennskap til hverandre fra før (Grimen, 2009), men i fengsel får de profesjonelle (betjentene) og klientene (de innsatte) en annen type relasjon, ettersom de møtes og har samhandling med hverandre hver dag. Grimen (2009, s. 107) hevder også at kontroll og tillit står i et spenningsforhold til hverandre. Den upersonlige mistilliten kan bli utsatt for en systematisk skjevhet i persepsjonen, hvor for eksempel statistiske faktorer spiller inn på den «tilfeldige» utplukkingen (Grimen, 2009). I et fengsel kan dette komme til syne ved at en innsatt for eksempel er en gjenganger i fengselet, eller har brutt med fengselets regelverk flere ganger tidligere. Til tross for at fengselsbetjentene er profesjonelle kan det likevel tenkes at makten og kontrollen kan føre til en personlig mistillit til de innsatte, og motsatt.

2.9 Prisonisering

Prisonization, eller prisonisering er en prosess som har likhetstrekk med begrepet assimilering (Clemmer, 1950). Clemmer (1950, s. 315) definerer prisonisering som prosessen hvor de nye innsatte absorberer kulturen i fengselet, og det oppstår en kulturell endring mellom de to kulturene. Fengsler er institusjoner som skiller seg fra resten av samfunnet, og overgangen fra det vanlige livet til fengselslivet kan være stor for de innsatte. Det blir nye normer og regler å forholde seg til, og de innsatte mister friheten til å bestemme over seg selv og sine egne liv i fengsel. Clemmer (1950) hevder at alle de innsatte mer eller mindre grad blir prisonisert i fengselet. Prisonisering er interessant å diskutere i forbindelse med rehabilitering, ettersom prisonisering er en prosess som integrerer de innsatte inn i fengselslivet, og fengselet kontrollregimer og rutiner. Når de innsatte omsider, skal ut i det «vanlige» samfunnet igjen kan det være utfordrende når de innsatte har blitt så institusjonalisert gjennom soningen, at de ikke klarer å styre sin egen atferd utenfor murene.

2.10 Den totale institusjon

Goffman (1967) hevder den totale institusjon er en institusjon som er altomfattende, med barrierer, som for eksempel piggtråd eller høye murer, som hindrer samspill med omverden. De totale institusjonene i samfunnet kan deles inn i fem ulike, hvorav fengsel faller inn under kategorien institusjoner som skal beskytte samfunnet mot noe som er farlig (Goffman, 1967, s. 12). Goffman (1967) hevder at et kjennetegn på totale institusjoner er at de bryter ned barrierene som skiller de ulike livsområdene, vi sover, jobber og har fritidssysler på ulike steder, med ulike mennesker. I en total institusjon foregår alle livets aspekter på ett og samme sted, og alle daglige gjøremål gjøres i fellesskap med andre mennesker som gjør det samme

og blir behandlet likt (Goffman, 1967). Dagen er også nøye planlagt med rutiner og faste klokkeslett, formelle regler og et personale (Goffman, 1967). Goffman (1967, s. 13) hevder at det siste kjennetegnet til en total institusjon er de «lovpålagte» aktivitetene, som har til hensikt å oppfylle institusjonens offisielle mål.

Den totale institusjonen innebærer også både primær og sekundær tilpasning (Goffman, 1967). Den primære tilpasningen skjer ved at brukerne av den totale institusjonen blir en del av institusjonen, som et programmert medlem (Goffman, 1967, s. 138). Goffman (1967, s. 139) hevder at den sekundære tilpasningen omhandler bruken av midler som ikke er autorisert, eller oppnåelse av mål som ikke er autorisert. Den sekundære tilpasningen gir de innsatte mulighet til å distansere seg fra tilegnelse av personlighet og rolle fra institusjonen (Goffman, 1967, s. 139). Goffman (1967, s. 226 - 227) presenterer flere ulike former for sekundær tilpasning, men det er spesielt interessant å se på tilpasningsformer som belyser temaet om engasjement og distansering, hvorav en av disse er fritidsaktiviteter. Flere av musikktilbudene i fengsel er å regne som fritidsaktiviteter, da de foregår etter obligatoriske aktiviteter som jobb og utdanning. Fritidstilbudene kan bidra til at de innsatte et øyeblikk kan gå seg bort og viske ut linjene mellom den totale institusjonen og samfunnet på utsiden (Goffman, 1967, s. 227).

2.11 Isolasjon

I et prosjekt som søker å belyse rehabiliteringseffekten av musikk og hvorvidt dette kan lindre «the pains of imprisonment» er det nyttig å se på teorier om isolasjon. Isolasjon i fengsel berører frihetsberøvelsen og berøvelsen av autonomi enda sterkere enn fengselet ellers. Rua og Smith (2019, s. 20) definerer isolasjon i fengsel, med utgangspunkt i FN's generalforsamlings definisjon, som innlåsning som varer i mer enn 22 timer. Isolasjon innebærer også kun et minimum av sosial interaksjon med andre mennesker, og som det sosiale vesenet mennesket er, kan dette ha negative, skadelige virkninger (Rua og Smith, 2019). Sammenliknet med innsatte som ikke sitter i isolasjon, har er det blant innsatte i isolasjon en høyere risiko og forekomst av både selvskading og selvmord (Rua og Smith, 2019, s. 19).

Rua og Smith (2019, s. 19) hevder også at innsatte som sitter i isolasjon har stor risiko for å utvikle psykiske plager, som depresjon, angst, og i noen tilfeller psykose. Rua et al. (2019)

hevder også at det finnes «frivillig isolasjon», som innebærer at de innsatte selv kan velge å gå i isolasjon for å slippe samvær med de andre innsatte. Likevel hevdes begrepet frivillig isolasjon å bli fremstilt feilaktig, da frivillig isolasjon ofte kan grunne i at innsatte har en redsel for hva de andre innsatte kan komme til å gjøre med dem, og derfor velger å gå i «frivillig isolasjon» (Rua et. al, 2019, s. 70). «Frivillig isolasjon» kan også være et resultat av at en innsatt har sittet en lengre periode i ordinær isolasjon, og sliter med å reintegrere seg i fellesskapet med de andre innsatte (Rua, et. al, 2019, s. 70). De innsatte tilbringer også gjerne større deler av døgnet på cellene sine, med låste dører. Det er faste tider på når fellesskap mellom innsatte kan begynne, og når fellesskapet skal avsluttes, og den resterende tiden det ikke er fellesskap, arbeid/aktiviteter, eller lufting sitter de innsatte låst inne på cellene sine (Kriminalomsorgen, 2022h). Dette betyr at de innsatte som deltar på musikkaktiviteter og andre aktiviteter som er på fritiden vil sitte mindre isolerte på cellene sine.

2.12 Motstand

Forholdet mellom makt og motstand er dynamisk og flytende, og hva motstand kan defineres som er avhengig av i hvilken kontekst det skal defineres (Ugelvik, 2011, s. 61). Ugelvik (2011, s. 61) hevder at en hvilken som helst handling i grunn være en form for motstand, så fremst det foreligger en konkret makt – motstand relasjon, hvor den ene parten har et ønske om å handle på den andres handlinger. Ugelvik (2011, s. 60) hevder, ved å referere til Foucaults definisjon av makt, makt er handlingsrettet mot formingen av andre menneskers handlinger, at man kan finne igjen denne formen for makt overalt. Med utgangspunkt i dette har Ugelvik (2011) utvidet motstands begrepet. I forlengelsen av begrepet definerer Ugelvik (2011, s. 62) motstand som forsøket på å forandre, motstå eller ha en innvirkning på kategoriseringer og blikk tilhørende makten. Den andre forlengelsen av begrepet motstand omhandler en motstand mot fengselets daglige kontroll, samt at det kan omhandle fengselets rutiner og ensformighet (Ugelvik, 2011, s. 62). Dagene i fengselet er forutsigbare, ensformige og regelmessige, og brudd med dette mønsteret kan være en form for motstand (Ugelvik, 2011, s. 62 - 63).

Musikkrehabilitering kan være en slik form for brudd med de hverdagslige, forutsigbare rutinene i fengsel, hvor de innsatte kan rømme inn i noe hvor kontrollen og rutinene ikke er det mest fremtredende. Ugelvik (2011) hevder at målet med motstanden ikke nødvendigvis er handler om at den innsatte skal forsøke å unndra seg kontrollen. Motstanden kan handle om å

for eksempel møte makten på en måte som føles mer tilfredsstillende, eller mer akseptabel, samt å gjøre seg selv til noe mer enn bare noe kontrollert (Ugelvik, 2011, s. 63). Ved å delta i aktiviteter som fremmer de innsattes interesser, og belønner de for deres egenskaper, fremfor å kontrollere de, kan det tolkes som en form for motstand.

3.0 Metode

3.1 Innledning

Dette kapittelet har som formål å gi en beskrivelse av forskningsprosessen som er gjennomført i forkant av dette prosjektet. Leseren vil få mulighet til å få innsikt i valg av metodisk tilnærming, og prosessen som ligger til grunn og som igjen er avgjørende for den endelige vurderingen av resultatet. Jeg vil begynne med å gi en redegjørelse den metodiske tilnærmingen, det kvalitative intervjuet. Deretter vil jeg gi en gjennomføring av datainnsamlingsprosessen og utvalget, samt databehandlingen. Avslutningsvis vil jeg peke på noen styrker og svakheter ved prosjektet, samt validitet og rehabilitert og etiske hensyn som er tatt i forbindelse med gjennomføringen av prosjektet.

3.2 Valg av metodisk tilnærming

I min studie har jeg benyttet meg av kvalitativ metode. Kvalitativ metode gir rom for å få en dypere forståelse av det sosiale fenomenet man studerer (Ryen, 2002, s. 19). I følge Silverman (2016, s. 3) handler kvalitativ metode om å forstå opplevelsene til individene. I min undersøkelse har jeg hatt et ønske om å finne en dypere forståelse av hvorfor musikk kan ha en rehabiliterende effekt på innsatte i norske fengsler. Ved at jeg har benyttet meg av kvalitativ metode i min undersøkelse, har jeg i større grad hatt mulighet til å få informantene mine til å utdype sine svar i intervjuene, og finne mer utdypende svar på mine spørsmål. I motsetning til en spørreundersøkelse med svaralternativer har jeg, i min kvalitative metode, latt mine informanter svare fritt på mine spørsmål under intervjuene. Ryen (2002, s. 20), trekker frem at kvalitative studier gir større rom for å tolke aktørens egne meninger, uti fra deres eget perspektiv.

I begynnelsen av prosjektet gjorde jeg meg opp en tanke om at jeg ønsket å forske på innsatte i fengsel, men tematikken ble ikke bestemt før etter mye litteratursøk. Jeg var innom flere temaer i tankeprosessen, før valget falt på musikk i fengsel. Interessen om temaet fattet jeg ettersom jeg selv er interessert i musikk, samt at jeg hadde hørt lite om musikk i fengsel

tidligere. Tidligere forskning på feltet er i stor grad hovedsakelig gjort innenfor musikkterapi feltet, (se blant annet Tuastad, L & O'Grady, 2013), og dermed falt valget på å gjøre en slik undersøkelse fra et sosiologisk perspektiv.

Det var tidlig i prosessen ønskelig å gjennomføre intervjuer inne i fengsler som tilbyr musikk som sysselsetting. Intervju var noe jeg tidlig bestemte meg for at jeg ønsket å gjøre i undersøkelsen min. Grunnet covid-19 situasjonen var det noe utfordrende å skulle gjennomføre intervjuer inne i fengsler. Usikkerheten rundt covid-19 og smittevern hensyn gjorde det vanskelig å basere hele undersøkelsen på at jeg fikk tillatelse til å gjennomføre intervjuer i fengsler, og dermed falt valget på å intervju personer som på intervjutidspunktet var løslatte. I tillegg kom ideen om å intervju mennesker som på ulike måter har jobbet med musikk i fengsel. Kravene jeg satte til informantene var kun at de har drevet med musikk under soning, og fortsatt med det etter endt soning. På tross av at jeg ikke stilte noen krav til kjønn i rekrutteringsprosessen endte utvalget blant de tidligere innsatte med kun å bestå av mannlige forskningsdeltakere. Utvalget ble seende slik ut: fire mennesker som har jobbet med musikk i fengsel og fire tidligere innsatte.

3.2.1 Det kvalitative intervjuet

I et hvert prosjekt er det viktig å velge en metode som egner seg for å nå målet med forskningen, og i mitt prosjekt egnet semistrukturerte kvalitative intervjuer seg best, i og med at jeg ønsket å komme dypere inn på informantene og høre deres egne personlige erfaringer med musikk i fengsel.

Det kvalitative intervjuet har blitt brukt i lang tid, og kan spores innenfor samfunnsvitenskapen helt tilbake til 1800-tallet, men det var ikke før på det 20. århundre at det kvalitative intervjuet ble en egen aktivitet, og ikke en del av feltarbeid (Ryen, 2002, s. 126-127). Det kvalitative intervjuet kan være av forskjellig strukturingsgrad, alt fra en helt fastsatt utspørring til en løs og ledig samtale med informanten (Ryen, 2002, s. 15). I mitt prosjekt har jeg valgt å benytte meg av et semistrukturert intervju, slik at jeg har mulighet for både å styre samtalen, samtidig som det åpner seg rom for at informanten kan dele egne refleksjoner og utdypninger og spontanitet som dukker opp underveis (Ryen, 2002, s. 15). Det kvalitative intervjuet gir også mulighet for å forstå informantenes egne verdensbilde og deres egne mening bak deres handling (Repstad, 2007, s. 88). Kvalitative intervjuer egner seg godt

når man er interessert i å høre om hva den enkelte har å dele om temaet (Jacobsen, 2005, s. 142).

Arbeidet i forkant av intervjuene gikk til planlegging og utarbeiding av intervjuguide som skulle brukes under intervjuene. Jeg utarbeidet en egen intervjuguide for de tidligere innsatte og en egen for fagfolkene (se vedlegg A og B). Intervjuguidene er utformet med spørsmål som skal være til hjelp for å belyse og besvare problemstillingen i prosjektet. Spørsmålene som ble stilt var direkte, for at jeg hadde mulighet til å styre samtalen til en viss grad, samtidig som jeg åpnet opp for at forskningsdeltakerne kunne reflektere over sine egne erfaringer og utdypninger. Intervjuguiden til de tidligere innsatte inneholdt 12 ferdige spørsmål, og 10 ferdige spørsmål til fagfolkene, men det ble stilt flere oppfølgingsspørsmål underveis der det følte naturlig med tanke på forskningsdeltakernes respons. Jeg opplevde også at forskningsdeltakerne selv reflekterte rundt sin egen respons og utdypninger og kom med mer utfyllende informasjon uoppfordret. Dette gjorde at intervjuene følte som samtale mer enn en formell utspørring. Isteden for å bruke intervjuguiden som en oppskrift på intervjuene, ble den heller brukt som et rammeverk underveis i intervjuene, med mulighet for forandringer.

3.2.2 utfordringer ved bruk av det kvalitative intervjuet

Ved å benytte seg av kvalitativt intervju dukker det også opp noen begrensninger, slik som det gjør ved alle metodevalg. Det kvalitative intervjuet har blitt kritisert for blant annet å fokusere for dypt på enkelt individets egne meninger (Repstad, 2007, s. 76). Det er også etiske utfordringer, validitet og reliabilitets utfordringer, men disse vil bli gjort rede for i kapittel 3.4.1 og 3.5.

Ifølge Jacobsen (2005, s. 130) kan kvalitative intervjuer bringe med seg ulemper ved generalisering og representativitet. Kan forskningsdeltakernes opplevelser generaliseres til andre enn seg selv? Er dataene representativ nok? I prosjektet mitt vil jeg allikevel argumentere for at prosjektet ikke nødvendigvis behøver å inneha generaliserbarhet for å ha verdi. Poenget med kvalitative metoder er å skape rike data for å belyse prosesser, samt kunne si noe om underliggende mekanismer bak sosiale utfall. Min studie er et bidrag til å dokumentere noen reelt eksisterende opplevelser og erfaringer med hvordan rehabiliteringstiltak under soning kan fungere.

I mitt prosjekt har jeg, som tidligere nevnt, 8 forskningsdeltakere, og dette er et relativt lite utvalg, samtidig som jeg allikevel har fått mye respons av den enkelte forskningsdeltakeren. Intervjuene varte i ca. 50 - 60 minutter, og i transkribert form ble intervjuene på rundt 10 sider lange. Dette dukker også opp som en utfordring hos Jacobsen (2005). Ettersom utvalget i kvalitative studier ofte er mindre, får man gjerne mer informasjon gjennom hver enkelt forskningsdeltaker, og dataene kan bli komplekse og ha økt sannsynlighet for å miste oversikten over innholdet i dataene (Jacobsen, 2005, s. 130). Dette merket jeg da jeg skulle begynne å analysere dataene, at det var en del informasjon i vært intervju, og det kunne til tider være vanskelig å orientere seg i datamengden i hvert enkelt intervju.

En annen utfordring med kvalitative intervjuer er ledende spørsmål. Ordlyden i spørsmålet kan påvirke svaret (jf. Kvale & Brinkmann, 2015, s. 199-202). Kvale & Brinkmann (2015, s. 200) hevder at ledende spørsmål kan være nødvendig i noen situasjoner. I mine intervju, har jeg forsøkt å styre intervjuet i riktig retning i form av tema, men samtidig forsøkt å la vær å styre responsen til forskningsdeltakeren. Datamaterialet inneholder forskningsdeltakernes egne refleksjoner og formuleringer rundt spørsmålene som er stilt, og jeg opplever ikke responsen i materialet som et resultat av ledende spørsmål.

3.3 Datainnsamling og utvalg

3.3.1 Rekrutteringsprosess og utvalg

Rekrutteringsprosessen viste seg å være noe utfordrende, noe jeg hadde tatt i betraktning på forhånd. Det å rekruttere mennesker som har sittet i fengsel uten å gå via Kriminalomsorgen ble meget utfordrende. Jeg startet hele prosessen tidlig, og søkte om godkjenning til Norsk senter for forskningsdata (NSD) allerede før semesterstart for å være sikker på at jeg hadde tid til å endre dersom det skulle være nødvendig med endringer. Da NSD søknaden min ble godkjent (se vedlegg C), startet den omfattende prosessen med å rekruttere deltakere. I og med at jeg valgte å ikke gå via Kriminalomsorgen for å finne informanter, måtte jeg ut å rekruttere på egenhånd.

Jeg ønsket å komme i kontakt med mennesker som hadde sonet dommer i fengsel, og benyttet seg av musikktilbudene i fengslene. Jeg hadde ingen krav til alder, kjønn eller geografisk plassering på fengslene. I samarbeid med veileder fikk jeg tips om en inngang til et sted å

søke informanter. Derifra har jeg benyttet meg av snøballmetoden, og har via informantene funnet nye informanter (Larsen, 2017, s. 90). Jeg har også benyttet meg av eget nettverk for å rekruttere informanter til prosjektet. Rekruttering og datainnsamlingsprosessen har til tider vært utfordrende og krevende, men da jeg først fikk kontakt med informantene ble jeg møtt med åpne armer og velvilje.

Rekrutteringsprosessen gikk i begynnelsen veldig lett, men på et tidspunkt stoppet det opp, og det var utfordrende finne flere informanter. Covid-19 pandemien kan ha vært en grunn til at responsen til slutt ble relativt lav. Både fordi det har vært meget mye usikkerhet rundt tiltak og restriksjoner i forbindelse med viruset, men situasjonen kan også ha ført til en slags forskningstretthet.

Jeg forsøkte flere metoder for å nå ut til flere informanter, men fikk ingen respons. Til slutt endte jeg opp med en samling på 8 informanter, noe jeg mener er tilstrekkelig grunnet oppgavens omfang og størrelse.

3.3.2 Presentasjon av utvalget

Når man trekker et utvalg er det viktig å bestemme seg for hvem man ønsker å intervjuer (Larsen, 2017, s. 89). I en utvelgingsprosess er det også viktig at man velger informanter som kan komme med informasjon som ansees som relevant og hensiktsmessig for å besvare prosjektets problemstilling (Repstad, 2004, s. 80). Ifølge Repstad (2004, s. 83) kan også for mange intervjuer gjøre at analysen virker overfladisk. I utgangspunktet hadde jeg et mål om å intervjuer mellom 8 og 12 personer, og endte til slutt opp med et utvalg på 8 personer. Ryen (2002) hevder også at studentoppgaver, slik som denne, ofte ligger på rett i underkant av 10 intervjuer, ettersom disse har begrenset med tid og økonomi.

Utvalget i dette prosjektet består av fire fagfolk og fire tidligere innsatte. For å bevare utvalgets anonymitet vil informantene henholdsvis bli referert til med fiktive navn, samt vil jeg unngå å beskrive detaljer som kan knyttes til det enkelte individ. De tidligere innsatte som deltok i dette prosjektet hadde både ulik doms lengde bak seg, og soningen hadde skjedd i ulike fengsler i Norge. Felles for de tidligere innsatte som ble intervjuet var at de alle var menn og at de startet soningen i lukket fengsel, og avsluttet soningen i åpent fengsel, mens to

av intervjuobjektene også har vært på overgangsbolig. Utvalgsskjevheten speiler likevel til en viss grad innsatt populasjonen i Norge, som i stor grad består av menn.

Forskningsdeltakerne hadde ulik bakgrunn når det kom til musikk, før de begynte soning i fengsel. 3 av forskningsdeltakerne hadde mye erfaring med musikk fra før, men 1 av forskningsdeltakerne lærte å drive med musikk i fengsel. De tidligere innsattes intervjuer blir referert til som Roy, Mats, Lukas og Vegard.

Roy var en som hadde mye erfaring med musikk fra tidligere, og som ønsket at musikktilbudet i fengsel skulle gjenspeile musikk utenfor fengselsmurene. Roy brukte derfor tid på å starte opp et ordentlig band, og å kjempe for bedre muligheter når det gjaldt musikktilbudet. Mats var en som nesten ikke hadde drevet med musikk tidligere, men som lærte musikk og å spille i band i fengsel, og fant en arena han passet inn i igjennom musikken. Vegard hadde drevet med musikk gjennom hele livet, og spilte flere ulike instrumenter. Lukas hadde drevet mye med musikk tidligere i livet, og hadde blant annet spilt i band og jobbet innenfor musikk og lydbransjen. Alle forskningsdeltakerne brukte mye tid på å spille musikk underveis i soningen,

Fagfolkene som deltok i prosjektet hadde ulik utdanningsbakgrunn, men felles for alle var at de på ulike tidspunkt hadde jobbet med musikk i fengsel, på ulike måter. Intervjuene til fagfolkene blir referert til med pseudonymer: Ida, Andreas, Pål og Mina.

Intervjuet med Ida og Mina besto av utdannede musikkterapeuter som jobbet med musikkterapi ved et par fengsler i Norge av ulik sikkerhetsgrad gjennom Norsk musikkråd. Disse to forskningsdeltakerne jobbet med musikk i fengsel via en skoleordning i fengselet. Andreas jobbet som musikk lærer ved et lavt sikkerhets fengsel i Norge. Intervjuet med Pål besto av en utdannet musikkterapeut, og hadde tidligere jobbet med musikkterapi i fengsel. Denne delen av utvalget består av både kvinner og menn.

3.3.3 Gjennomføring av intervju

Grunnet varierende smittevernstiltak har deler av datainnsamlingen og intervjuene blitt gjennomført via telefon. De første 3 intervjuene ble gjennomført i fysisk, i et lokale på Østlandet. Resten av intervjuene ble gjennomført via telefon, noe som også ga større mulighet for geografisk spredning på utvalget. Gangen i intervjuene utspilte seg forskjellig, avhengig

av om de var via telefon eller fysisk. De fysiske intervjuene startet med en gjennomgang av informasjonsskrivet, samt underskrift på samtykkeskjema og en presentasjon av prosjektet. Når det gjaldt telefonintervjuene ble informasjonsskriv og samtykke skjema sendt på e-post i forkant av intervjuene, og returnert signert før telefonintervjuene begynte. Intervjuene startet også her med en repetisjon av informasjonsskrivet, anonymitet og hva prosjektet handler om.

Intervjuene følger ikke bestemte trinn og regler, og man lærer seg å bli god på intervju ved å gjennomføre intervjuer (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 36). Etter hvert som jeg gjennomførte intervjuene merket jeg at de ble bedre gjennomført for hver gang. Det er vanlig at man utvikler nye ferdigheter i takt med praksis og økt erfaringsgrunnlag. Det ble en del prøving og feiling på de første intervjuene, før jeg fant flyten. Noen punkter jeg hadde i bakhode underveis i alle intervjuene var å skape en tillitsfull situasjon, ved å vise interesse i det forskningsdeltakeren har å fortelle, samt å forstå deres situasjon fra deres eget perspektiv. Jeg ønsket at forskningsdeltakerne skulle føle seg trygge i intervjusituasjonen, og for de tidligere innsatte ønsket jeg ikke at de skulle føle at de ble oppfattet kun på bakgrunn av at de har vært domfelt.

Begge måtene å gjennomføre intervjuene førte med seg noen ulemper. De fysiske intervjuene ble gjennomført på et pauserom i et konsertlokale, samtidig som det var en konsert utendørs. Dette medførte at informantene ikke virket like avslappet i intervjusituasjonen, ettersom det var litt lyder fra utsiden. Alle informantene som deltok under de fysiske intervjuene, fikk tilbud om å gjennomføre intervjuene over telefon på et senere tidspunkt, men ingen av informantene syntes det var noe hinder i å gjennomføre intervjuet der og da. I ettertid har jeg sett at dette kan ha vært en ulempe, og at intervjuene kunne vært noe mer utfyllende dersom de ble gjennomført over telefon isteden. Jeg tok kontakt med et par informanter i ettertid over telefon for å stille et par oppfølgingsspørsmål, noe som informantene var interessert i. Dette førte til at informanten utdypet mer og virket mer avslappet i intervjuet. I ettertid har jeg tenkt at noe jeg med fordel kunne gjort annerledes var å planlegge de første intervjuene bedre, da disse endte med å måtte bli utfylt over telefon på et senere tidspunkt. De fysiske intervjuene ble heller ikke tatt opp på lydopptaker, da det var en del støy, noe som førte til at situasjonen ble mer stressende for min egen del også med notering av det forskningsdeltakerne fortalte. På en annen side av det også fordeler med de fysiske intervjuene. De fysiske intervjuene muliggjorde tolking av kroppsspråket til intervjudeltakerne, og samtalen kunne flyte på en annen måte basert på kroppsspråket til forskningsdeltakerne.

Telefonintervjuene medbrakte også noen ulemper, ved at man mister den fysiske nærheten og muligheten til å lese den andres kroppsspråk. Dette tror jeg var utfordrende for begge parter, da det var vanskelig å vite om den andre ble betenkt av et spørsmål eller svar, eller om de ikke hadde mer å utdype til spørsmålet. Samtidig ga telefonintervjuene mye informasjon, og deltakerne ga meget gode og utdypende svar på spørsmålene mine. I telefonintervjuene følte det ut som det var lettere å få til en slags tillit mellom meg og deltaker, og en fortrolig samtale. Telefonintervjuene ble tatt opp på lydopptaker, noe forskningsdeltakerne ble informert om både i informasjonsskriv, og i forkant av intervjuet.

3.3.4 Transkriberingen

Transkriberingsprosessen omhandler å transkribere intervjuer fra en muntlig til skriftlig form, som strukturer intervjuene, og i seg selv er en innledning til den analytiske prosessen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 206). Alle intervjuene ble transkribert av meg. Som nevnt tidligere ble ikke alle intervjuene tatt opp på lydopptaker, og intervjuene som ikke ble tatt opp på lydopptaker ble fortløpende notert underveis i intervjuet, slik at transkriberingsprosessen på et vis foregikk samtidig med intervjuene. Det kan allikevel tenkes at noen ord har uteblitt fra transkriberingen, når det gjelder intervjuene uten lydopptaker, men dette er heller ikke til å unngå. Det viktigste er å få frem essensen av det informanten har uttalt. Intervjuene som ble tatt opp på bånd, ble transkribert kort tid etter intervjuene var ferdig gjennomført.

Transkriberingsprosessen har gjort at jeg har kommet nærmere datamaterialet. Ettersom transkriberingen omhandler å gjøre om intervjuene fra muntlig til skriftlig form er det noen vurderinger som må gjøres underveis. Beslutningene som tas i denne prosessen innebærer blant annet om man skal transkribere ordrett med dialekt, lyder, eller pauser. I transkriberingsprosessen min valgte jeg å transkribere så ordrett som mulig, men som et grep for å sikre anonymitet i transkriberingen valgte jeg å transkribere alle intervjuer på bokmål. I et par av intervjuene tok forskningsdeltakerne opp grunnen til at de hadde sittet i fengsel, dette ble ikke tatt med i transkriberingen da dette ikke er relevant informasjon for mitt prosjekt, samt som et grep for å sikre anonymiteten til deltakerne.

3.3.5 Databehandling og analyse

Analysen handler enkelt sagt om å finne sammenhenger og mønstre i datamaterialet (Larsen, 2017, s. 113). Det er vanlig å gjennomføre systematisk koding av datamaterialet når man leter

etter sammenhenger og mønstre, men i dette prosjektet har jeg valgt å ikke gjennomføre systematisk koding. I dette prosjektet har jeg valgt å ikke gjennomføre systematisk koding ettersom jeg har et relativt lite utvalg, på 8 forskningsdeltakere og et relativt oversiktlig datamateriale. Gjennom transkriberingsprosessen ble jeg også godt kjent med datamaterialet, og en systematisk koding ville dermed vært tidkrevende ettersom jeg har lite erfaring med dette fra før. På den annen side har jeg benyttet meg av en slags form for kategorisering, hvor jeg har plukket ut temaer jeg har sett er gjengangere i intervjuene og som jeg kanskje ikke på forhånd hadde trodd skulle være så interessante å se videre på. På denne måten har jeg laget et oversiktlig datamateriale, en god og enklere inngang til analyseprosessen.

I denne prosessen er det også viktig å redusere datamengden. Ofte samler man inn mer data enn man har bruk for i analysen, og det blir viktig å ta bort data som ikke er relevant for prosjektet (Larsen, 2017, s. 114). I denne prosessen ble data som ikke er hensiktsmessig for å belyse problemstillingen fjernet. Med bakgrunn i kategoriseringen har jeg plukket ut dataene som virker mest hensiktsmessig for å kunne belyse problemstillingen, og videre sett etter mønster og sammenhenger i disse dataene. Jeg har også sett etter mønster og sammenhenger i datamaterialet med bakgrunn i det analytiske rammeverket til prosjektet. Analysen vil være basert på min fortolking av forskningsdeltakernes uttalelser, ved hjelp av mønster og sammenhenger jeg har funnet i datamaterialet, samt ved hjelp av teoretiske begreper fra det analytiske rammeverket.

3.4 Styrker og svakheter ved undersøkelsen

Alle metodiske valg som er gjort underveis i denne undersøkelsen har vært med på å påvirke resultatet jeg oppnår i dette prosjektet. Dersom det hadde blitt gjort andre metodiske valg i prosessen, ville dette fått annerledes konsekvenser for resultatene i prosjektet. Det er en sentral del av undersøkelsesprosessen å ta høyde for ens egen påvirkning på prosjektet og de eventuelle konsekvensene dette har for resultatet. I dette kapittelet vil jeg reflektere rundt noen styrker og svakheter ved undersøkelsesopplegget.

Kvalitativ metode gir mulighet for åpenhet, og legger vekt på det som er unikt ved hver enkelt forskningsdeltaker (Jacobsen, 2005, s. 129). Kvalitativ metode gir mulighet til å få en dypere forståelse av det sosiale fenomenet som forskes på (Ryen, 2002, s. 19). I undersøkelsen min har jeg vært interessert i å høre hva hver enkelt forskningsdeltaker har å fortelle, og å høre

deres egne historier og opplevelser med musikk som rehabilitering i fengsel. Det kvalitative intervjuet har gitt meg mulighet til nettopp dette, og er noe jeg anser som en styrke ved undersøkelsen. De kvalitative intervjuene har også gitt meg mulighet til å være fleksibel. Etter hvert som det samles inn data kan det dukke opp nye perspektiver og retninger man ikke hadde tenkt på i utgangspunktet, som igjen kan gi en ny retning til videre datainnsamling (Jacobsen, 2005, s. 129). Ifølge Jacobsen (2005, s. 130) kan vi si at skille mellom problemstilling, undersøkelse, datainnsamling og analyse blir flytende, og det blir muligheter for å endre på opplegget underveis.

På den annen side har en svakhet med undersøkelsen min vært at datainnsamlingen har vært tidkrevende, og til tider utfordrende (se kapittel 3.3.1), hvilket medfører at utvalget av nødvendighet må bli noe mindre enn man kunne ønske i en situasjon med ubegrenset tid og ressurser. En svakhet ved undersøkelsen er som nevnt over at utvalget ble relativt lite. Ved å gjennomføre kvalitative intervjuer vil vært enkelt intervju og transkriberingen av hvert enkelt intervju være tidkrevende, og man vil dermed kunne få et ganske lite utvalg forskningsdeltakere i undersøkelsen (Jacobsen, 2005, s. 130). Transkriberingsprosessen i denne undersøkelsen ble gjennomført på to ulike måter, og en svakhet med prosjektet er at noen av intervjuene ikke ble tatt opp på bånd, men transkribert underveis i intervjuet. Dette kan, som tidligere nevnt, medføre at noen ord glipper, selv om dette ikke er til å unngå ved en slik transkriberingsprosess. Likevel kan det argumenteres for at selv om intervjuene ikke er ordrett, får de frem helheten, som er av større betydning for datamaterialet. Jacobsen (2005, s. 130) presenterer videre et generaliseringsproblem med disse små utvalgene. Utvalget i kvalitative studier sikter ikke mot representativitet. Allikevel kan det argumenteres for at den universelle generaliseringen er erstattet med at det finnes anledning til å overføre kunnskapen fra en hendelse til en annen (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 181).

For å vurdere kvaliteten på arbeidet vil jeg i neste kapittel, 3.4.1, reflektere rundt validiteten og reliabiliteten til dette prosjektet.

3.4.1 Validitet og reliabilitet

Validitet og reliabilitet er det som måler kvaliteten på prosjektet. Validitet omhandler gyldigheten ved oppgavens funn. Validiteten i et prosjekt sier noe om hvorvidt prosjektet svarer til det man faktisk ønsker å forske på (Repstad, 2007, s. 134). Validitet og reliabilitet er

begreper som i utgangspunktet er utviklet i forbindelse med kvantitative studier, og enkelte kvalitative forskere mener at det egner seg bedre å bruke begrepene troverdighet og bekreftbarhet (Repstad, 2007, s. 135). Ifølge Larsen (2017, s. 93) handler troverdighet om at fortolkningene som gjøres i analysen av et prosjekt er troverdige, og at fortolkningene samsvarer med den virkeligheten som studert i prosjektet. Bekreftbarhet handler om hvorvidt man undersøker det man faktisk skal undersøke, og om en har grunnlag for å bekrefte funn og trekke slutninger i et prosjekt (Larsen, 2017, s. 93).

Igjennom prosessen med prosjektet er det viktig å ha reliabilitet og validitet, eller troverdighet og bekreftbarhet, i bakhode, for å kontinuerlig vurdere kvaliteten på prosjektet, og en måte å sjekke dette på er å stille seg selv spørsmål underveis i arbeidet om datainnsamlingen reflekterer det fenomenet du faktisk ønsker å fortelle noe om (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 251). Dette innebærer at valg som tas underveis i arbeidet må samsvare med målet om å finne svar på problemstillingen. Er det validitet i min oppgave, besvarer datainnsamling, teori og analyse det jeg egentlig ønsker å undersøke? I et forsøk på å sikre validitet i denne oppgaven har jeg forsøkt på best mulig måte å benytte meg av Kvale og Brinkmann (2015, s. 283-284) sin «Validation at Seven Stages» som består av tematisering, design, intervju, transkribering, validering og rapportering.

Tematisering - trinn én - innebærer at undersøkelsens gyldighet avhenger av hvor stor troverdighet tidligere forskning på området innehar. Det finnes tilsynelatende lite forskning på musikk i en rehabiliterende kontekst fra et sosiologisk perspektiv, men derimot finnes det en del fra et musikkterapeutisk perspektiv. Den tidligere forskningen prosjektet baserer seg på er en blanding av forskning som er direkte knyttet til musikk, og forskning som er knyttet til fengselsforskning.

Det neste punktet i de syv trinnene, design, innebærer at kunnskapen som produseres i prosjektet må inneha gyldighet og er avhengig av at designet på undersøkelsen innehar kvalitet, samt at det avhenger av metoder som brukes for prosjektets formål og emne. I mitt prosjekt har jeg forsøkt å kvalitetssikre ved å utvikle en intervjuguide som inneholder spørsmål som dekker prosjektets formål og emne, samt ved å konferere med veileder og få innspill til de rette spørsmålene som undersøker det jeg faktisk ønsker å undersøke.

Trinn tre, intervju omhandler troverdigheten til forskningsdeltakerne og kvaliteten på selve intervjuet. Underveis i intervjuene bør man benytte seg av en grundig utspørring for å forsøke å forstå meningen ved det som blir sagt (Kvale & Birkmann, 2009, s. 253). I dette prosjektet ble det stilt flere oppfølgingsspørsmål og spørsmål om å utdype underveis i intervjuene for å sikre fortolkningen av det som kom frem i intervjuene. Jeg anser derfor dette kravet til validitet som oppfylt på bakgrunn av dette.

Transkribering, trinn fire, innebærer gyldigheten i oversettelse fra muntlig språk til skriftlig form. Intervjuene ble som tidligere nevnt, gjennomført både fysisk, og per telefon. På de fysiske intervjuene, som nevnt tidligere, ble det ikke gjort lydopptak ettersom det var en del støy rundt, men jeg vil argumentere for at transkriberingen av disse intervjuene allikevel innebærer gyldighet. Transkriberingen av intervjuene som foregikk fysisk skjedde på et vis samtidig som intervjuene foregikk, da alt forskningsdeltakerne fortalte ble notert ned underveis. Det ble også konferert med deltakerne underveis for å sikre riktig transkribering. Intervjuene som foregikk over telefon, som nevnt tidligere, ble derimot tatt opp med lydopptaker, for å sikre at alt informasjon fra forskningsdeltakerne delte underveis ble dokumentert, i tillegg til at det ble tatt notater underveis. Transkriberingen av telefonintervjuene foregikk kort tid etter hvert intervju. Jeg vil derfor argumentere for at alle intervjuene er transkribert på en gyldig måte, til tross for at de er transkribert på to ulike måter.

Analysering, det femte trinnet omhandler hvorvidt det stilles gyldige spørsmål til intervjueteksten, samt om tolkningene er logiske og gjort på en forsvarlig måte. For å forsøke å ivareta dette trinnet i min analyse gjorde jeg noen grep allerede da jeg utviklet intervjuguiden. Spørsmålene som ble stilt underveis i intervjuene skulle være lette å forstå, og det skulle være liten grad av undring fra informantens side om hva hensikten med spørsmålet var. Dette steget ble gjort for å sikre at uttalelsene til forskningsdeltakerne ikke behøvde mer fortolkning enn nødvendig, samt at forskningsdeltakerne skulle føle at de ble stilt valide spørsmål.

Validering, det sjette trinnet innebærer en reflekterende vurdering av hvilke former for validering som er relevante for dette studiet, og gjennomføring av vurderingsformene som er avgjort som relevante. I dette prosjektet har jeg forsøkt å følge disse validerings formene ovenfor, så godt det lar seg gjøre, i utarbeiding av intervjuguidene, transkriberingsprosessen og behandling og analyseringen av dataene da jeg finner dette som relevant i mitt prosjekt.

Rapportering, det siste trinnet, handler om i hvor stor grad rapporten gir en valid presentasjon av hovedfunnene i prosjektet, samt rollen til leseren som en validitetsbedømmer av resultatene som blir lagt frem. I mitt prosjekt vil jeg argumentere for at rapporten gir en valid presentasjon av hovedfunnene ettersom alle stegene over fulgt i høyest mulig grad for å sikre validitet i prosjektet.

Reliabilitet handler om hvorvidt resultatene i forskningsprosjektet er troverdige. Ifølge Repstad (2007, s. 134) handler reliabiliteten i et prosjekt om hvor nøyaktig og troverdig informasjonen man har fått igjennom forskningsdeltakere, hvor gode og nøyaktige måleinstrumenter man bruker og om selve analysen er gjennomført uten mangler og feil. For å vurdere reliabiliteten i prosjektet bør man, ifølge Jacobsen (2005, s. 87) stille seg spørsmål om hvorvidt undersøkelsesopplegget påvirke resultatet av prosjektet. En vanlig måte å måle reliabilitet på er at reliabiliteten er høy når de samme resultatene kan oppnås av flere forskere (Repstad, 2007, s. 135). I kvalitativ forskning er det ikke enkelt å sikre reliabilitet, ettersom det muligheten for at forskningsdeltakerne blir påvirket av intervjusituasjonen, og dermed forteller om hendelser og svarer annerledes enn de ville gjort i en annen situasjon, er stor (Larsen, 2017, s. 94 - 95).

For å vurdere reliabiliteten til kvalitativ forskning er det derfor viktig at man gjør noen kritiske gjennomganger av dataene underveis i prosjektet, blant annet med vekt på om spørsmålene i intervjuguiden er forståelige og ikke ledende og at transkriberingsprosessen utføres nøyaktig (Larsen, 2017, s. 95). I min intervjuguide er spørsmålene utviklet for å være åpne, lett forståelige og uten en ledende undertone. Transkriberingsprosessen ble gjennomført systematisk og med vekt på nøyaktighet kort tid etter intervjuene, slik at samtalene lå friskt i minnet. Lydopptak av intervjuene gir også mulighet til å gjengi uttalelsene til forskningsdeltakerne mer nøyaktig både i transkriberingsprosessen, og i analysen, og dette kan føre til en styrking av prosjektets reliabilitet.

3.5 Ethiske refleksjoner

Til tross for at prosjektet mitt ble godkjent av NSD følger det også andre etiske retningslinjer jeg er ansvarlig for å følge i gjennomføringen av prosjektet. Et intervju kan sees på som en moralsk undersøkelse (Kvale & Birkmann, 2009, s. 79). Derfor er det viktig å ta hensyn til og

innhente informert samtykke. Informert samtykke innebærer at forskningsdeltakeren får all informasjon om at deltakelse er frivillig, samt alle eventuelle gevinster og farer ved å delta i prosjektet (Jacobsen, 2005, s. 46). Videre trekker Jacobsen, 2005, s. 47 – 51) frem at krav til privatliv for forskningsdeltakerne og krav til riktig gjengivelse i datamaterialet er sentralt i forbindelse med forskningsetikk.

I mitt prosjekt har jeg forsøkt å gi tilstrekkelig informasjon om hva prosjektet innebærer ved å dele ut et informasjonsskriv til forskningsdeltakerne. I tillegg har forskningsdeltakerne fått muntlig informasjon og gjengivelse av de viktigste punktene fra informasjonsskrivet i forkant av alle intervjuer. På slutten av alle intervjuene har jeg også gjentatt rettighetene deres og muligheten for å trekke seg når som helst i prosjektet. Jacobsen (2005, s. 47) trekker frem at det å gi forskningsdeltakere full informasjon vil være umulig, da dette vil føre til en oversvømmelse av informasjon for forskningsdeltakerne. Derimot kan man forsøke å finne en gylden middelvei, og gi deltakerne det Jacobsen (2005, s. 47) kaller for tilstrekkelig informasjon. Informasjonen jeg har gitt til mine forskningsdeltakere anser jeg som tilstrekkelig for at deltakerne skal forstå hva de deltar i, samt kunne fatte et valg basert på denne informasjonen om å delta eller ikke.

Når det gjelder informert samtykke har jeg hentet inn dette i forkant av hvert intervju. Ettersom mesteparten av intervjuene foregikk over telefon har jeg fått informert samtykke per e-post, som jeg har oppbevart på en sikker plass, samt slettet fra e-postinnboksen etter mottatt samtykke. I tillegg til dette hentet jeg inn et muntlig samtykke og en bekreftelse ved starten på hvert intervju i et forsøk på å sikre at forskningsdeltakeren fremdeles ønsket å delta i prosjektet. Dermed anser jeg dette etiske kravet som oppfylt i mitt prosjekt.

Kravet til privatliv innebærer at forskningsdeltakerne har rett til å ha en fri del av livet som ikke undersøkes i prosjektet (Jacobsen, 2005, s. 47). Ettersom forskningsdeltakerne i dette prosjektet er tidligere domfelte regnes de som en sårbar gruppe. Hva som oppleves som følsomt, støtende og ubehagelig for andre er individuelt fra person til person (Jacobsen, 2005, s. 47). For noen kan det å snakke om et fengselsopphold være følsomme temaer, og noen kan oppleve det som skamfullt og stigmatiserende å ha en fengselsdom bak seg. Desto mer følsom informasjon man samler inn, desto viktigere er det å stille strenge krav til å sikre privatlivet til forskningsdeltakerne (Jacobsen, 2005, s. 47). I mitt prosjekt har jeg, som tidligere nevnt, valgt å utelate både lovbrudd, alder og geografisk plassering for å sikre anonymitet og privatliv til

forskningsdeltakerne. Det var også viktig underveis i intervjuene å opptre profesjonelt, og ikke presse forskningsdeltakerne til å dele informasjon de kjente var ubehagelig å snakke om. Jeg informerte også forskningsdeltakerne i begynnelsen av intervjuene om at dersom det skulle dukke opp spørsmål underveis de ikke ønsket å svare på, var dette helt i orden. Forskningsdeltakerne ble også informert om at dersom det skulle komme opp noe i forbindelse med deres lovbrudd underveis i intervjuene ville ikke dette bli tatt med i transkriberingen av hensyn til deres anonymitet og prosjektets formål. Underveis i intervjuene opplevde jeg å bli møtt med åpenhet og en følelse av at deltakerne følte seg komfortable i intervjusituasjonen, og det var ingen spørsmål som ikke ble besvart av forskningsdeltakerne.

For å sikre forskningsdeltakernes anonymitet i datamaterialet har jeg også tatt nødvendige grep. Datamaterialet inneholder verken forskningsdeltakernes eller andres navn, alder, lovbrudd eller hvilket fengsel soningen fant sted i. Det er heller ikke tatt med årstall på når soningen fant sted. Kjønn er tatt med i datamaterialet fra intervjuene med de tidligere innsatte, men jeg vil argumentere for at dette ikke gjør forskningsdeltakerne identifiserbare da verken alder, lovbrudd eller navn og lokasjon på fengsel er tatt med. Videre kan man også se at trenden i norske fengsler er flere mannlige innsatte enn kvinner, noe som gir dataene større uidentifiserbarhet basert på kjønn (SSB, 2018). Når det gjelder fagfolkene som ble intervjuet er det ikke tatt med navn på arbeidsplass, kjønn, alder eller geografisk plassering for å sikre at ingen av disse forskningsdeltakerne er identifiserbare i datamaterialet og analysen.

Transkriberingsprosessen kan by på dilemmaer knyttet til omgjøring fra muntlig til skriftlig form i intervjuene som danner grunnlaget for datamaterialet i prosjektet. Omgjøringen fra muntlig til skriftlig form i transkriberingsprosessen innebærer at dataene skal presenteres og gjengis korrekt, som betyr at resultatene og dataene ikke skal være forfalsket (Jacobsen, 2005, s. 51). I et forsøk på å gjøre best mulig gjengivelse av intervjuene har jeg gjort noen marginale endringer med grunnlag i å sikre anonymiteten til forskningsdeltakerne. Utenom de marginale endringene (at intervjuene er transkribert til bokmål og lovbruddene er utelatt fra transkriberingen) har jeg forsøkt å gjengi forskningsdeltakernes utsagn så korrekt som mulig, og i høyeste grad transkribert ordrett. I tillegg har alle navn, stedsnavn og navn på fengsel og arbeidsplasser blitt utelatt fra transkriberingen. Dermed vil jeg argumentere for at disse marginale endringene er gjort på en etisk forsvarlig måte.

Et annet dilemma som dukker opp i forbindelse med å ta i bruk og tolke datamaterialet, er i

hvor stor grad datamaterialet tolkes i korrekt sammenheng (Jacobsen, 2005, s. 50). Det vil være ganske vanskelig å presentere all dataene i sin absolutte sammenheng, men man kan derfor presentere dataene i sin fulle sammenheng der det egner seg og er nødvendig for å forstå resultatet, samt unngå å presentere et resultat som er tatt ut av kontekst for å vri om på meningen av det originale utsagnet (Jacobsen, 2005, s. 50). I dette prosjektet har jeg forsøkt å gjengi datamaterialet så korrekt som mulig, og tolke og anvende data i sin korrekte kontekst. Jeg har forsøkt å unngå å ta utsagn ut av sin kontekst, samt forsøkt å unngå å vri på meningsinnholdet i dataene.

I dette kapitlet har jeg gjort rede for mine metodiske valg, samt forsøkt å begrunne valgene for dette prosjektet. Med bakgrunn i denne redegjørelsen har jeg gitt leseren mulighet til å bli oppmerksom på styrker og eventuelle svakheter ved dette prosjektet. De neste kapitlene vil omhandle prosjektets analyse.

4.0 Musikkens lindrende effekt på *The Pains of Imprisonment*

4.1 Innledning

Dette kapitlet har som mål å undersøke og besvare det første forskningsspørsmålet, hvorvidt musikken kan ha en lindrende effekt på «*The Pains of Imprisonment*», ved hjelp av intervjuer med åtte informanter og det teoretiske rammeverket som ligger til grunn for oppgaven.

Fengslingsmertene i dette kapitlet vil dreie seg om frihetsberøvelsen og autonomiberøvelsen, «tightness» og depth. Kapitlet vil begynne med å belyse hvordan frihetsberøvelsen kommer til syne gjennom den tette og psykisk invaderende kontrollen.

Deretter vil jeg belyse hvordan musikken kan være et fristed fra den frihetsberøvende praksisen de innsatte opplever ellers i fengselet. Videre i kapitlet vil jeg belyse hvordan soningens «depth» og autonomiberøvelse kan reduseres ved bruk av musikkaktiviteter.

Deretter vil jeg belyse mestringsfølelsen, og hvordan det kommer frem som noe viktig for forskningsdeltakernes rehabilitering. Til slutt vil jeg komme med en avsluttende diskusjon, hvor jeg drøfter hovedfunnene i kapitlet.

4.2. Musikkens frihet i en frihetsberøvende institusjon

Frihetsberøvelsen ble trukket frem som en vanskelig del av soningen, og forskningsdeltakerne hadde ulike opplevelser av hva som kunne defineres som frihetsberøvelse. Fengslingsmerten kommer tydelig frem ved at fengselet er en institusjon som er avkuttet fra resten av

samfunnet, men den kommer også frem innad i fengselet hvor de innsatte har restriksjoner på når og hvor de kan bevege seg (Sykes, 2007). Straffens formål har i løpet av årene gått fra å være en offentlig tortur, hvor kroppen har vært hovedmål for avstraffelsen, til at det nå er sjelen som er avstraffelsens hovedmål (jf. Foucault, 1999). I likhet med Foucault (1999), viser forskningsdeltakernes beskrivelser at det er sjelen som blir offer for frihetsberøvelsen.

Forskningsdeltakerne trekker frem at musikken har vært et svært viktig avbrekk i en ellers så strukturert og kontrollerende fengselshverdag. «Det gjorde hele soningsforholdet 100% bedre, man følte man skapte noe og lærte en skill. Uten musikken hadde det vært jævla kjedelig» (Mats). Forskningsdeltakerne ble spurt om de kunne beskrive en vanlig dag i fengsel, og beskrivelsene bærer preg av faste rutiner, like hverdager og frihetsberøvelse. Til tross for at flere av forskningsdeltakerne hadde vært ute av fengsel en stund husket de rutiner, og klokkeslett svært godt. Dette kan si noe om hvor inngripende rutinene og strukturen har vært for de innsatte, og kan sees i lys av Crewe (2011) sitt begrep ««tightness»». Kontrollen de har vært underlagt ser ut til å ha vært psykologisk invaderende, og virker å sitte igjen i kroppen til forskningsdeltakerne etter soning.

«På lukket, der er jo alt fastsatt. Ja, og halv åtte blir du låst ut, også blir du låst inn igjen klokken åtte hvis du ikke skal på jobb eller skole. Også blir du låst ut halv elleve til elleve til lunsj, også sitter du innelåst mellom elleve og tolv, for da har betjentene lunsj. Også blir du sendt på skolen igjen klokken tolv. (...) Klokken halv tre kommer du tilbake på cellen din igjen i [navn på fengsel]. Også klokken tre blir du låst ut igjen for da er det mat. Også klokken fire er det innlåsning hvis du ikke går på luft. (...) Klokken fem blir du låst inn igjen til klokken seks, for da har betjentene pause. Også er det fellesskap fra klokken seks til halv ni, også er du låst inn til halv åtte på morgenen igjen. Og det er liksom sånn rutinene på lukket er da. Og da var det veldig godt å ha gitaren på cellen da». (Vegard).

Vegard forteller at han fikk tillatelse til å ha med gitaren sin på cellen når han satt på avdeling med brev og besøksforbud, og hva de innsatte får tillatelse til å ha med seg av personlige eiendeler varierer fra fengsel til fengsel (Kriminalomsorgen, 2022i). «Det første jeg ba om når jeg fikk varetekt var å få gitar, så da fikk jeg lov å ha en gitar på cellen» (Vegard). Utsagnet til Vegard belyser en hverdag hvor tiltakene og kontrollen virker å ha vært psykisk invaderende, men at musikken og gitaren han fikk tillatelse til å ha på cellen, har fungert som et slags

lyspunkt. Videre forteller Vegard at han forsøkte å stenge verden ute, som et motsvar på at verden stengte han ute. «Så det har hjulpet meg masse opp igjennom soningen. Stengte verden ute og koste meg med musikken min» (Vegard).

Vegard belyser en form for resistance, eller motstand (Ugelvik, 2011). Ved å få ha gitaren på cellen, og bruke musikken som en rømningsvei fra hverdagslivet i fengselet, kan utsagnet til Vegard tolkes som en form for motstand mot fengselets makt. Vegard forsøker å skape sin egen frisone, et sted hvor makten kan føles mer overkommelig, og et sted hvor han ikke føler som en som bare er kontrollert (Ugelvik, 2011).

Strategien til Vegard om å stenge verden ute, kan også sees på i lys av Tuastad (2014, s. 52) sitt begrep «entering reality». Menneskeligheten, og følelsen av å være et menneske, og ikke en domfelt, virket som et viktig aspekt for Vegard, i likhet med «entering reality», hvor Vegard kan bli humanisert igjen i en dehumanisert institusjon (Tuastad, 2014). «Hvis du ikke får vært kreativ så er du ikke menneske» (Vegard). Gitaren åpnet muligheten for at Vegard kunne spille musikk på cellen, og være i sin egen boble, selv når verden låste han inne og plasserte han i en institusjon som Vegard virker å ha opplevd som mindre menneskelig.

Forskningsdeltakerne beskriver hvordan de oppfatter hverdagen i fengsel som undertrykkende, kontrollerende og rutinert, og ubalanserte maktforhold mellom betjenter og innsatte, men Lukas forteller også at det til tider var slitsomt å måtte forholde seg til de andre innsatte. Et fengsel består av mange ulike mennesker med ulik bakgrunn, ulike utfordringer og ulike personligheter, og i en så tett situasjon kan det fort oppstå konflikter, uenigheter eller andre utfordringer.

«Hadde jeg enda bare fått vært alene på lukket. Det blir kanskje litt overraskende svar, men sånn som i min opplevelse på [navn på fengsel] så hadde man åtte til timer med fellesskap på avdelingen hver dag. Det vil si (...) man var jo på skole eller på snekkerverksted sånn på dagtid, også kom man tilbake og ble låst inn en time, også ble man utlåst en fire til fem timer før det var kveld halv ni. Og den der timen med innlåsing der midt på dagen var egentlig ganske deilig, fordi resten av dagen gikk med til å forholde seg til et sånn ganske sinnsykt regime av sterkt plagede personer som man må forholde seg til. (...) Og hvis man kunne hatt et sånn musikktilbud der jeg

sonet på lukket avdeling så hadde jo det vært et velkomment avbrekk på den intense tilværelsen på avdelingen». (Lukas)

Utsagnet til Lukas kan sees i lys av teorien om prisonisering (Clemmer, 1950). Lukas beskriver en opplevelse som står i kontrast med det Clemmer (1950) hevder om prisonisering. Prisonisering er en prosess som skjer med nye innsatte i fengsel, hvor den nye innsatte blir en del av den allerede eksisterende gruppen i et fengsel (Clemmer, 1950). Lukas forteller at han ønsker å være alene, og gir indikasjoner på at han ikke ønsker å bli en del av resten av fengselsfellesskapet, han ønsker ikke å bli prisonisert. Lukas hevder at de andre innsatte var en gruppe med sterkt plagede mennesker, og at det var et fellesskap og en gruppe han ikke ønsket å være en del av. Clemmer (1950, s. 315) hevder imidlertid at alle nye innsatte blir prisonisert til en viss grad, mens Lukas i større eller mindre grad forsøker å motsette seg dette.

Det er også interessant å se forklaringen til Lukas i lys av teorier om isolasjon. Denne oppgaven bygger på teorier som forteller hvor skadelig isolasjon er, og hvordan bruken av isolasjon er en negativ sanksjon. Lukas beskriver at han skulle ønske han kunne vært mer alene. Selv om han sannsynligvis ikke mener at han heller ville vært isolert 22 – 24 timer i døgnet, beskriver han en følelse av for mye sosial interaksjon med de andre innsatte. Sosial interaksjon er viktig for menneskets biologiske innflytelse på hjernen, og det ligger på et vis i menneskets natur å være sosiale vesen (Rua og Smith, 2019, s. 15). Rua et al. (2019, s. 72 - 73) hevder at bruken av isolasjon i Skandinavia generelt sett er alt for høy og at skadevirkningene står i kontrast med forestillingen om skandinavisk eksepsjonalisme, mens Lukas på sett og vis hevder at han gjerne skulle siddet mer alene på cellen sin. Lukas forteller videre at det var svært begrensede og sporadiske muligheter for musikk ved det første fengselet han sonet ved, og at dette gjorde tilværelsen enda tøffere den første delen av soningsforløpet.

Lukas beskriver også at han ønsker seg en «escape from reality», en rømningsvei fra fengselslivet og de andre innsatte (Tuastad, 2014). Uten musikktilbudet i første del av soningen er alternativet til mindre sosial interaksjon med de andre innsatte frivillig isolasjon (se Rua et.al, 2019). Frivillig isolasjon ville ført til en betraktelig nedgang i sosial interaksjon med de andre innsatte, men kunne samtidig ført til negative konsekvenser for Lukas sin fysiske og psykiske helse (Rua, et. al, 2019). Frihetsberøvelsen inne i fengselet kommer også tydelig frem ved at Lukas ikke har noen «frihet» til å trekke seg tilbake for å være alene

(Sykes, 2007). Videre legger Lukas vekt på hvor viktig han syntes det er med musikktilbud i fengsel, og hvor viktig det er med den «pausen» fra det trykkende fellesskapet i fengselet.

Pål beskriver også erfaringer med hvordan han gjennom jobben som musikkterapeut i fengsel har opplevd og sett at musikken har en positiv virkning i form av en pause og frihetsfølelse blant de innsatte:

«Nei, altså sånn erfaringsmessig så er det jo, kanskje det er, det er vel et lyspunkt for veldig mange opplever jeg. Og, ehm, det er jo sånn, hm, kanskje det er sånn type, litt sånn paradoksalt nok kan føle seg fri i fengsel gjennom musikken. Altså det blir liksom et pustehull og det blir et friminutt fra en tilværelse som er, det der det ikke skjer så mye da. Man har jo ganske mye tid, i fengselet. Altså, å ha tid, ja. Ha noe fornuftig å fylle den tiden med, så det vil jo lette veldig på soningen. Spesielt hvis man på en måte har musikk, de musikktime som man har, også hvis man da i tillegg får brukt musikkrommet uten at det er noen til stedet også, så ja. Det er litt sånn, litt sånn friminutt i tilværelsen tror jeg, for veldig mange» (Pål).

Beskrivelsen til Pål er med å belyse hvordan musikken har hatt en synlig effekt på de innsatte. Pål, Vegard og Lukas deler alle erfaringer og opplevelser om hvordan musikken kan være et fristed i den ellers kontrollerende og frihetsberøvende hverdagen i fengsel. Pål påpeker også hvordan det å ha noe fornuftig å fylle tiden med, kan være med på å gjøre soningen lettere for de innsatte. Den totale institusjonen er preget av en tvangsmessig tilværelse, men musikktilbudet kan være med på å redusere følelsen av det tvungne miljøet den innsatte lever i (Goffman, 1967, s. 227). Dette gjenspeiles også i Mats sin opplevelse av hvordan musikken gjorde soningen lettere i form av å noe å se frem til. «Vi hadde noe som het [navn på boenhet i fengsel], da kunne man lære en skill og på sikt komme ut og spille. Og det er greit å bruke tiden til noe fornuftig» (Mats).

I likhet med Pål, forteller Andreas om hvordan han har opplevd at musikken skaper et bedre miljø i fengselet han jobber ved, ved at de innsatte som deltar på musikkaktiviteten også spiller konserter for de andre innsatte. Andreas hevder også at han har opplevd at musikken kan ha en terapeutisk effekt på de innsatte.

«Musikk er jo terapi. Det er ikke noe mer mystisk enn det. Folk velger musikk etter humør, har man en dårlig dag har man gjerne noe man hører på. Men man må ha et visst ønske for å bruke musikk som terapi, for at det skal gå» (Andreas).

Det Andreas beskriver ovenfor kan sees i lys av «entering reality», hvor de innsatte kan bruke musikken som terapi, å komme i kontakt med følelsene sine. Andreas hevder at man velger musikk på bakgrunn av humør, noe som belyser hvordan musikken kan hjelpe de innsatte med å komme i kontakt med følelsene sine, og kjenne på hvordan musikken kan bli en følelsesmessig ressurs. Ved at de innsatte kan bruke musikken som en følelsesmessig ressurs, kan de uttrykke følelsene sine og lære å kontrollere følelsene gjennom musikken og kjenne på frihetsfølelsen gjennom å la følelsene strømme. Andreas hevder også at de innsatte selv må ha et ønske om å bruke musikken som terapi for å oppnå den terapeutiske effekten, noe som gjenspeiles i St.meld. nr. 37 (2007- 2008). De domfelte pålegges ansvar for egen rehabilitering, og rehabiliteringen må vise til en god plan med et strukturert innhold (Regjeringen, 2007 – 2008). Musikkrehabilitering vil kunne hjelpe de innsatte med å skape et gjennomført, planlagt og strukturert mål for rehabiliteringsprosessen, og samtidig føles mindre frihetsberøvende enn ellers i fengselet.

Både Mina og Ida trekker også frem at de har erfart hvordan musikken kan være et slags avbrekk hvor de innsatte får komme ut av cellene sine. Videre forteller de at dette skaper en bedre soningshverdag for de innsatte, men også at de innsatte som driver med musikk får mindre preg av isolasjonsskader, i en institusjon hvor de innsatte er låst inne cellene sine store deler av døgnet.

«Mange har lyst til å komme ut av cellen, og noen vil også være med på musikktilbudet bare for å komme seg ut av cellen, uten nødvendigvis ha en musikkinteresse. Mindre isolasjonspreg og isolasjonsskader. Det er mange innsatte som føler det blir feil uansett humør, er du for glad har du ruset deg og er du nedfor er du deprimert. Da er det bedre å bli følelsesløs. Musikken kan hjelpe på dårlig matlyst, søvnvansker, apati, handlingslammelse og tankekjør» (Ida).

Smith og Koch (2019, s. 134 - 135) hevder at symptomer på isolasjonsskader kan være blant annet hodepine og hjertebank, konsentrasjonsvansker og hukommelsestap, angst, depresjon og panikk og selvmordstanker. Til tross for at isolasjon defineres ved at den innsatte må

tilbringe minimum 22 timer i døgnet på cellen sin, kan det likevel være utfordrende å tilbringe store deler av dagen innelåst på en celle (Rua og Smith, 2019). De innsatte får frarøvet friheten til å bevege seg utenfor cellene sine når de blir sperret inne på cellene, og de blir på et vis isolert inne på cellene sine. På tross av at de innsatte ikke er direkte isolert, i den forstand at de sitter på isolasjon, når de er låst inn på cellene sine, er de innsatte isolert fra hverandre innad i fengselet på samme måte som under isolasjon. Ida forteller i sitt utsagn at det er flere av de innsatte som deltar på hennes musikkaktiviteter som ønsker å være med for å slippe å sitte innelåst på cellene sine, samt at musikken kan hjelpe de innsatte med symptomer som ligner isolasjonsskade symptomer. Utsagnet til Ida belyser også hvordan musikken kan bli et fristed fra fengselslivet, og hvordan frihetsberøvelsen kan føles litt mindre påtrengende når de innsatte får delta på aktiviteter utenfor cellen.

Både Roy og Vegard trekker frem at musikken ble en måte å overleve soningen på. «Jeg vet da faen hva jeg hadde gjort hvis jeg ikke hadde hatt musikken i fengsel, jeg hadde sikkert dødd i overdose eller noe sånt tenker jeg» (Vegard). Musikken kan sees på som en form for selvhjelp for Vegard og Roy, hvor musikken blir en del av en overlevelses strategi (Tuastad og Stige, 2018, s. 34). Musikken gir en ny retning i livet, og skaper en mening som er verdt å overleve for (Tuastad og Stige, 2018, s. 31).

4.2.1 Frihetsberøvelsen/utfordringer i musikkrehabiliteringen

Flere av forskningsdeltakerne viste til eksempler på hendelser der frihetsberøvelsen og kontrollen, og den konstante påminnelsen på at de innsatte ikke har makt, har trengt seg inn i musikkens fristed. Vegard forteller om en situasjon hvor fengselsledelsen ikke ønsket å tilrettelegge for at de innsatte kunne delta på musikkaktiviteter, men hvor de allikevel fikk tillatelse til å spille en konsert.

«Ledelsen var jo imot, de ville jo legge ned prosjektet vårt. Men så hadde vi konsert, første konserten vi hadde i [navn på fengsel og årstall]. Og da var ledelsen så forbannet på det her. Det skulle vi ikke bruke penger på, og det skulle ikke gå av fritidsbudsjettet og det var masse greier. Men så kom [en representant fra Kriminalomsorgsdirektoratet] vet du, de var på den konserten. Også går [representanten] opp og takker fengselsdirektøren for at han har fått i gang det der musikkprosjektet. (...) Og når [representanten] omfavnet dette prosjektet på denne

måten, da kunne jo faen ikke fengselsdirektøren legge det ned etterpå vet du. Og da fikk vi [en pengesum] til prosjektet vårt» (Vegard).

Videre forteller Vegard at ikke sitter igjen med en følelse av at prosjektet ble prioritert i ettertid av denne konserten. Vegard forteller at de ikke fikk bruke pengene de ble innvilget til å kjøpe utstyr til oppstarten av prosjektet. «Så du kan si det at å få til ting i fengsel er jævlig vanskelig, det er helt avhengig og prisgitt av de som jobber der, og når de ikke gidder så er det vanskelig altså» (Vegard).

Det Vegard forteller er som nevnt med på å belyse hvordan frihetsberøvelsen kommer frem i musikkaktivitetene også, og hvordan den overordnende makten er med på å påvirke tilbudet. Beskrivelsen viser et eksempel på hvordan fengselet hele tiden minner de innsatte på at de ikke har makt til å bestemme, og ikke har noe påvirkningsmakt i særlig grad i forbindelse med deres egne rehabilitering. Privilegiumssystemet i fengselet gjør at de innsatte kan «tjene» seg opp goder, hvor de kan få belønninger for å oppføre seg i tråd med fengselets retningslinjer (Goffman, 1967). I situasjonen Vegard forteller om hadde de innsatte opptjent seg en gode i form av tilskudd for å kjøpe instrumenter og lignende til musikkprosjektet, fra høyere instans enn fengselet selv. Allikevel avgjorde fengselsdirektøren at de ikke fortjente denne goden, og Vegard hevder videre at fengselsledelsen benyttet denne pengesummen til andre ting i fengselet. Tilfeller som dette er også med på å bryte ned tilliten til privilegiumssystemet, som igjen kan ha ringvirkninger for hvorvidt de innsatte ønsker å forholde seg til kontrolltiltakene eller ikke. Tillitsbaserte handlinger blir ofte styrt av en forhåndsbestemt idé om hvordan tillitsmottakeren bør, eller kommer til å handle, men tillitsmottakerens handlinger kan også være helt motsatt av hva man i utgangspunktet hadde forutsett (Grimen, 2009). Vegard står i en mer sårbar posisjon som tillitsgiver, enn fengselsdirektøren som tillitsmottaker (Grimen, 2009). Makten i tillitsforholdet mellom de ansatte og de innsatte i fengsel er asymmetrisk, hvor i dette tilfelle fengselsdirektøren holder en gode som Vegard og de andre innsatte som bruker musikktilbudet har nytte av, mens Vegard ikke har noe han kan yte i gjengjeld annet enn god oppførsel i tråd med fengselets retningslinjer (Grimen, 2009).

De innsatte blir kontinuerlig underlagt makten til fengselsledelsen og betjentene. Selv om musikken kunne føles som et fristed for de innsatte, var frihetsberøvelsen også til stede. Vegard forteller også at han oppfattet noen av betjentene mindre villig til å låse de ut for å

komme ned i musikkrommet, og det bærer preg av at noen av de samme holdningene som fant sted ved konsertsituasjonen også finnes blant andre ansatte ved fengslene.

Forskningsdeltakerne trekker også frem at de har vært en del motgang for å få musikkprosjektene til å fungere i fengslene. Lukas forteller blant annet om hvordan musikktilbudet i fengselet han sonet siste del ved i utgangspunktet ikke var et tilbud som var initiert av fengselsledelsen:

«Altså, det er jo, det var jo i utgangspunktet bare igjennom [tilbud gjennom musikk i fengsel og frihet] da (...). [tilbud gjennom musikk i fengsel og frihet] er jo ikke et program som er lagd av Kriminalomsorgen, snarere tvert imot. Det er jo et resultat på manglende tilbud i Kriminalomsorgen. (...) Men jeg har jo møtt veldig mye velvilje fra, fra en del sentrale personer i Kriminalomsorgen. Det er jo kanskje det som har gjort at det har blitt en suksess da, også er det jo ikke sikkert det ville fungert så bra som det faktisk gjør hvis det var noe som var tatt initiativ fra de som styrer fengslene da. (...) Så det blir jo en evig kamp på vegne av de innsatte, for å gi de så mye frihet som mulig» (Lukas).

Lukas belyser hvordan det har vært utfordrende å til et musikktilbud som fungerer i fengsel, lignende Vegards opplevelse av å få slike tilbud til å fungere i fengsel. Fengslene i Norge tilbyr ulike programvirksomheter, som har til hensikt å hjelpe de innsatte med mestring av ferdigheter nødvendig for et liv uten kriminalitet (Kriminalomsorgen, 2022g).

Programvirksomhetene som tilbys går ofte på livsmestring, mestring av sinne, rus og vold, og tilbys i grupper og individuelt (Kriminalomsorgen, 2022g). Programvirksomhetene bærer preg av å være et indirekte maktforhold, hvor de deltagende innsatte blir påvirket i til viss grad, for å fremme egen påvirkning på egen atferd (Ugelvik, 2011). Ugelvik (2011, s. 75) hevder at det i 2007 var 1689 innsatte som deltok på diverse programvirksomheter under soning, og sammenlikner med at det foreligger rundt 12 000 nye fengslingsinnsettelse i året. Musikkrehabilitering tilbys ikke som en del av programvirksomheten til Kriminalomsorgen, til tross for at både Pål, Mina og Ida deler erfaringer med hvordan musikken kan bidra med mange av de samme effektene som programmene som er i regi av Kriminalomsorgen. Lukas antyder også at musikktilbudet ikke ville fungert like bra, dersom det var Kriminalomsorgen som sto i regi av tilbudet.

Opplevelser som Vegard og Lukas deler, belyser at de innsatte i liten grad har medvirkning på hva som er effektivt for deres egne rehabilitering. Programvirksomheten kan sees på som en måte å disiplinere de innsatte, en slags fabrikkering av lovlydige borgere (Foucault, 1999, s. 155). Ved hjelp av programvirksomheter for å lære de innsatte livsmestringsstrategier kan være en måte å korrigere de innsattes avvikende atferd på (Foucault, 1999). Foucault (1999, s. 207) hever også at fengslene har som mål å tvinge de innsatte inn i arbeid, som de etter hvert, når de får igjen av arbeidets goder, vil verdsette. Det kan tenkes at programvirksomheten og arbeidsplikten i fengselet kan oppleves som noe mer formell for de innsatte, enn en musikkaktivitet, hvor arbeidet med de personlige utfordringene kan «pakkes» inn i musikken.

«Jeg tror egentlig det er sånn utelukkende positivt at folk kommer, altså at andre aktører er der. Ehm, litt, ja, kanskje mest fordi man er noe annet enn det som er, [ler], enn det som er fengsel. Og jeg merket det egentlig veldig godt i forhold til måten man møtte de på og noe annet enn å være en som er, som kommer der uten å ha på en betjent drakt på seg for eksempel, og bare det gjør en forskjell. Ehm, så jeg tror det er lettere å på en måte å få kontakt, lettere også kanskje å få en sånn, ehm, typ tillits kontakt når man kommer utenfra, kanskje en mer sånn normaliseringsbit i det, rett og slett» (Pål).

I likhet med Lukas, forteller Pål om viktigheten av at det kommer inn aktører fra utsiden, som ikke bærer uniform og som dermed ikke nødvendigvis forbindes med denne autoritære kontrollen de innsatte er underlagt. Pål nevner også at musikkrehabilitering med aktører fra utsiden kan skape en bedre tillitsrelasjon. Tillit er viktig for å åpne for muligheter, og er noe grunnleggende i sosial interaksjon og samfunnet generelt (Grimen, 2009). Denne typen tillitsrelasjon er ikke nødvendigvis like ukomplisert å til mellom fengselsbetjent og innsatt, ved at betjentens uniform kan være en representasjon av overordnet hierarkisk posisjon. Derimot kan aktører uten uniform representere noe mer normalisert, slik som Pål forteller. Ved at de kommer aktører uten uniform inn i rehabiliteringsprogrammer, som musikk, kan avstanden mellom tillitsgiver og tillitsmottaker blir mindre, ettersom det ikke ligger en åpenbar kontrast og maktforskjell mellom dem.

4.3 Berøvelse av autonomi

Berøvelsen av autonomi kommer også tydelig frem i intervjuene med forskningsdeltakerne. Forskningsdeltakerne beskriver hvordan autonomi berøvelsen kommer frem i form av den tette, ferdigbestemte timeplanen som innebærer bestemmelser over hvor og når de skal være, når de skal spise, sove, være på jobb og være i fellesskap med de andre innsatte (Goffman, 1967). Forskningsdeltakerne beskriver også hvordan den totale institusjonen låser de inne, og frarøver dem mulighet til å åpne sine egne dører (Goffman, 1967). Både Lukas og Vegard trekker frem følelsen av å bli behandlet som et barn, farlig og følelsen av å ikke være likeverdig . «Så møter man opp på lukket fengsel og blir behandlet da som livsfarlig» (Lukas). Lukas forteller også om en følelse av å hele tiden bli mistenkeliggjort, og disse opplevelsene kan si noe om hvor «tett» soningen og makten opplevdes (Crewe, 2011).

Frykten for å gjøre eller oppføre seg på feil måte blir dominerende, makten og kontrollen blir psykisk invaderende, og makten blir som et belte som stadig strammer seg rundt de innsatte (Crewe, 2011, s. 522). Tilliten blir også svekket når de innsatte føler seg mistenkeliggjort og kontinuerlig går med en frykt for å gjøre noe feil. De fleste stoler lettere på mennesker som ligner på dem selv i både alder, kjønn, etnisitet og kultur (Grimen, 2009). Likevel viser statistikk at det største antallet (70%) innsatte i norske fengsler, er mennesker med norsk statsborgerskap (Kriminalomsorgen, 2022j). Opplevelsen til Lukas om å være kontinuerlig mistenkeliggjort belyser hvordan fengselsbetjentene trolig har hatt tidligere opplevelser med upålitelige innsatte, samt at de innsatte sitter i fengsel som straff som sin upålitelighet til samfunnet. Vegard deler en opplevelse hvor det kommer til syne hvordan tillitsbruddet har påvirket Vegards opplevelse av hvordan de blir behandlet, men også hvordan hans autonomi har blitt berøvet.

«Du blir jo behandlet som en liten drittunge, det er jo ikke rart man må igjennom mer rehabilitering gjennom åpne fengsler og overgangsboliger for og sånn for å komme tilbake til samfunnet. Du har jo ikke fått lov å til å tenke selv på kanskje mange år. Jeg husker første permen min, da var jeg hos moren min. Og da sto jeg og ventet på at hun skulle åpen døren for meg. Og hun kikker på meg og sier, men kan du ikke bare åpen opp, og jeg nei. Det er jo ikke låst, kan du ikke bare lukke opp» (Vegard).

Vegard virker å være ganske institusjonalisert i sin beskrivelse av den første permen på utsiden av murene. I fengselet har Vegard «lært» at han ikke kan åpne dører selv, og at han

ikke kan ta egne avgjørelser om hvordan dagen hans skal være. Vegard har blitt prisonisert i fengslet, han har absorbert kulturen i fengselet, og blitt en del av fengsles miljøet og dets kultur (Clemmer, 1950). Vegard har blitt så prisonisert inn i fengslets kulturer og miljø at det blir vanskelig å oppføre seg «normalt» på utsiden av fengselet. Fengselsopplevelsen til Vegard har ført til at prisoniseringen sitter i kroppen som en vane, og det er et øyeblikk utenkelig at han skal kunne åpne sin egen dør.

Beskrivelsen til Vegard viser også et eksempel på hvordan den totale institusjonen jobber for å fjerne autonomien til Vegard, ved å stenge dører, sette opp høye murer og lage en nøye planlagt, ferdig «timeplan» for de innsatte (Goffman, 1967). Vegard virker også å være ganske «dypt» inn i soningen, og de inngripende tiltakene ser ut til å være vanskelig å legge fra seg utenfor fengselet (Crewe, 2011). Låste dører er integrert i Vegards hverdag, og det faller seg naturlig for Vegard at moren også må låse opp dørene for han. Virkeligheten til Vegard blir begravd dypt under den frie virkelighetens overflate, og hans virkelighet finner sted inne i fengselet, og ikke på utsiden (Crewe, 2011). Gjennom beskrivelsen til Vegard belyses viktigheten av tilstedeværelse av autonomi i fengselet, for å bli rehabilitert tilbake til samfunnet igjen. Vegard forteller også hvordan musikken blir en arena for å øve seg på å ta egne beslutninger, gjennom å bestemme repertoar, hvem som skal være med i bandet, hvem som skal spille hva og hvilke spilleoppdrag de skal ta og hvordan de skal fremføre låtene.

Både Mina og Ida hevder at det er viktig å gi de domfelte en egen stemme for å bli rehabilitert. «Myndiggjøring av de innsatte er viktig» (Ida). Myndiggjøring innebærer at de innsatte får kontroll over sine egne beslutninger, at de innsatte får tilbake sin autonomi. I fengselet skilles det ikke mellom hvor man går på jobb, sover, eller gjør fritidsaktiviteter, annet enn at disse kan være på ulike avdelinger (Goffman, 1967). Alle de innsatte blir behandlet på samme måte, og gjør omtrent det samme (forskjellen ligger på hvilken sysselsetting de har), og de mister på et vis myndigheten sin til å ta egne beslutninger (Goffman, 1967). Ved ankomsten i fengselet blir det konseptuelle bilde de innsatte har av seg selv revet ned, og identiteten til de innsatte går fra å være dere konseptuelle bilde, til å være innsatt (Goffman, 1967). Ved å stenge de innsatte ute fra resten av samfunnet, avbrytes også formingen av de innsattes roller, og det kan være vanskelig for de innsatte når de skal stå på egne ben på utsiden (Goffman, 1967). Mina legger også til hvordan hun tror musikken kan være en hjelp på den personlige utvikling til de innsatte:

«Ja, jeg har jo snakket litt om at musikkaktivitet kan handle om forskjellige ting, altså, det kan handle om personlig utvikling, musikalsk utvikling. Altså, det vil si sosial utvikling. (...) Jeg tenker sånn, livet er jo stressende sånn generelt sett, sånn at det at vi er til stede her og nå, det tror jeg har stor verdi. Og der tror jeg musikken kan hjelpe til. Og det tror jeg jo kan være et poeng i en sånn habiliteringsprosess, fordi man kan jo flyte litt ut. At livet blir litt sånn, flytende. Jeg tror musikken kan virke samlende personlig da» (Mina).

Beskrivelsen til Mina belyser hvordan musikkrehabilitering også fungerer på andre områder, enn bare rent musikalske ferdigheter. Den personlige utviklingen de innsatte kan oppnå gjennom musikkrehabilitering kan sees på som en reversering av prisoniseringen (Clemmer, 1950). Når de innsatte skal tilbakeføres til samfunnet blir den tette kontrollen de har levd under i fengslet borte, og de står på egne ben. Mina forteller også at livet generelt sett kan oppleves som stressende, og at det kan være godt å ha noe å holde fast ved, hvor man kan være til stede her og nå. Videre forteller Mina hvordan bandøvinger og bandsammensetninger kan gi de innsatte et bilde på hvordan samfunnet på utsiden av murene fungerer, ved at bandmedlemmene er gjensidig avhengig av hverandre. Ved å overføre de innsattes læring gjennom musikk og band til livet på utsiden av fengselssamfunnet, kan de innsattes institusjonalisering reduseres, som igjen kan øke sjansen for at de håndterer livet på utsiden litt bedre.

Pål forteller også om hvordan han som musikkterapeut er opptatt av at det de innsatte lærer gjennom musikken kan overføres til andre utfordringer i livet, og som eventuelt vil dukke opp ved tilbakeføring i samfunnet igjen. «Da er det jo veldig ofte da, at en har et sånn ressursorientert fokus egentlig. Så du tar utgangspunkt i det folk kan» (Pål). Ved å ta utgangspunkt i det de domfelte allerede kan, kontra å fokusere på det de domfelte ikke kan, bevares også de domfeltes følelse av verdighet. I en institusjon som fjerner store deler av de domfeltes autonomi, kan de domfelte også føle seg som mindre verdige individer.

«(...) Altså prøve å spinne videre på det da [de domfeltes ressurser]. Og da er det jo mulighet, med det utgangspunktet så er det jo mulig å jobbe med andre ting også. Så det er jo en sånn erfaring det. Altså gjennom det at man kanskje har, har musikk som noe som man er interessert i og kanskje kan, så er det jo lettere å jobbe med en del personlige utfordringer også» (Pål).

Påls beskrivelse av hvordan han jobber med de domfelte og musikkterapi belyser hvordan musikken kan bli et virkemiddel i de domfeltes rehabiliteringsprosess, på samme måte som Mina forteller om musikkterapi jobbing i sin beskrivelse. Pål beskriver også hvordan de domfeltes interesser kan åpne for en lettere inngang til å jobbe med andre personlige utfordringer. Måten Pål jobber med de innsatte på, ved å ha den domfeltes egne interesser som utgangspunkt for rehabiliterende arbeid, kan belyse en «What Works» metode å jobbe med rehabilitering på. Pål beskriver en metode hvor han tar utgangspunkt i den domfeltes egne ressurser, interesser og for å videreutvikle den innsattes ferdigheter, samtidig som han tar utgangspunkt i hva som fungerer for den aktuelle innsatte. Gjennom arbeid med musikkterapi, slik som Pål beskriver, står den domfeltes behov i sentrum for videre utvikling, mens det ellers i fengselssystemet gjerne er lover, regler og kontroll av de innsattes atferd som står i fokus på rehabiliteringen.

4.4 Mestringsfølelsen

Mestringsfølelse er et ord som har dukket hyppig opp i intervjuene, og tyder på at ordet har en viktig betydning for forskningsdeltakerne. På en måte kan det tenkes at ordet mestringsfølelse er et institusjonelt begrep, som forskningsdeltakerne har hørt mye og lært. Samtidig kan det tenkes at meningen med ordet mestringsfølelse har blitt reproduisert av forskningsdeltakerne i denne studien og brukt i en annen setting enn det opprinnelig var tiltenkt i fengselsinstitusjonen. Mestringsfølelse i denne oppgaven handler i hovedsak om forskningsdeltakernes mestring i musikk relaterte situasjoner, men også hvordan de innsatte kan kjenne på mestringsfølelsen i rehabiliterende sammenheng.

Mestringsfølelsen og beskrivelser av mestringsfølelsen kom til uttrykk på ulike måter i intervjuene. Roy forteller at han syntes det var viktig å få lov til å drive med noe på egenhånd, og viktigheten av å gjøre noe selvstendig. Roy forteller at han og noen andre innsatte fikk tillatelse til å lage en egen boenhet i fengselet hvor de innsatte skulle få lov til å drive med musikk, på egne premisser:

«Når vi lagde [navn på boenhet i fengsel] var vi en gjeng, også sa vi det skulle være noe eget, vi som bor her bor her skal få lage musikk og gjøre det selv. Vi gidder ikke være klient, vi vil gjøre dette selv. Og at man skal kunne spille, ville lære, eller må

ikke kunne. Her er vi syv stykker som vil noe, og det er ikke godt nok å være motivert, man må være i stand til å gjøre noe. Kriminalomsorgen er lovpålagt å ha et tilbud til alle, men da sa vi, det gidder vi ikke. Vi vil ha syv stykker som er i stand til å gjøre noe. (Roy).

Roy trekker frem at det var viktig for mestringsfølelsen å få lov til å gjøre noe på egenhånd, noe selvstendig. Han ønsket et sted hvor maktforhold ikke ble dominerende, men hvor deltakerne kunne delta på lik linje med hverandre. Roy påpeker også at de ønsket å være en gjeng som var i stand til noe, som kan sees på som et motsvar til hvordan de opplever å ikke være i stand til å være selvstendige ellers i fengselet. Følelsen av å være selvstendig og å kunne mestre selvstendige oppgaver synes å være viktig for å oppnå best mulig rehabilitering (jf. Helsedirektoratet, 2020). Beskrivelsen til Roy kan sees i lys av begrepet motstand (Ugelvik, 2011). Ved å lage en egen boenhet i fengselet som hadde fokus på musikk, kan handlingen til Roy sees på som et forsøk på å «ta tilbake» sin egen frihet og makt til å bestemme selv. Roy forteller at Kriminalomsorgen er lovpålagt å ha et tilbud som passer for alle, men at han gjerne vil gjøre det på egenhånd. Ved å «trosse» makten fra fengselet gjør han en slags motstand, samtidig som han gjør makten litt mer overkommelig og levelig (Ugelvik, 2011).

Ida forteller at når hun jobber med de innsatte, er opptatt av at mestringsfølelsen de innsatte kjenner gjennom musikken også kan overføres til andre arenaer og aspekter i livene til de innsatte.

«Jeg tenker at de som er med på det blir med kjent med seg selv, og de blir kjent med andre og får nye muligheter og et nytt liv. En ny handlemulighet. Dette trenger mange av de innsatte. Når de står på scenen, og får mestringsfølelse. Det kan fungere sånn at du oppdager nye ressurser i deg selv, selvtillit og du får bygd opp selvbilde. Man får venner, et nettverk. Det kan påvirke identitet. Det er en plass for å kjenne på og oppdage følelsene sine. Man slipper å tenke så mye. (...) Det å øve seg på sosialiseringprosessen, mange har ruset seg og ikke fått øvd så mye på dette før» (Ida).

Ida trekker frem at musikkaktiviteten kan få den innsatte til å oppdage nye ressurser i seg selv, bygge opp selvtillit og selvbilde, samt å øve seg på sosialisering med andre. De innsatte

har blitt lært opp til å følge fengselets rutiner, og vært underlagt kontroll og makt. Gjennom prisoniserings prosessen har de innsatte blitt en del av fengselets kultur og rutiner, og hatt lite mulighet til å øve seg på hvordan livet på utsiden av murene er (Clemmer, 1950).

Kriminalomsorgen (2022b) hevder at overføring til lavere sikkerhetsnivå og eventuelt overgangsbolig, skjer på bakgrunn av at den domfelte skal få en gradvis tilbakeføring til samfunnet. Likevel er det bare sammenlagt 128 plasser i overgangsboliger, fordelt på åtte overgangsboliger, og 956 plasser i fengsler med lavere sikkerhet/åpne fengsler, sammenlignet med 2732 plasser i fengsler med høyere sikkerhet (Kriminalomsorgens årsrapport 2021, 2021). Trolig vil det være en del løslatelser rett fra høysikkerhetsfengsel, og løslatelser fra åpen soning, uten overgangsbolig. Kontrasten og overgangen mellom høy sikkerhetsfengsel og livet utenfor murene er stor, og det kan være vanskelig for de domfelte å tilpasse seg samfunnet igjen. Ida hevder at musikkrehabiliteringen kan hjelpe de domfelte med sosiale ferdigheter, identitetsbygging, nettverksbygging, og mestringsfølelse og selvtillit, noe som også er et av målene med overgangsboliger (Kriminalomsorgen, 2022c). Mestringsfølelsen kan gjøre de innsatte mer rustet for å klare livet på utsiden av murene, ved at de lærer ferdigheter som kan overføres til andre utfordringer med livsmestring. De fleste innsatte vil trolig også føle på en større grad av mestring i livet, enn tidligere.

Selv om Roy og Ida har to ulike perspektiver til hvordan mestringsfølelsen trer i kraft kan uttalelsene sees i lys av hverandre. Roy påpeker at det er viktig å være selvstendig, men også at han ønsker seg en gjeng som kan spille sammen. Ida påpeker dette med å få et nettverk og venner samtidig som man kan øve seg på sosialiseringprosessen. Den primære sosialiseringen foregår i største grad foregår innad i hjemmet, med familie, mens den sekundære sosialiseringen gjerne skjer på skolen (Østerberg, 2016). Ida hevder at det er mange av de innsatte som har ruset seg tidligere, og som dermed ikke har fått øvd seg på sosialiseringprosessen, men at sosialisering med andre innsatte i en musikkprosess vil være en måte for de innsatte å øve seg på den sekundære sosialiseringen. Et band eller en gruppe som driver med musikk sammen vil naturligvis kunne øve seg sammen på sosialiseringen, samt få et nettverk og nye venner, ved at bandet samhandler med hverandre, samt at utfordringer må bli løst i samhandling med hverandre. Både Roy og Idas utsagn kan relateres til sosialisering med andre mennesker, selvtillit og ressursbygging. Til tross for at Roy er på et mer ressurssterkt nivå enn det Ida beskriver, kan Roy bruke musikken til å videreutvikle seg og sine ressurser, samt hjelpe andre innsatte med å utvikle sine egne ressurser, selvtillit og handlemuligheter.

Lukas forteller at det var viktig å bli belønnet for de gode egenskapene han har, og at disse best lot seg formidle gjennom musikken. Videre forteller både Lukas og Vegard om hvor viktig det var med respons fra publikum for å få en følelse av mestring. «Når man står på en scene og får applaus, så er jo det en ganske stor opplevelse for noen som gjennom fengselssystemet har blitt lært hvor lite man er verdt» (Lukas).

«Og når du får positive tilbakemeldinger av mennesker som også kan spille og som forstår seg på musikk, og du får skryt for det du gjør. Og det kommer folk bort til deg og bare omfavner en låt som du har skrevet selv og som de sier betyr masse for de da, det gjør veldig godt. Da er liksom dagen reddet» (Vegard).

Responsen fra publikum ble viktig for at Vegard og Lukas skulle føle seg som mer verdige mennesker igjen. På spørsmål om hva som var viktig for rehabilitering svarte Andreas følgende: «Det er jo det at de skal gjenreise menneskeverdet i et menneske som har rast sammen» (Andreas). Lukas beskriver en følelse av undertrykkelse og mindreverdighet under soningen. Opplevelsene til Lukas og Vegard kan sees i lys av begrepet «entering reality» (Tuastad, 2014). Ved å få respons og aksept av publikum kommer de innsatte i kontakt med følelsene sine, og de får opplevelsen av noe som kan gjøre dem mer humanisert igjen (Tuastad, 2014).

4.5 Oppsummerende diskusjon

For å undersøke og forstå hvordan musikkaktiviteter i fengsel kan lindre fengslingsmertene frihetsberøvelse, autonomiberøvelse, «depth» og «tightness», har jeg i dette kapittelet drøftet forskningsdeltakernes opplevelser med musikkaktiviteter ved hjelp av det teoretiske rammeverket, opp mot fengslingsmertene. I denne delen vil jeg drøfte hovedfunnene i kapittelet opp mot forskningsspørsmålet: *På hvilken kan musikk ha en lindrende effekt på «the pains of imprisonment»?*

Forskningsdeltakerne trekker frem at frihetsberøvelsen og autonomiberøvelsen var svært fremtredende og utfordrende under soningen. Fengselshverdagen ble beskrevet med svært strenge, kontrollerende og tette tiltak. Forskningsdeltakerne trakk frem musikken som et viktig avbrekk fra den ellers kontrollerende og tette, tvangsmessige opplevelsen av å sone i

fengsel. Forskningsdeltakerne forteller at musikken både kan gi en frihetsfølelse fra fengselslivets kontroll, være en arena for å øve seg på å ta egne beslutninger igjen, samt å få tilbake mestringsfølelsen. Frihetsfølelsen forklares ved at musikken kan brukes som en strategi for å stenge verden ute, samt å ha noe å fylle tiden med, i stedet for å sitte isolert på cellene til enhver tid. Funnene viser også at musikkterapeutene forsøkte å lære de innsatte ferdigheter og mestring, både på et musikalsk, men også på et personlig plan som kunne overføres til andre livsmestrings utfordringer. Forskningsdeltakerne forteller også at frihetsberøvelsen til tider også kom til syne i musikkaktivitetene som ellers følte fri, ved at betjenter og fengselsledelse ikke alltid hadde like positiv innstilling i forbindelse med tilrettelegging for programmet. Det blir også trukket frem at det var viktig for de innsatte at det kom noen utenfra, uten uniform.

Autonomiberøvelsen kom også tydelig frem ved at de innsatte forteller om inngrepene tiltak, og hvordan de mistet evnen til å ta egne beslutninger, og ved at de innsatte ble institusjonalisert inn i fengselets kontrollerende hverdag. Musikken ble en arena hvor de innsatte kunne øve seg på og ta tilbake autonomien sin gjennom samhandling med andre deltakere i musikkaktivitetene og ved å øve seg på å ta beslutninger gjennom bandøvelser. Mestringsfølelsen viste seg å være en viktig lindring på fengslingsmertene, ved at de innsatte både får ferdigheter som gjør dem bedre rustet til å klare livet utenfor fengsel, men også ved at de innsatte får bygd opp selvbilde og selvtilliten. Mestringsfølelsen til de innsatte kommer til uttrykk på forskjellige måter, og hva som var viktig for å få til mestringsfølelsen varierte. Sentralt for alle de tidlige innsatte var de syntes det var vanskelig å oppnå mestringsfølelse i situasjoner de ikke kunne styre selv, slik de opplevde fengselshverdagen i stor grad var. Musikken ble en arena for å føle på mestring og aksept. Forskningsdeltakerne uttrykte at det var viktig å ha en plass hvor lovbruddet deres ikke var fokuset, en form for rehabilitering uten uniform.

5.0 Berøver musikk som skoletilbud musikkens frihet?

5.1 Innledning

Gjennom intervjuene har det kommet frem at det er delte meninger, og ulik praksis om hvorvidt musikktilbudet skal gjennomføres som et skoletilbud eller som et mer lignende kulturskole/fritids tilbud. Hvorvidt musikken blir organisert som et rent skole eller et hobbyvirksomhets tilbud setter retningslinjer for hvordan tilbudet gjennomføres, og hvordan tilbudet finansieres. Gjennom dette kapittelet skal jeg kort presentere arbeids – og

aktivitetsplikten i fengsel, før jeg videre presenterer forskningsdeltakernes opplevelser med musikk som skoletilbud. Deretter vil jeg presentere forskningsdeltakernes opplevelser med musikk som fritidstilbud. Videre vil det komme en presentasjon av utfordringer med både skole og fritidstilbudet, som har dukket opp underveis i intervjuene. Til slutt vil jeg presentere kort forskningsdeltakernes tanker rundt finansiering av tilbudet, og komme med en oppsummerende diskusjon som tar for seg hovedfunnene i kapittelet.

5.2 Aktivitets- og arbeidsplikt

Fengslene i Norge operer med aktivitets- og arbeidsplikt, noe som innebærer at de innsatte blir pålagt til å delta på opplæring (undervisning), arbeidstiltak i arbeidsdriften eller programvirksomheter (Kriminalomsorgen, 2022d). Arbeidsdriften i fengslene er gjerne rettet mot yrkesfaglig utdanning, som for eksempel metall og tre, tekstil og håndverk, eller innvendig og utvendig vedlikeholdsoppgaver, og skal tilpasses til det som er sikkerhetsmessig forsvarlig (Kriminalomsorgen, 2022d). Dersom innsatte ikke deltar på arbeid, opplæring eller andre tiltak for å oppfylle aktivitets- og arbeidsplikten, kan de bli pålagt til å delta i arbeid på fengselet (Kriminalomsorgen, 2022d). De innsatte som deltar på aktiviteter som tilfredsstillende arbeids- og aktivitetsplikten blir belønnet med dagpenger, og dersom de innsatte har fravær eller nekter deltakelse i aktivitetene de er satt til blir de sanksjonert med trekk i dagpenger (2022e).

Foucault (1999, s. 207) hevder at de innsatte skal stille seg som gode eksempler for hverandre i forbindelse med hvordan man skal leve et aktivt liv, og et liv uten kriminalitet. Ved at andre innsatte blir med på arbeidstiltak og oppfylder kravene for aktivitets- og arbeidsplikten kan det bidra til at flere innsatte også ønsker å delta. Innsatte med lite eller ingen arbeidserfaring fra tidligere vil kunne dra nytte av å få arbeidserfaring under soning, når de skal ut i arbeidsmarkedet etter løslatelse. Innsatte uten utdanning kan også få fullført grunnleggende utdanning på likt grunnlag som alle andre i samfunnet utenfor murene (Kriminalomsorgen, 2022f). Det kan likevel tenkes at pålagt arbeid og utdanning i fengsel ikke nødvendigvis skaper en stor nok interesse til at de domfelte fortsetter i samme retning etter endt soning.

I tillegg til aktivitets- og arbeidsplikten har de innsatte mulighet til å drive med ulike former for fritids og hobbyvirksomhet under soning (Kriminalomsorgen, 2022d). Fengslene skal stille med ulike fritids og hobbyvirksomheter så lenge det er praktisk mulig og

sikkerhetsmessig forsvarlig, og skal brukes som et virkemiddel for å få de innsatte ut av cellene for å unngå skadevirkning av isolasjon (Kriminalomsorgen, 2022d). Kulturtilbud står også oppført som en positiv del av soningen. Kultur kan skape nye interesser hos de innsatte, mestringsfølelse og nye opplevelser (Kriminalomsorgen, 2022d). Kulturtilbud er viktig for hele samfunnet, også de innsatte i fengsel, og det er et mål å tilby utfordrende og stimulerende kulturtilbud til alle (Kriminalomsorgen, 2022d).

5.3 Musikk som skoletilbud

Kriminalomsorgen (2022f) hevder at alle innsatte i norske fengsler har rett til å få grunnskole, eller videregående opplæring under soning, dersom de ikke tidligere har fullført dette tidligere. Musikk er et fag som inngår i den grunnleggende læreplanen fra 1 - 10. trinn (grunnskole), og omfatter gjerne helt grunnleggende musikk kunnskap (Regjeringen, 2021). Utdanningstilbudet i fengsel er viktig for de innsatte med manglende skolegang, for å kvalifisere til arbeid eller videre utdanning etter soning, og det er fylkesmannen i Vestland som er ansvarlig for opplæring og skoletilbud i fengslene i Norge (Kriminalomsorgen, 2022f). Opplæringen i fengslene kan foregå gjennom vanlig klasseromsundervisning med lærer, eller som opplæring på arbeidsplassen, hvor det i noen fengsler kan være mulighet til å ta fagbrev (Kriminalomsorgen, 2022f). Pål, Mina og Ida har alle jobbet med musikk som et skoletilbud i fengsel, og Pål forteller at tilbudet ble organisert via en videregående skole:

«Ehm, nei, det var jo, det er sånn det har vært organisert og det er sånn det var organisert i [navn på fengsel]. Da var det jo et skoletilbud. Så det var jo ikke, det var et skoletilbud der jeg var musikkterapeut. (...) Jeg tenker vel kanskje, bare sånn, nå ser du i forhold til hvordan det var når jeg jobbet der, da var det jo, da var det [navn på videregående skole] som hadde tilbudet inne (...)» (Pål).

Pål forteller at musikktilbudet i fengselet han jobbet ved hadde organisert musikken som et skoletilbud. Pål forteller videre at han ikke fortalte de innsatte at han var musikkterapeut under de første musikksamlingene, i et forsøk på å skape en mer tillitsvekkende relasjon, men at det likevel ble fort tydelig hvor viktig musikken var for de innsatte og at de opplevde det som noe terapeutisk. «Altså, de ble rensset eller, det her var helt, nå føler jeg meg bedre rett og slett» (Pål). Det Pål beskriver kan sees i lys av begrepet «escaping reality», hvor de innsatte

beskriver en slags følelse av å føle seg bedre og rensset, noe som kan være en erstatning for følelsen av rus (Tuastad, 2014).

For å forstå hvordan musikk som skoletilbud foregår i fengsel ble Mina og Ida, som begge er ansatt på skolesiden spurt om hvordan en musikk lærer jobber med de innsatte i fengsel. Både Mina og Ida forteller at de har jobbet som musikkterapeuter, men at de nå jobber som musikk lærere ved to forskjellige fengsler. Mina forteller at musikk som skoletilbud fokuserer på mer faglige mål og at opplæringen ikke direkte går på det rehabiliterende ved å lære ferdigheter som kan overføres til andre utfordringer.

«Men det er klart, hvis du leser læreplanen, så står det jo om musikkens samlende kraft og fellesskapsopplevelse. Så det er jo ikke noe hemmelighet det, at musikk er viktig for å oppleve fellesskap. (...) Mens når jeg jobber som musikk lærer så begynner jeg på en måte andre veien, nå skal vi lære oss et instrument, jeg tenker ikke så mye på handlemulighetene det gir kanskje. Men det er, du gjør jo det samme på et vis. Det er liksom bare hvilken ende man begynner i. [Ler] syntes jeg da. Det er litt sånn hvilken hatt man har på seg akkurat i øyeblikket. Men det blir en sånn blanding føler jeg» (Mina).

Mina forteller at skoletilbudet skiller seg fra de mer musikkterapeutiske rettede tilbudene ved at de generelt sett ikke retter seg i like stor grad mot rehabilitering, slik som et musikkterapeutisk tilbud ville gjort. Mina forteller at et musikkterapeutisk tilbud ville fokusert mer på å lære de innsatte ferdigheter gjennom musikken som kan overføres til andre aspekter ved livet og livsmestringsutfordringer. Skoletilbudet i fengsel er som nevnt en del av tiltakene som oppfyller aktivitets- og arbeidsplikten i fengsel, og dette «lovpålagte» tiltaket er av kjennetegnene ved totale institusjonen (Goffman, 1967). Skoletilbudet foregår på premisser som oppfyller krav til godkjent undervisning, og kan trolig være mindre fritt enn et fritidstilbud. Mina forteller også at rammefaktorene rundt undervisning er dårlige i fengselet hun jobber ved, og at hun tror det ville fungert bedre med et kombinert musikkterapeutisk og skoletilbud.

Skoletilbudet innebærer å lære de innsatte grunnleggende musikalske ferdigheter og det blir fulgt en læreplan med mer faglige mål. Opplæringen i fengsel er ofte rettet mot yrkesfag, eller grunnleggende grunnskole og videregående utdanning. Ida forteller om hvordan hun tenker at

musikk som et skoletilbud i fengsel kan bidra til at flere innsatte deltar på utdanningsrelaterte programmer i fengsel:

«Politisk dreining innenfor fengsel går i retning av fagarbeidere og yrkesfag. Jeg tenker at yrkesfaglig musikkutdanning er et godt alternativ for de innsatte som vil drive med musikk. Musikk miljøet er så romslig at det kan romme mange». (Ida)

Ida hevder at musikkmiljøet er raust og har plass til mange forskjellige mennesker, noe som kan gjøre det lettere for de innsatte å tørre å prøve. Det kan tenkes at de innsatte som har lite eller ingen skolegang fra tidligere har en mer negativ innstilling til å delta på skoletilbud i fengsel. Trolig har innsatte med lite eller ingen skolegang dårlig erfaring med skole fra tidligere, og Ida hever at musikk som skoletilbud i fengsel kan trolig øke sannsynligheten for at flere innsatte ønsker å prøve seg på skolebenken igjen. Gjennom intervjuene har det kommet frem at flere av forskningsdeltakerne har en opplevelse av at soningen har trykket dem ned, som gjorde at de fikk en mistillit til det uniformen og de programforpliktete tilbudene representerte, som for eksempel skole. Skole og utdanning er ofte prestasjonsbasert, og belønner de som er gode til å skrive, regne og har god hukommelse. Med musikk som skoletilbud kan det tenkes at de innsatte får en annen type læringssituasjon, hvor prestasjonen ikke fokuserer på hvor gode de innsatte er til å skrive, regne eller huske pensum. Med et slikt utdanningstilbud, som Ida beskriver, blir det viktig å skape trygge rammer, og tillitsbaserte situasjoner for de innsatte. Tillitssituasjoner kan skape en ubalanse i makten mellom tillitsgiver og tillitsmottaker, hvor tillitsgiver blir den sårbare parten (Grimen, 2009). I en slik situasjon ville den innsatte, dersom de har dårlig erfaring med skole, være den sårbare parten, og læreren måtte skapt trygge rammer for at den innsatte skal få noe rehabiliterende effekt.

I Norge finnes det ingen musikk utdanning som er yrkesfaglig rettet, og videre utdanning innen musikk krever generell studiekompetanse fra videregående. Innsatte som mangler generell studiekompetanse, og ønsker å ta en musikkrettet utdanning kan likevel fullføre studiekompetanse i fengsel, og ta videre utdanning innen musikk etter soning, eller i fengslet dersom dommen er lang. Lukas, som selv har drevet med utdanning på høyere nivå i fengsel, forteller at fengslene har også selvstudieplasser til innsatte som ønsker å ta utdanning på høyere nivå enn grunnskole og videregående skole.

På den andre siden kan det også tenkes at noen av de innsatte som deltar på skoletilbudet med musikk for å opparbeide seg noen ekstra goder. Goffman (1967, s. 159) hevder at den beste måten å utnytte den totale institusjonen på er å benytte seg av muligheten til å få seg en jobb eller utdanning med muligheter til «utnytte» systemet. Det kan tenkes at de innsatte som deltar på ulike tilbud for å få tak i «goder» som ikke egentlig er tilgjengelig for de innsatte, som for eksempel en ekstra røykepause. De innsatte vet at de får betalt ved å delta på utdanning, opplæring eller arbeid i fengselet, og dette kan være et trekkplaster som gjør at de innsatte ønsker å delta på slike aktiviteter. Det kan også tenkes at de innsatte ser på skoletilbud med musikk som en måte å gjennomføre aktivitets – og arbeidsplikten på en enklere og morsommere måte.

Lukas har sonet deler av dommen sin i et fengsel hvor musikken ble organisert som et fritidstilbud. Til tross for at Lukas likte musikktilbudet som fritidstilbud, forteller han, i likhet med Ida, at et skoletilbud kunne vært like nyttig for mange innsatte.

«Det er mye yrkesfag, og enkelt emner og sånne ting. Og akkurat sånn som det ikke var så relevant for meg, så er det mange andre som det ikke er så relevant for, fordi de er ferdig med videregående eller kanskje at de ikke passer inn der heller. De bør jo, altså, musikk burde jo være en, selv om man ikke får et formelt fagbrev, så er det jo en viktig skolering av folk. Det å holde på musikk, altså. Musikk er jo ganske universelt, du er ikke avhengig av, det går på tvers av alle smaker og alle liv kan du si, alle kulturer har jo musikk. Så om de ikke snakker norsk, noe veldig mange i fengsel ikke gjør, så er jo ikke det noe hinder heller. Så det er et veldig bra middel for å krysse mange barrierer da». (Lukas)

Lukas forteller at han tidligere hadde fullført utdanning og at han derfor ikke hadde særlig behov for å benytte seg av den yrkesfagrettede utdanningen de tilbydde i fengselet han sonet ved. I likhet med Ida hevder Lukas også at musikken er universelt, med plass til alle type mennesker. I St.meld. nr. 37 (2007 – 2008) hevdes det at både opplæring og kultur er viktig for arbeid med rehabilitering av de innsatte (Regjeringen, 2007 – 2008). Ved å kombinere disse, i et skoletilbud vil det trolig kunne fange opp noen av de innsatte som ramler utenfor de andre skoletilbudene på bakgrunn av fullført utdanning, eller andre utfordringer med skole.

Musikkterapeutene ble også spurt om hvordan de rekrutterte de innsatte til å delta på skoletilbudet, og Mina forteller at det gjerne er rådgiveren som tar seg av rekrutteringen til skoletilbudet, og at det derfra går videre de innsatte imellom med jungeltelegrafene. Ida forteller også at de gjerne rekrutterer selv, ved å gå rundt på avdelingene og møter de innsatte.

«Det jeg også av og til gjør er jo, vi hadde en konsert, hadde besøk av [navn på festival] her om dagen. Da går jeg også rundt og snakker litt med de innsatte, og forteller at jeg er musikk læreren og at det går an å lære seg musikk, og. Også snakker jeg jo litt med dem, så da, og jeg går også inn på arbeidsdriften og setter meg ned der og snakker litt med dem og synger en sang og så de på en måte skjønner at, at det ikke er farlig for eksempel da. At det ikke er skummelt. Ikke sant. Ja, det er veldig fint, for da kommer du jo bare inn der og litt sånn overrumpling på en måte liksom, med at du tar med gitar og tekster og blir med å synge en sang da. Ikke sant. Også vips, så gjør de det, også vips, så syntes de det var hyggelig, og så vips, så kunne de tenke seg å bli med mer og lære mer og synge i kor og lære seg et instrument også såne ting» (Ida).

Ved å rekruttere slik Ida forteller om her, skaper de allerede fra begynnelsen av en tillitssituasjon mellom lærer og elev (innsatt). Ved å skape et slikt tillitsbånd, åpnes det også videre muligheter for de innsatte (Grimen, 2009). De innsatte som kanskje i utgangspunktet tenkte at skole med musikk kunne være noe for de, men som ikke turte å møte opp, tør kanskje i større grad etter at de har fått en slik bekreftelse på at det ikke er skummelt.

5.4 Musikk som hobbyvirksomhet

Lukas, Vegard, Mats og Roy har alle erfaringer med musikk som et fritidstilbud. Andreas har erfaring med å jobbe som instruktør for fritidstilbudet. Lukas, Vegard og Mats forteller at musikktilbudet i fengslene de sonet ved var lagt opp slik at de øvde med en musikkinstruktør en dag i uken, men at tilbudet fremdeles var som et fritids/hobbytilbud. De innsatte deler ulike erfaringer, ettersom tilbudene var lagt opp litt forskjellig ut fra sikkerhetsgrad i fengsel og hvilket fengsel de har sonet ved. Vegard forteller om hvordan musikktilbudet var arrangert i det lukkede fengselet han startet soningen sin ved:

«Ja, i [navn på fengsel] da, så var det [navn på musikkinstruktør], så da ble vi låst ut og ned i musikkrommet da. Klokken..., når tid var det da? Var det når vi gikk på luft

klokken fire tenker jeg. Ja, det var litt forskjellige klokkeslett, men det var en stund vi øvde fra klokken fire til seks på ettermiddagen. Og da ble vi låst ned i [navn på avdeling], for der var musikkrommet. Også kom [instruktøren] også ja, hadde vi gjerne repertoarliste som vi gikk igjennom og ble enige om hvilke låter vi skulle øve på. Det er veldig avhengig av om vi har spilt sammen lenge eller om det var ferske folk i bandet. Er det rutinerte folk da er det, da varmer vi gjerne opp med et eller annet vi kjenner, om vi spiller instrumental eller hva som helst. Og da jammer vi sammen også begynner vi å øve inn en låt og da noen ganger så hører du igjennom låten, hvis det er en coverlåt da, og hvordan den blir spilt også snakker vi likk om hvordan vi vil gjøre den også er det bare å øve inne dette da. Så da spiller vi sammen også tar vi en røykepause også spiller vi enda mer sammen også er det tilbake på cellen». (Vegard).

Beskrivelsen til Vegard om hvordan musikktilbudet i fengselet han sonet ved bærer preg av strenge kontrolltiltak og bestemte tider for når fritidsaktiviteten skal foregå. Selv om frihetsberøvelsen er til stede, ser det ut til at selve aktiviteten bærer preg av å være ganske fri. De måtte ikke forholde seg til rammer som var satt i forbindelse med hva tilbudet skulle inneholde, de kunne spille, skrive egen musikk og være som et band. Den tette kontrollen som ellers er å finne i fengselet virker å være betraktelig mindre til stede under musikkaktiviteten, og dybden på soningen minker. Vegard forteller om en aktivitet som virker mer virkelighetsnær til samfunnet på utsiden av murene. Avstanden mellom friheten på utsiden av fengselet og livet på innsiden av murene virker mindre i musikk situasjonen, hvor de innsatte bare kan spille musikk og leve «normalt» et par timer (Crewe, 2011). Mats forteller om hvordan musikkaktiviteten var lagt opp ved det åpne fengselet han sonet ved, og også denne beskrivelsen bærer preg av å ha frie rammer for utformingen.

«Det var faste dager vi øvde med lærer, og utenom det kunne vi øve så mye vi ville. Så lenge det ikke ble på natt, men det har skjedd det også [ler]. Det var godt tilrettelagt for å reise ut å spille konsert. De var flinke til å skape muligheter. [Tilbud gjennom musikk i fengsel og frihet] gjør at dette eksisterer». (Mats)

Beskrivelsen til Mats bærer preg av å være et tillitsbasert tilbud, hvor de innsatte fikk tillatelse til å spille musikk når de ville, og fjerne utover kvelden. Mats forteller også at det egentlig var kveld klokken elleve på kvelden, men at det av og til ble spilt lenger. Mats forteller om musikktilbudet ved et åpent fengsel, og det er tydelig at kontrollen er mindre tett, og at

avstanden mellom frihet og soning var kort. Mats forteller at de fikk tillatelse til å reise ut av fengslet for å spille konserter, noe som tyder på et sterkt tillitsforhold mellom ansatte og innsatte. Mats forteller også at tilbudet gjennom musikk i fengsel og frihet, og fengselet han sonet ved var flinke til å skape muligheter for de innsatte som ønsket å drive med musikk.

Andreas er den eneste av fagfolkene som ikke har utdannelse innenfor musikkterapi, men som jobber som instruktør på musikkfritidstilbudet ved et åpent fengsel. Andreas forteller allikevel at han opplever at de innsatte får en terapeutisk effekt av musikken, og at det også gir han mye å jobbe med de innsatte og musikk.

«Det er jo det jeg jobber med, jeg er ikke utdannet pedagog, og jeg har ikke studert musikkterapi. Det er morsomt å jobbe med musikk i fengsler for du har en del substans. Du har folk som har sett begge sider av livet. (...) Jeg har en dag i uka på [navn på fengsel], men vi har flere plasser. På [navn på fengsel] har vi [en musikk enhet], med instrumenter og full pakke og da ordner de og øver selv. Vi prøver hele tiden å få inn nye folk. Det har vært band med alt fra country til metall. Vi bruker den fasongen fordi det er en lett måte å kommunisere på. Alle er i samme flokk. Det er fint, og man er nødt til å ta seg av alle konflikter som blir i et band». (Andreas).

Andreas forteller også at de bruker fritidstilbud med band som form på musikktilbudet fordi det gjør at alle de innsatte blir likestilt, og at han også av og til er med og spiller i bandet han også. Forskningsdeltakerne har, som tidligere nevnt, uttrykt en følelse av å ikke være likeverdig og likestilt i fengselet, mens her har instruktørene aktivt gått inn for å gjøre de innsatte likestilte med hverandre og instruktøren. Andreas forteller at de har valgt å gjøre det på denne måten, fordi det er lettere å kommunisere med hverandre. Denne måten å drive musikktilbudet bærer preg av svært mye mindre frihetsberøvelse, og de innsatte får også mulighet til å øve seg på autonomien ved å ta egne beslutninger i bandet. Frihetsberøvelsen syntes å bli mindre fremtredende i musikkaktiviteten på bakgrunn av at de innsatte virker å få virker å få friere rammer, samt en større frihet til å være med å bestemme. Lukas forteller at i det åpne fengselet han sonet ved, var en lignende form på musikkaktiviteten som Andreas beskriver ovenfor.

«Ja, på [navn på fengsel] så hadde vi jo enten, enten så øvde vi for oss selv da, med den konsultasjonen av folk man hadde på den tiden, eller så var det, så var det sånn

øving med instruktør da en gang i uken. (...) Jeg tror det var hver torsdag eller noe sånt, og da hadde man en tre/fire timer der hvor han var til stede og man kunne øve med bandet, eller hvis noen i bandet ikke kunne. Det skjedde jo flere ganger at det ikke ble øving hvis noen var syke eller hadde en dårlig dag eller sånne ting da, så kunne man komme dit og sette seg ned å ha en sånn privat session med han da. Bare spille litt eller lære nye ting». (Lukas)

Beskrivelsen til Lukas viser en aktivitet hvor maktforholdet mellom instruktør og deltaker er mindre enn maktforholdet mellom for eksempel betjent og innsatt. Lukas forteller at instruktøren kunne fungere som en «vikar» i bandet, dersom noen ble syke eller de hadde for lite folk til å ha et band. Måten Lukas forklarer at tilbudet blir gjennomført på, er også med på å skape en tillitsrelasjon mellom deltaker (innsatt) og instruktør. De innsatte har trolig erfart at tillitsrelasjoner kan være vanskelige, og at maktforholdet mellom tillitsgiver og tillitsmottaker kan skape et ubalansert maktforhold (Grimen, 2009). Dermed kan det være særlig viktig at det skapes slike tillitsituasjoner, som beskrevet av Lukas ovenfor. Både Andreas og Lukas beskriver en aktivitet hvor den tette, faste, men samtidig myke makten og kontrollen på et vis forsvinner, og frykten for å gjør eller oppføre seg på feil måte avtar, som følge av tillitsrelasjonen mellom deltaker og instruktør (Crewe, 2011).

Andreas og Lukas sine beskrivelser kan også sees i lys av begrepet «escaping reality» (Tuastad, 2014). Tuastad (2014) sammenlikner musikkopplevelsen til de innsatte med opplevelsen av å være ruset, mens dette kan sammenliknes med opplevelsen av frihet. De innsatte får et fristed fra den strenge, kontrollerende makten og tilværelsen i fengselet, ved å delta på aktiviteter hvor de innsatte blir likestilt med instruktøren og deltakerne blir bandmedlemmer, og ikke bare innsatte. Musikkaktiviteten gir de innsatte en stimuli av noe som kan minne om friheten på utsiden av murene, og det kan bli som et slags «kick» av frihetsfølelse (Tuastad, 2014).

Vegard forteller at han har sonet ved to forskjellige høysikkerhetsfengsler, og deler opplevelser med hvordan musikktilbudene var lagt opp ulikt ved disse, til tross for at begge var lagt opp som fritidstilbud. Vegard forteller, som nevnt tidligere, at musikktilbudet ved det første fengslet han sonet ved ble organisert som et fritidstilbud hvor de spilte i band sammen med en instruktør. Ved det første fengslet hadde Vegard allerede sonet noen år, før han kjente

på en lyst til å søke seg over i et annet fengsel, fordi han hadde hørt andre fortelle om hvor bra musikktilbudet var der.

«Så dro jeg til [navn på fengsel], for der borte hadde de et skikkelig lydstudio, og jeg hadde lyst til å se litt hvordan de jobbet i det lydstudioet og bruke det litt. Og der var jeg i 8 måneder, men jeg mistrivdes. For der, altså, de skulle lage musikal og det var kor og masse sånt. Men det var ikke noe, det var liksom ikke noe band i den forstand. Så jeg spilte inn noen låter der og litt sånn og jobbet i studio og lagde radio og sånt, men det var jo ikke det jeg ville. Jeg ville jo spille rock 'n roll og blues, spille i band».
(Vegard).

Vegard forteller videre at når han kom tilbake til den første fengselet fikk mulighet til å reise ut på permisjoner med bandet i fengselet for å spille konserter, og at det var noe som passet han bedre. I St.meld. nr. 37 (2007 – 2008) er det fokus på at domfelte har ansvar på egen rehabilitering, ved å ha en strukturert og godt planlagt fremdriftsplan (Regjeringen, 2007 – 2008). Vegard viser tegn til å ta ansvar for egen rehabilitering, ved å prøve ut ulike musikktilbud, for deretter å finne ut hva som passer han best. Ved å finne en aktivitet som passet for han, kjente han også på en fremdrift og motivasjon til å fortsette med dette etter soning. Vegard ble også belønnet med større frihet til å blant annet reise ut av fengselet for å spille konserter, ved at han viste fremdrift i rehabiliteringen sin. «Altså for å si det sånn, jeg har ikke fått en dritt rehabilitering i fengsel bortsett fra musikken» (Vegard).

Forskningsdeltakerne, ble i likhet med de som jobbet på skolesiden, spurt om hvordan de ble rekruttert til fritidstilbudet. Andreas forteller at betjentene forteller det videre til de som jobber med musikkaktivitetene, dersom det dukker opp noen innsatte som kan spille musikk, og at det i tillegg til det jobber en musikkterapeut ved fengselet som rekrutterer. Vegard forteller at han ble spurt direkte av en som jobbet ved fengselet han sonet i, om han ville være med i band, ettersom det hadde gått rykter om at Vegard kunne spille instrumenter.

5.5 Noen utfordringer med musikkaktivitetene

Forskningsdeltakerne deler ulike erfaringer og opplevelser med musikktilbud som skoletilbud og som fritidstilbud. Til tross for at forskningsdeltakerne deler mest positive opplevelser, er det likevel noen utfordringer knyttet til musikktilbudet som skoletilbud og som fritidstilbud.

Mina forteller om hvordan skoletilbudet ved fengselet hun jobber i ble for utfordrende for de innsatte.

«Vi prøvde med et musikkfag på [navn på fengsel] hvor vi hadde forskjellige sjangere, også analyserte vi hvilke instrumenter vi hørte, og tempo, rytme og sjanger. Dette likte våre [innsatte] godt, men så ble det endret til at de måtte skrive det ned, og da fungerte det ikke for de lenger. Det er mange innsatte som har lite eller ingen skolegang, og da blir det vanskelig». (Mina)

Mina viser til at endringer i gjennomføringen av tilbudet, kan utgjøre store forskjeller i effekten av tilbudet for de innsatte. Revold (2016) hevder at det er svært tydelig at innsatte har lavere utdanning enn resten av befolkningen, og at de fleste som sitter i fengsel gjerne har ungdomsskole som høyeste fullførte skolegang. Ida forteller at det ble vanskelig for mange av de innsatte når de måtte skrive ned, ettersom de hadde mangelfulle lese og skrive kunnskaper. Dette viser et eksempel på at musikk som skolefag trolig er mindre fleksibelt enn et fritidstilbud, og lærerne og de innsatte må forholde seg til retningslinjer som er satt i forbindelse med undervisning. Derimot har de innsatte, ifølge St.meld. Nr. 37 (2007 – 2008) rett på tilpasset opplæring, også ved skrive og lesevansker (Regjeringen, 2007 - 2008). Denne utfordringen kunne dermed blitt løst ved at skoletilbudet ble tilrettelagt på en måte som passet for både innsatte med lese og skrive vansker, og innsatte som trengte mindre tilrettelegging.

En annen utfordring med musikk som skolefag, er som Lukas nevner ovenfor, at de som har fullført videregående skole eller høyere utdanning ikke vil ha noe nytte av skoletilbudet. Lukas forteller også om en annen innsatte som han ble kjent med under soning, som ikke hadde noe annet å se frem til etter soning enn musikken, fordi han er ufør og verken hadde noe annen eller kom til å få noe annen tilknytning til arbeidslivet enn ved å spille konserter med bandet sitt. Til tross for at noen fengsler tilbyr selvstudieplasser for høyere utdanning, er det fremdeles utfordringer knyttet til gjennomføringen av dette. Fengslene tillater ikke at de innsatte bruker internett under soning, med unntak av bruk av internett i forbindelse med utdanning (Kriminalomsorgen, 2022m). Selv om de innsatte får tillatelse til å bruke internett i forbindelse med utdanning, er tilgangen svært begrenset og kontrollert (Kriminalomsorgen, 2022m). I forbindelse med utdanning på høyere nivå enn videregående kan det være svært utfordrende å gjennomføre uten tilgang til internett, ettersom mye av pensum og litteratur, og emnebeskrivelser ligger på nett. Studenter får også gjerne informasjon om studiene på nett.

I likhet med musikk som skoletilbud er det også noen utfordringer med musikk som et fritidstilbud. Flere av de tidligere innsatte forteller blant annet at det til tider var vanskelig å starte opp et ordentlig band, ettersom det gjerne var en mye gjennomstrømming av innsatte som var i sluttfasen av soningen, og som derfor ble løslatt kort tid etter. Spesielt i fengsel med lavere sikkerhet var dette et problem.

«Ehm, nei, altså når du sitter inne så er det jo, som med alle band, mangel på kontinuitet kan være litt problematisk. Altså folk kommer og går. Det er mange som er på åpen bare i noen måneder, og det er ikke alle som får tid til å komme inn i det bandet og bli en del av klikken. Så er jo det jo også veldig mange som kommer, når man kommer fra lukket fengsel så tar det ganske lang tid før man klarer å, å omstille seg til å omgås folk normalt kan du si. Eller på en måte som er fordra av å spille i band da. Når man spiller i en sånn musikkgruppe så skal man ha ganske god tålmodighet også skal man ha toleranse for hverandre og. Også må man ha overskudd til å holde på med det». (Lukas).

Utfordringen med kontinuitet er vanskelig å løse. Innsatte kan ikke vurderes for overføring til fengsel med lavere sikkerhet før det gjenstår ett år til den domfelte kan bli prøveløslatt, noe som betyr at det gjerne er, slik som Lukas sier, innsatte med kort tid igjen av soningen som er på åpen soning (Kriminalomsorgen, 2022b). Domfelte som er dømt til en straff på inntil 2 år, kan vurderes til å settes direkte på åpen soning (Kriminalomsorgen, 2022b). Til tross for at det kan være vanskelig å opprettholde kontinuitet i bandet, ettersom blir mange utskiftninger, forteller forskningsdeltakerne at de har gode opplevelser og erfaringer med de bandene de har fått til under soning.

Pål forteller at hans erfaring med rehabilitering av innsatte innebærer å gi de innsatte noen ferdigheter de kan få bruk for når de skal trene seg tilbake ut i det normale samfunnet igjen. Videre legger han til at musikk i fengsel og frihet er en kjempe ressurs, ettersom de innsatte kan få videre oppfølging etter endt soning.

«Så, akkurat, altså, sånn tenke skole, altså, det er ikke det, det er ikke nødvendigvis avgjørende det. Om man kaller det musikkterapi tilbud eller om det er en del av skoletilbudet. Men uansett tror jeg det er sånn, du tar jo, altså, det essensielle er jo

egentlig at du tar med det videre da. At det blir noe du fyller fritiden din med. Så har det jo en sammenheng der, og det er jo, det er kanskje det viktigste av alt. At man tar det med seg videre og bruker det som en hverdagslivsressurs. Bruke musikken som en hverdagslivsressurs. Det er kanskje det som er det essensielle. Og at man gjennom skoletilbudet eller musikkterapi tilbudet på en måte får noen, hva skal jeg si, noen nøkler [ler], å ta med seg.» (Pål)

5.6 Finansiering

Musikktilbudet i fengsel er svært avhengig av finansiering, uavhengig av om det er arrangert som et skoletilbud eller et fritidstilbud. I dette underkapittelet vil jeg kort gjøre rede for forskningsdeltakernes tanker rundt finansiering av musikktilbudet. Gjennom intervjuene har det kommet frem at finansieringen er den største utfordringen med å holde i gang musikktilbudene i fengsel. Som tidligere nevnt hadde Vegard en situasjon hvor de ble tildelt en sum for å starte opp et musikktilbud, som de senere ikke fikk bruke til dette prosjektet. I 2021 fikk musikktilbud knyttet til musikk i fengsel og frihet en samlet sum på 1 235 000kr, som skal dekke utgifter knyttet til tilbudene ved alle soningsstedene tilbudet finnes (Kriminalomsorgen, 2022). Ifølge Musikk i fengsel og frihet (u.å.) tilbys musikkaktiviteter ved over 40 soningssteder, noe som resulterer i at hvert av soningsstedene har rett i overkant av 30 000kr hver i året til å dekke utgifter i forbindelse musikkaktivitetene. Fagfolkene ble spurt om hvordan de syntes finansieringen til tilbudet var, til tross for at det igjennom intervjuene ble tatt opp uoppfordret flere ganger. Ida forteller om hvordan hun føler at tilbudet blir nedprioritert, og at det er skjevfordeling mellom størrelse på stillinger og omfang av hvor mange innsatte som ønsker å delta på musikktilbudet:

«Det har egentlig vært lite musikkterapi i fengsel. Det kan være at det få musikkterapeuter, men også dårlig økonomi og dårlig lønnede små stillinger. Utetilbudet vårt blir lønnet av [Musikkrådet], altså fylkesavdelingen til Musikkens studieforbund. Det er for små stillinger og lite penger. To av tre [innsatte] ville ha musikk i fengsel på [navn på fengsel] og vi har hatt 25 stykker på en 100% stilling, og i et fengsel med 200/300 innsatte blir det altfor lite. På skolen blir musikk satt til sist fordi det ikke er like viktig fag som matte, norsk, naturfag og lignende. I fengsler blir det hvert fall satt til sist fordi de må ha betjenter, prest, bibliotekar og sånt først.» (Ida).

Mina deler også samme oppfatning som Ida, og forteller at hun gjerne skulle hatt en større stilling i det fengselet hun jobber ved. Mina forteller også at interessen for musikktilbudet blant de innsatte er større enn det de har mulighet til å tilby fordi de har for lite finansiering til tilbudet. Mina forteller også at hun gjerne skulle hatt en stilling som musikkterapeut, i stedet for musikk lærer som hun formelt er ansatt som.

«Det hadde vært veldig bra, for da kunne man liksom ha. Altså man jobber jo med de tre målene, altså, de som er deltakende kan jo velge å jobbe med personlige ting. Men i utgangspunktet så er det jo, så er det jo læreverket. Altså fagplanen i det faget du har som er styrende for innholdet. Men hvis du hadde vært ansatt som musikkterapeut så kan man jo på mange vis være friere da. Så ja, nei. Det fungerer greit, men det burde vært mer og det burde vært initiert av fengselet. For det blir jo, rammefaktoren blir jo undervisning, men hvis vi hadde vært ansatt i fengselet, så er det jo fengselet som setter rammefaktorene. Altså, rammene sånn sett, altså rammefaktorene rundt undervisning er jo, de er veldig dårlig på [navn på fengsel]». (Mina)

I St.meld. nr. 37 (2007 – 2008) står det skrevet at kulturtilbud er noe som gir de innsatte en betydelig effekt på deres personlige utvikling, samt at det kan hjelpe de innsatte med å komme seg inn i nye, positive sosiale miljøer (Regjeringen, 2007 – 2008). Likevel opplever forskningsdeltakerne at tilbudene ikke blir prioritert, og at finansieringen er for lav. I motsetning til Lukas, som mener musikktilbudet ikke ville fungert like bra dersom det var initiert av Kriminalomsorgen (se kapittel 4), hevder Mina at tilbudet ville fungert bedre dersom det var initiert av fengslene. Som tidligere nevnt blir utdanningstilbudene initiert av fylkeskommunen, og lokale videregående skoler i områdene rundt fengslene. Andreas, som jobber som musikkinstruktør, forteller at finansieringen til musikk som fritidstilbud heller ikke er nok.

«Vi trenger bestandig penger, fengslene har ikke penger til såne ting. Vi er i hovedsak sponset av fylkeskommunen og videregående skoler. Du har to forskjellige type mennesker, de som tenker på straff og de som tenker på rehabilitering, og at noen skal bli noens nabo etterpå. Jeg tror dette har mye å si når det gjelder økonomi og politikk i forhold til dette». (Andreas).

Andreas påpeker at fengslene ikke har penger til å drive med slike tilbud, og at de må finansieres av tilskudd fra fylkeskommunen og videregående skoler, slik som utdanningstilbudet. Til tross for at Kriminalomsorgen har et stort budsjett, er det mange utgifter som skal dekkes, og i 2021 ble budsjettet til Kriminalomsorgen overskredet med 44 millioner kroner (Kriminalomsorgen, 2021). I gjennomsnitt kostet en fengselsplass i høysikkerhetsfengsel 1 213000 kr i driftskostnader i 2021, mens en fengselsplass på lavere sikkerhetsnivå kostet 776000 kr samme år (Kriminalomsorgen, 2021).

«Det er jo, de burde satse, litt sånn hard på det [ler]. Ehm, så, nei, jeg har liksom opplevd, det var litt i bølge det med kriminalpolitikken, det var jo, når jeg jobbet i [navn på fengsel], så var det jo lite grann sånn satsing på, altså tenke rehabilitering (...), at du må faktisk ha et innhold i det, og det skal ikke bare være oppbevaring. (...) Også bør man også satse på det der, tenke det musikk og frihet i fengsel prosjektet, tenke, det er viktig å ha noe inne, men det er kanskje det aller viktigste det som skjer ute. Så ja, Skal vi se, jeg hadde nok, ehm, satsa ressurser på det hvis jeg hadde sittet som justisminister». (Pål).

5.6 Oppsummerende diskusjon

I dette kapittelet har jeg ved hjelp av intervjuene og det teoretiske rammeverket, forsøkt å besvare det andre forskningsspørsmålet: «*I hvilken grad kan musikk som skoletilbud sammenliknet med musikk som fritidstilbud påvirke følelsen av musikkens frihet i fengsel?*». For å undersøke dette har jeg drøftet forskningsdeltakernes erfaringer og opplevelser med musikk som skoletilbud og som fritidstilbud. Jeg har også presentert noen utfordringer med begge måtene å gjennomføre tilbudene på, og avslutningsvis har jeg delt forskningsdeltakernes erfaringer og tanker rundt finansiering av tilbudet. I denne delen vil jeg drøfte kapittelets hovedfunn.

Funnene viser at hovedforskjellen mellom skole og fritidstilbud i dette utvalget er rammebygningen rundt hvordan tilbudet gjennomføres. Skoletilbudet gjennomføres med undervisning som rammeverk, mens fritidstilbudet har friere rammeverk for gjennomføring. Fritidstilbudet som presenteres i denne oppgaven viser et rammeverk med band som form, hvor instruktøren blir en likeverdig deltaker, som de innsatte, i aktiviteten. Finansieringen av tilbudene, uavhengig av om det er et skole eller et fritidstilbud, blir presentert som lav og lite

prioritert. Et par av musikkterapeutene uttrykker også en tanke om at tilbudet kunne fungert enda bedre, dersom musikktilbudet var finansiert og gjennomført via Kriminalomsorgen.

Verken skoletilbudet eller fritidstilbudet kan gi de innsatte arbeidserfaringer eller en formell utdanning, men funnene viser likevel at begge kan gi de domfelte ferdigheter som kan hjelpe dem videre i livsmestringsprosessen etter endt soning. Både musikk som skole og musikk som fritidstilbud kan gi de innsatte nye nettverk, og en interesse som kan hjelpe i retning bort fra kriminaliteten etter soningen. Forskningsdeltakerne i denne oppgaven syntes å ha mest igjen for å drive med musikk som et fritidstilbud i fengsel, ved å drive med aktivitet hvor de føler seg frie, og ikke må forholde seg til kontrollerte rammer.

Musikkterapeutene som jobbet på skolesiden i fengselet forteller at rammefaktorene for undervisning i fengsel ikke er like gode for å skape en god læringssituasjon. Det kommer frem at det kan være utfordrende med skoletilbud for innsatte som lærevansker, og/ eller dårlige erfaringer med skole fra tidligere. Det kommer også frem i funnene at musikk som skoletilbud ikke nødvendigvis er relevant for alle innsatte, da noen innsatte allerede har fullført videregående skole.

Funnene viser at fritidstilbudet gjennomføres på ulike måter i de ulike fengslene, men at det stort sett i dette utvalget gjennomføres som band eller musikkgrupper. I høysikkerhetsfengslene i utvalget foregår musikkaktiviteten sammen med en instruktør, mens i fengslene med lavere sikkerhet foregår det både med instruktør og på egenhånd, uten noen med overordnet makt til stede. Det kommer frem i intervjudataen at det til tider kan være utfordrende å opprettholde kontinuiteten i musikkaktiviteten, ettersom de domfelte har ulik lengde på soningen.

Funnene viser at finansieringen av tilbudene i dette utvalget skjer via fylkeskommune og videregående skoler. Finansieringen i dette utvalget kommer frem som den største utfordringen med tilbudene, uavhengig av om det er skoletilbud eller fritidstilbud. Musikkterapeutene forteller at de sitter igjen med en følelse av at tilbudet ikke blir prioritert, og at fengslene har lite rom for å bruke penger på andre områder utenom selve kjernedriften.

6.0 Oppsummering og konklusjon

Problemstillingen denne oppgaven har søkt å besvare er «*på hvilken måte kan musikk i fengsel ha en rehabiliterende virkning på innsatte*». Problemstillingen har videre blitt konkretisert med følgende forskningsspørsmål: «*På hvilken måte kan musikk ha en lindrende effekt på the pains of imprisonment?*» og «*I hvilken grad kan musikk som skoletilbud sammenliknet med musikk som fritidstilbud påvirke følelsen av musikkens frihet i fengsel?*». I dette kapittelet vil jeg først belyse oppgavens hovedfunn, fra hvert av analysekapittelene, før jeg samler trådene omkring forskningsspørsmål og problemstilling og fremmer en konklusjon. Funnene i oppgaven viser tydelig at musikkaktiviteter i fengsel er viktige for de innsatte i dette utvalget. Hovedfunnene i oppgaven viser også at det har betydning hvorvidt tilbudet blir presentert som et skoletilbud eller som et fritidstilbud.

Forskningsspørsmål 1: «På hvilken måte kan musikk ha en lindrende effekt på 'the pains of imprisonment'?»

De overordnede funnene viser at fengslingsmertene var fremtredende under soningen. Musikken ble et sted der de innsatte kunne kjenne på en form for frihetsfølelse, en frihet fra den ellers svært tvangsmessige, kontrollerende makten som preget fengselshverdagen. Forskningsdeltakerne forteller om strenge, kontrollerte, ferdigplanlagte hverdager, der musikken kunne føles som et fristed og noe «normalt» i den ellers tette, gjennomregulerte timeplanen. Musikken viser seg å være et sted hvor de innsatte kan komme i kontakt med følelsene sine og kjenne på sin egen verdi og sine iboende ressurser. Funnene viser også at musikken fungerer som en fremdriftsplan for egen rehabilitering, også etter endt soning. Ved bruk av musikkaktiviteter opplever de innsatte mindre isolasjon ved at de får komme ut av cellene sine og samtidig nyte en viss sosial interaksjon med andre innsatte. De innsatte opplevde at musikken ble en måte å overleve soningen på. Vegard hevdet at han trolig ville dødd av overdose uten musikken i fengselet.

Fagfolkene i dette utvalget forteller at de har opplevd og sett hvordan musikkaktivitetene har påvirket de innsatte på en positiv måte, og de legger vekt på at musikken kan være en terapi både med tanke på fengselslivet, men også for livet etter endt soning.

Det kommer også frem av funnene at frihetsberøvelsen trenger seg på i musikkaktivitetene, ved at de innsatte kjente på en følelse av at musikktilbudet ikke ble prioritert. Innsatte uttrykte en følelse av at fengselsledelse og betjenter gjerne hadde en negativ holdning til musikkaktivitetene. Uniformen blir beskrevet som en representasjon på makt, og det kommer frem i analysen at det opplevdes som viktig for de innsatte at det kunne komme noen utenfra fengselet som ikke representerte denne formen for makt. Ved det ene fengselet ble musikkaktiviteten startet og benyttet som en måte å yte motstand mot denne makten. Fagfolkene deler også opplevelser om viktigheten av at det kommer aktører fra utsiden og inn, ettersom det kan skape en mer normaliserende tilværelse og viktige tillitsrelasjoner.

Autonomiberøvelsen ble også trukket frem som en vanskelig del av soningen. De innsatte trekker frem at de må forholde seg til en streng timeplan som er både nøye planlagt og strukturert. Det blir trukket frem at musikkaktiviteten kan åpne for muligheten til å øve seg på å ta tilbake sin autonomien sin, etter å ha blitt relativt institusjonalisert. Gjennom å samhandle med andre innsatte i band og andre musikkssammenhenger trekkes det frem at de innsatte kan lære å overføre de musikalske ferdighetene til personlig utvikling, som kan brukes til andre livsmestringsstrategier. Fagfolkene i utvalget trekker frem at de musikalske ferdighetene de innsatte lærer gjennom musikkaktivitetene, også kan overføres til andre livsmestrings utfordringer, for å være bedre rustet til livet ute i samfunnet etter endt soning.

Mestring viser seg også å være svært viktig for de innsatte og deres personlige utvikling og rehabilitering. Det synes å være viktig for de innsatte å få lov til å gjøre noe selvstendig, gjenerobre sin autonomi og «bevise» sin verdighet. Mestringsfølelsen hjalp også de innsatte med å bygge opp selvbildet, selvilliten og et bredere spekter av handlingsmuligheter. Belønning for gode egenskaper, fremfor fremheving av hva de innsatte bør forandre kom også frem som noe svært viktig hos de innsatte. Positiv respons og aksept syntes å fremme positiv utvikling.

Med andre ord, intervjuene med tidligere innsatte tyder på at musikkaktiviteter i fengsel kan lindre fengslingsmertene i en viss grad, men ikke fjerne dem helt. Musikkaktivitetene kan fremme personlig utvikling hos de innsatte, ved at den enkelte føler seg fri og i en viss utstrekning blir selvstendiggjort. Samtidig opplever de innsatte å bli strengt kontrollert og disiplinert under soningen.

Forskningsspørsmål 2: «I hvilken grad kan musikk som skoletilbud sammenliknet med musikk som fritidstilbud påvirke følelsen av musikkens frihet i fengsel?»

Hovedfunnene viser at skoletilbudet i større grad fokuserer på en læreplan, og er mindre direkte rettet mot ferdigheter som kan overføres til personlig utvikling. Likevel kommer det også frem at musikkterapeutene jobber indirekte med å skape muligheter for de innsattes personlige utvikling gjennom musikken, til tross for at tilbudet presenteres som et skoletilbud. Fritidstilbudet derimot viser en større grad av frihet og friere rammer rundt hvordan tilbudet skal gjennomføres. Funnene viser også at skoletilbudet trolig kan romme flere innsatte, som kanskje mangler skolegang eller har dårlige erfaringer med skole fra tidligere, da musikkmiljøet er åpent for alle.

Funnene viser også at det kan være utfordrende å gjennomføre musikktilbudet som et skolefag, ettersom det er flere av de innsatte som mangler skolegang og som sliter med lese- og skrivevansker. Funnene viser også at utfordringene kan gå andre veien, ved at de innsatte allerede har fullført grunnskole og videregående utdanning og dermed ikke har bruk for musikk som skoletilbud.

Intervjumaterialet viser som nevnt at musikk som tilbys som et fritids fritidstilbud, virker å ha friere rammer for gjennomføringen. Fritidstilbudene som presenteres i denne oppgaven virker å ha gjennomgående form av ulike band eller musikkgrupper, der de innsatte kan øve med instruktør en dag i uken. Det er også gjennomgående at instruktørene av fritidstilbudene forsøker å skape en mer likestilt situasjon, hvor det ikke blir et overordnet maktforhold mellom innsatt og instruktør.

Analysen viser også at det dukker opp utfordringer med fritidstilbudet i form, som i hovedsak dukker opp på bakgrunn av måten tilbudet organiseres på. Mangel på kontinuitet er en gjenganger i de fleste intervjuene, og funnene viser at fritidstilbudet gjerne blir «amputert» på bakgrunn av mangel på deltakere som et resultat av korte dommer eller færre innsatte med tilstrekkelig musikkinteresse.

Det er gjennomgående i intervjuene at finansieringen av musikktilbudet, uavhengig av om det presenteres som et fritidstilbud eller et skoletilbud er lav til tross for at kultur blir trukket frem som et viktig bidrag i rehabiliteringsarbeidet i fengselssystemet (jf. St.meld. nr. 37, 2007 -

2008). Flere av interjuvene understreker også at det er dyrt å drifte fengsler i Norge og at budsjettet til fengslene er stramme; det er forholdsvis lite rom til å bruke penger på andre områder som nettopp et musikktilbud, som gjerne forstås som noe overflødig i forhold til kjernedriften. Flere av forskningsdeltakerne viser likevel tydelig at de mener at musikktilbudet er noe som burde satses på videre fremover.

Funnene viser at det er en viss grad av forskjell i følelsen av frihet mellom skoletilbudet og fritidstilbudet, da fritidstilbudet har friere rammer rundt hvordan det gjennomføres. Funnene viser også at begge tilbudene kan by på utfordringer som kan gjøre det vanskeligere å opprettholde tilbudene. De innsatte i dette utvalget ser ut til å ha mest nytte av musikk som et fritidstilbud, ettersom det er det de har drevet med under soning. Fagfolkene i utvalget er mer delt, hvorav noen av hevder at et skoletilbud vil være bra for de innsatte, mens andre hevder det er innholdet i aktiviteten som er det viktigste, og ikke om det havner inn under skole eller fritid.

Ovenfor har jeg presentert hovedfunnene i analysekapitlene, og kommet med en oppsummerende konklusjon av funnene. Videre vil jeg samle trådene mellom forskningsspørsmålene og hovedproblemstillingen og komme med en avsluttende konklusjon på oppgavens hovedproblemstilling.

Hovedproblemstilling: «På hvilken måte kan musikk i fengsel ha en rehabiliterende virkning på innsatte».

For å besvare hvordan musikk kan ha en rehabiliterende virkning på innsatte i fengsel har jeg utformet to forskningsspørsmål. Hensikten med forskningsspørsmålene har vært å konkretisere rehabiliteringseffekten av musikk i fengsel, og å finne ut hvordan tilbudene gjennomføres i praksis. Ved å se på hvordan musikken kan lindre fengselssmerter har jeg forsøkt å se etter en sammenheng mellom rehabiliteringseffekt og opplevelse av soning. Med andre ord har jeg forsøkt å finne ut om rehabiliteringseffekten øker, ved at fengselssmertene minker. Kapittel fire har undersøkt de eksistensielle dimensjonene ved musikk som rehabilitering i fengsel. Det andre forskningsspørsmålet, hvorvidt musikk som skoletilbud sammenliknet med fritidstilbud minker følelsen av frihet, har hatt til hensikt å forsøke å belyse hvorvidt det har noe utslag på de innsattes rehabiliterings effekt. Kapittel fem har i

motsetning til kapittel fire tatt for seg mer administrative og driftstekniske spørsmål ved musikk som rehabilitering i fengsel.

Oppgavens hovedfunn viser at musikken kan være en friplass fra den tette, kontrollerende og inngripende fengselshverdagen for de innsatte i utvalget. Fagfolkene i utvalget belyser hvordan de musikalske ferdighetene kan overføres til andre livsmestringsferdigheter.

Datamaterialet viser at de innsatte i dette utvalget blir mer selvstendige, kan få økt selvtillit og forbedret selvbilde og en betydelig økning i mestringsfølelse. Musikkaktivitetene kan gi de innsatte i utvalget belønninger i form av aksept og positiv respons som kan føre til en økt følelse av verdighet, og en følelse av å være verdt mer enn den kriminelle handlingen de har begått. Til tross for at jeg ikke besitter noen fasit for hva fremtiden vil bringe til mine forskningsdeltakere, har dataen om utvalgets følelser og oppfatninger rundt musikkrehabilitering vist at musikk har en rehabiliterende effekt som beskrevet ovenfor.

Funnene i oppgaven er basert på intervjuer med personer med både ulik soningslengde, men også personer som har hatt ulik tid i frihet etter soning. Til tross for at det finnes en del forskning med positive resultater på musikkrehabilitering i fengsel, kunne det vært interessant med videre forskning som tok for seg en gruppe innsatte og deres opplevelser med musikkrehabilitering i fengsel under soning, og som fem til ti år senere gjennomførte en ny undersøkelse av musikkrehabiliteringens effekt med den samme gruppen innsatte. Ved en slik undersøkelse kunne man fått større innsikt i hvor effektivt musikkrehabiliteringstiltak er på lang sikt, enn det denne oppgaven kan gi.

7.0 Litteraturliste

Barker, V. (2012). Nordic Exceptionalism revisited: Explaining the paradox of a Janus-faced penal regime. *Theoretical Criminology*. 17(1) 5-25. DOI: 10.1177/1362480612468935

Burke, L., Collet, S. & McNeill, F. (2019). *Reimagining rehabilitation. Beyond the Individual*. Routledge

Clemmer, D. (1950). Observations on Imprisonment as a Source of Criminality. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 41(3).

<https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3795&context=jclc>

Crewe, B. (2011). Depth, weight, «tightness»: Revisiting the pains of imprisonment. *Punishment and Society*. 13(5) 509 -529. DOI: 10.1177/1462474511422172

Crewe, B. (2021). The «depth»of imprisonment. *Punishment and Society*. 23(3) 335–354. DOI: 10.1177/1462474520952153.

Cullen, F.T., & Gendreau P. (2001). From nothing works to what works: changing professional ideology in the 21st century. *The prison journal*. 81(3) 313 – 338.

Doxat-Pratt, S. (2021). Musical communities in the society of captives: Exploring the impact of music making on the social world of prison. *Musicae Scientiae*. 25(3) 290 – 302. DOI: 10.1177/10298649211017616

Engelstad, F. (2005). *Hva er makt*. Universitetsforlaget.

Foucault, M. (1999). *Overvåkning og straff. Det morderne fengsels historie*. (3. utg.) (D. Østerberg, Overs.) Gyldendal akademisk. (Opprinnelig utgitt 1975).

Goffman, E. (1967). *Anstalt og menneske: den totale institution sosialt set*. (K. Eilskov, Overs.) Pauldan. (Opprinnelig utgitt 1961).

Grimen, H. (2009). *Hva er tillit*. Universitetsforlaget.

Grimwood, G.G., & Berman, G. (2012). Reducing reoffending: the “what works” debate. *The house of commons library*.

Hammerlin, Y. (2009). *Selvord og selvmordsnærhet i norske fengsler. Selvmordsforebyggende arbeid i fengsel*. Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS. (Utgitt i serien KRUS håndbok, nr. 3/2009).

Hanson, S. (2018). *Music Rehabilitation Programs in California State Prison*.

[Bachelorgradsoppgave, California State University, Monterey Bay, USA].

https://digitalcommons.csumb.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1387&context=caps_thes_all

Helsedirektoratet (2020, 02. juli). 2.1. Formål og overordnede prinsipper for habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator.

<https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/rehabilitering-habilitering-individuell-plan-og-koordinator/formal-og-overordnede-prinsipper-for-habilitering-og-rehabilitering-individuell-plan-og-koordinator/formal-og-overordnede-prinsipper-for-habilitering-og-rehabilitering-individuell-plan-og-koordinator>

Hjørnevik, K., Waage, L. (2019). The prison as a therapeutic music scene: Exploring musical identities in music therapy and everyday life in a prison setting. *Punishment & Society*, 21(4), 454–472. DOI: 10.1177/1462474518794187

Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. (2. utg.). Høyskoleforlaget.

Kougiali, Z., Einet, T. & Liebling, A. (2017). Rhizomatic affective spaces and the therapeutic potential of music in prison: a qualitative metasynthesis. *Qualitative Research in Psychology*. DOI: 10.1080/14780887.2017.1359710

Kriminalomsorgen (2022a). *Om kriminalomsorga*. <https://www.kriminalomsorgen.no/om-kriminalomsorgen.533223.no.html>

Kriminalomsorgen (2022b). *Type fengsel og soningsformer*.

<https://www.kriminalomsorgen.no/type-fengsel-og-sikkerhetsnivaa.516316.no.html>

Kriminalomsorgen (2022c). *Overgangsbolig.*

<https://www.kriminalomsorgen.no/overgangsbolig.518718.no.html>

Kriminalomsorgen (2022d). *Arbeids- og aktivitetstilbud.*

<https://www.kriminalomsorgen.no/arbeids-og-aktivitetstilbud.527951.no.html>

Kriminalomsorgen (2022e). *Dagpenger.*

<https://www.kriminalomsorgen.no/dagpenger.527942.no.html>

Kriminalomsorgen (2022f). *Utdanning og opplæring.*

<https://www.kriminalomsorgen.no/utdanning-og-opplaering.527955.no.html>

Kriminalomsorgen (2022g). *Programvirksomhet.*

<https://www.kriminalomsorgen.no/programvirksomhet.532514.no.html>

Kriminalomsorgen (2022h). *Daglige rutiner.* <https://www.kriminalomsorgen.no/daglige-rutiner.527941.no.html>

Kriminalomsorgen (2022i). *Personlig eiendeler.*

<https://www.kriminalomsorgen.no/personlige-eiendeler.532099.no.html>

Kriminalomsorgen (2022j). *Utenlandske innsatte.*

<https://www.kriminalomsorgen.no/utenlandske-innsatte.237929.no.html>

Kriminalomsorgen (2022k). *Besøk, telefon og post.*

<https://www.kriminalomsorgen.no/besoek-brev-og-telefoni.527945.no.html>

Kriminalomsorgen (2022l). *Organisasjoner som fikk støtte over Post 70-midlene i 2021.*

<https://www.kriminalomsorgen.no/tilskudd-til-frivillige-og-ideelle-organisasjoner-2022-post-70-midler.6355806-516313.html>

Kriminalomsorgen (2022m). *Bruk av internett i fengsel.*

<https://www.kriminalomsorgen.no/internett-bruk-av.536034.no.html>

Kriminalomsorgen (2021). *Nøkkeltall fra Kriminalomsorgen.*

<https://www.kriminalomsorgen.no/noekkeltall-fra-kriminalomsorgen.6399908-516313.html>

Kriminalomsorgen (2021) *Årsrapport 2021.* <https://www.kriminalomsorgen.no/statistikk-og-publikasjoner.518716.no.html>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju.* (2.utg.). Gyldendal akademisk.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *InterViews. Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing.* (3. utg.). Sage.

Larsen, A., K. (2017). *En enklere metode. Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode.* (2. utg.). Fagbokforlaget.

Martinson, R. (1974). What works? – questions and answers about prison reform. s. 22 – 50.

Mathiesen, T. (2012). Scandinavian exceptionalism in penal matters. Reality or wishful thinking? I T. Ugelvik & J. Dullum (Red.), *Penal Exceptionalism? Nordic prison policy and practice* (s. 13 – 37). Routledge.

Musikk i fengsel og frihet (u.å.). *Vår historie.* <https://www.musikkifengselogfrihet.no/var-historie>

Pratt, J. (2008). Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess. Part 1: The Nature and Roots of Scandinavian Exceptionalism. *The British Journal of Criminology*, 48(2). 119-137. <https://doi.org/10.1093/bjc/azm072>

Regjeringen (2021). *Fag og læreplaner.*

<https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/grunnopplaring/artikler/innhold-vurdering-og-struktur/id2356931/>

Regjeringen (2007-2008). *St.meld. nr. 37 (2007- 2008)*.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/d064fb36995b4da8a23f858c38ddb5f5/no/pdfs/stm200720080037000dddpdfs.pdf>

Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*.

Universitetsforlaget.

Revolv, M.K (2016). *Levekår før og under soning av fengselsstraff. Innsatt og utsatt*.

<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/innsatt-og-utsatt>

Rua, M. & Smith, P.S. (Red.). (2019). *Isolasjon. Et fengsel I fengselet*. Cappelen Damm Akademisk

Rua, M., Smith, P.S., Horn, T. og Nilsen, J.F. (2019). Isolasjon i skandinaviske fengsler – en oversikt. I M. Rua & P.S. Smith (Red.), *Isolasjon. Et fengsel i fengselet* (s. 41 -80). Cappelen Damm Akademisk

Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Fagbokforlaget.

Shammas, V. (2014). The pains of freedom: Assessing the ambiguity of Scandinavian penal exceptionalism on Norway’s Prison Island. *Punishment & Society*. 16(1). 104-123. DOI: [10.1177/1462474513504799](https://doi.org/10.1177/1462474513504799)

Shammas, V. L. (2017) “[Pains of imprisonment](#).” In: Kerley, K. (ed.), *Encyclopedia of Corrections*. Oxford: Wiley-Blackwell.

Silverman, D. (Red.). (2016) *Qualitative Research*. Sage.

Smith, P. & Koch, I. (2019). Isolationens følger virkninger – fra 1800 – tallet til i dag. I M. Rua & P.S. Smith (Red.), *Isolasjon. Et fengsel i fengselet*. (s. 109 - 139). Cappelen Damm Akademisk

Sykes, G. (2007). *The Society of Captives. A Study of a Maximum Security Prison*. Princeton University Press. (Opprinnelig utgitt 1958).

Tuastad, L. (2014). *Innanfor og utanfor. Rockens rolle innan kriminalomsorg og ettervern*. [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Bergen, Bergen.

Tuastad, L. & O'Grady, L. (2013). Music therapy inside and outside prison – A freedom practice? *Nordic Journal of Music Therapy*, 22(3). 210-232. DOI: <https://doi.org/10.1080/08098131.2012.752760>

Tuastad, L. & Stige, B. (2018). Music as a way out: How musicking helped a collaborative rock band of ex-inmates. *British Journal of Music Therapy*. 32(1). 27-37. DOI: 10.1177/135945718759961

Ugelvik, T. (2011). *Fangenens friheter. Makt og motstand i et norsk fengsel*. Universitetsforlaget

Østerberg, D. (2016). *Sosiologiens nøkkelbegreper*. (7. utg.) Cappelen Damm.

Vedlegg

Vedlegg A: Intervjuguide tidligere innsatte

1. Har du drevet med musikk før fengsel?
 - Hvis ja: på hvilken måte?
 - Hvis nei: Hva gjorde at du ville benytte deg av musikktilbudet?
2. Drev du med noen andre fritidssystemer i fengselet, i såfall hvilke og hvorfor?
3. På hvilke måter ble det tilrettelagt for å drive med musikk under soning?
4. På hvilke måter tenker du det kan være utfordrende å drive med musikk under soning?
 - Personlige utfordringer
 - Utfordringer knyttet til tilrettelegging
5. Hvor mye tid brukte du på musikk under soning?
6. Hva tenker du er viktig for å bli rehabilitert?
7. Kan du beskrive en vanlig dag i fengsel?
8. Kan du beskrive en vanlig musikkøving?
9. Hva føler du musikken gir deg?
10. På hvilken måte føler du at musikk har påvirket soningsforholdene dine?
11. Hva betyr det for deg å ha tilbud om musikk under soning?
12. Hvordan kom du frem til at du ønsket å drive med musikk etter soning?
13. Er det noe mer du vil vi skal snakke om før vi avslutter?

Vedlegg B: Intervjuguide musikkterapeuter/fagfolk

1. Hvor ofte i løpet av en uke tilbyr dere musikk aktiviteter i fengslene?
2. Hva forbinder du med ordene «musikk terapi»?
3. Hvilke kjennskap har du til musikkterapi i fengsel?
4. Hva tenker du er de viktigste momentene ved rehabilitering?
5. Tenker du at musikkterapi kan fungere rehabiliterende, i såfall på hvilken måte?
 - Fordeler/ulemper/utfordringer
6. Hvordan tenker du at musikk er med på å påvirke soningshverdagen til de innsatte?
 - Negativt/positivt/andre
7. Hva tenker du om finansiering og ressurser i forhold til musikk terapi i norsk kriminalomsorg?
8. Hvordan syntes du tilbudet fungerer i sin helhet?
9. Hvilke metoder benyttes for å «rekruttere» innsatte til musikk aktiviteten?
 - Får de god informasjon om tilbudet?
10. Er det noe du ønsker å tilføye som vi ikke har snakket om?

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Musikk som rehabilitering i fengsel”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut om musikk har en effekt på rehabiliteringen i fengsel. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

- I dette prosjektet vil jeg finne ut av: På hvilken måte kan musikk ha en rehabiliterende og terapeutisk virkning på fengselsinnsatte?
- Jeg ønsker å snakke med 8-10 personer, og håper du vil være med
- Prosjektet er et mastergradsprosjekt ved Universitetet i Agder.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Agder og Jenny Lotta Lindstrøm er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg spør deg om å være med fordi du benyttet deg av musikktilbudet i fengselet du har vært innsatt i, og fremdeles benytter deg av BluesFactory og håper du vil dele din erfaring med dette tilbudet med meg. Jeg vet ikke hvem du er enda, men du får dette skrivet fra meg.

Hvis du ønsker å delta i forskningsprosjektet må du skrive under på siste ark, og levere til meg. Da vil jeg kontakte deg og avtale et intervju med deg. Hvis du ikke ønsker å delta trenger du ikke å gjøre noe.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du ønsker å delta vil du bli invitert til et intervju med meg. Spørsmålene i intervjuet vil handle om musikk tilbudet i fengselet, og din opplevelse av dette tilbudet. Dine svar fra intervjuet vil bli registrert i form av notater. Intervjuet vil ta ca. 45 minutter.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Informasjonen om deg vil ikke bli delt med andre, og det vil kun være meg, Jenny Lotta Lindstrøm og min veileder, førsteamanuensis Victor Lund Shammas som har tilgang til personopplysninger om deg.
- Jeg passer på at ingen vil kunne få tak i informasjon om deg.
- All informasjon vil bli lagret på en sikker datamaskin.
- Alle eventuelle lydopptak vil bli slettet
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data.
- All data vil bli anonymisert i prosjektet, og du vil ikke kunne bli gjenkjent i det ferdige prosjektet.
- Jeg følger loven om personvern.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er ca. juni 2022. Alle personopplysninger og annen informasjon om deg vil bli slettet ved prosjektslutt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Agder har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Universitetet i Agder ved:

- Jenny Lotta Lindstrøm (Student):
Mail: Jenny.kildahl@gmail.com
Telefon: + 47 91611890
- Eller Victor Lund Shammas (Veileder, førsteamanuensis):
Mail: victor.shammas@uia.no
Telefon: +47 48360509
- Vårt personvernombud:
Ina Danielsen (rådgiver personombud UiA)
Mail: Ina.danielsen@uia.no
Telefon: +47 38142140/ +47 45254401

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Jenny Lotta Lindstrøm

(Student)

Victor Lund Shammas
(Førsteamanuensis)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Musikk som rehabilitering i fengsel*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vil du delta i forskningsprosjektet
”Musikk som rehabilitering i fengsel”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut om musikk har en effekt på rehabiliteringen i fengsel. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

- I dette prosjektet vil jeg finne ut av: På hvilken måte kan musikk ha en rehabiliterende virkning på fengselsinnsatte?
- Jeg ønsker å snakke med 5 personer, og håper du vil være med
- Prosjektet er et mastergradsprosjekt ved Universitetet i Agder.
- **Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?**

Universitetet i Agder og Jenny Lotta Lindstrøm er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg spør deg om å være med fordi du har kunnskap om musikk som terapi i fengsel, og håper du vil dele din erfaring med meg. Jeg ønsker å komme i kontakt med ca. 5 stykker, og håper nettopp du vil være med.

Hvis du ønsker å delta i forskningsprosjektet må du skrive under på siste ark, og levere til meg. Da vil jeg kontakte deg og avtale et intervju med deg. Hvis du ikke ønsker å delta trenger du ikke å gjøre noe.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du ønsker å delta vil du bli invitert til et intervju med meg. Spørsmålene i intervjuet vil handle om musikk tilbudet i fengselet, og din opplevelse/erfaring/kunnskap om dette tilbudet. Dine svar fra intervjuet vil bli registrert i form av notater. Intervjuet vil ta ca. 45 minutter.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Informasjonen om deg vil ikke bli delt med andre, og det vil kun være meg, Jenny Lotta Lindstrøm og min veileder, førsteamanuensis Victor Lund Shammass som har tilgang til personopplysninger om deg.
- Alle eventuelle lydopptak vil bli slettet
- Jeg passer på at ingen vil kunne få tak i informasjon om deg.
- All informasjon vil bli lagret på en sikker datamaskin.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data.

- All data vil bli anonymisert i prosjektet, og du vil ikke kunne bli gjenkjent i det ferdige prosjektet.
- Jeg følger loven om personvern.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er ca. juni 2022. Alle personopplysninger og opptak og annen informasjon om deg vil bli slettet ved prosjektslutt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Agder har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med: Universitetet i Agder ved:

- Jenny Lotta Lindstrøm (Student):
Mail: Jenny.kildahl@gmail.com
Telefon: + 47 91611890
- Eller Victor Lund Shammass (Veileder, førsteamanuensis):
Mail: victor.shammass@uia.no
Telefon: +47 48360509
- Vårt personvernombud:
Ina Danielsen (rådgiver personombud UiA)
Mail: Ina.danielsen@uia.no
Telefon: +47 38142140/ +47 45254401

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Jenny Lotta Lindstrøm
(Student)

Victor Lund Shammass
(Førsteamanuensis)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Musikk som rehabilitering i fengsel*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg E: NSD-godkjenning

Referansenummer

235332

Prosjektittel

Masteroppgave ved Universitet i Agder

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Agder / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for sosiologi og sosialt arbeid

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Victor Lund Shammas, victor.shammas@uia.no, tlf: 48360509

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Jenny Lotta Lindstrøm, Jenny.kildahl@gmail.com, tlf: 91611890

Prosjektperiode

16.08.2021 - 15.06.2022

Vurdering (1)

02.08.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 02.08.2021 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger og personopplysninger om straffedommer og lovovertridelser frem til 15.06.2022.

TAUSHETSPLIKT OG TILLATELSER

Vi forutsetter at dere ikke innhenter opplysninger som er taushetsbelagt. Vi forutsetter at eventuelle nødvendige tillatelser til å inkludere utvalg 2 i studien innhentes fra Kriminalomsorgen, og at deres krav tas til følge.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

For alminnelige personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a.

For personopplysninger om straffedommer og lovovertridelser vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. art 9 nr. 2 bokstav a, jf. art. 10, jf. personopplysningsloven §§ 11 (1) og 11 (2) bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>. Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson hos NSD: Silje Fjelberg Opsvik

Lykke til med prosjektet!